

БИБЛИОТЕКА

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

КИРИЛО-МЕТОДИЕВСКИ НАУЧЕН ЦЕНТЪР

БИБЛИОТЕКА ЛЕГЕНДА

ПРЕВОДИ НА СРЕДНОВЕКОВНИ И РЕНЕСАНСОВИ
ТВОРБИ • ПОПУЛЯРНИ МЕДИЕВИСТИЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ • ОБРАЗОВАТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА •
АЛБУМИ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

доц. д-р Славия Бърлиева
проф. дин Илия Илиев
доц. д-р Ана Стойкова
проф. д-р Валери Стефанов
доц. д-р Александър Николов

Отговорен редактор
д-р Евгени Зашев

ПОРЕДИЦА НА КМНЦ ПРИ БАН

ЕВГЕНИ ЗАШЕВ

**РАЗКАЗИ
ЗА ЧУДЕСА, РАЗБОЙНИЦИ,
БЛУДНИЦИ
И ДРУГИ ИСТОРИИ**

ПРЕВОД, КОМЕНТАРИ И БЕЛЕЖКИ

**ИЛЮСТИРАНИ
ОТ
ИЛИАН ЧАВРАКОВ**

СОФИЯ, 2014

ИЗДАНИЕ НА КМНЦ ПРИ БАН

Евгени Димитров Зашев

Разкази за чудеса, разбойници, блудници и други истории
(превод, коментари и бележки)

Илюстрации: Илиан Чавраков

Редактори: доц. д-р Славия Бърлиева, проф. дин Илиа Илиев,
доц. д-р Ана Стойкова, доц. д-р Александър Николов,
проф. дфн Валери Стефанов

Българска. Първо издание, 2014

© Евгени Димитров Зашев, превод от старогръцки, 2014

© Илиан Чавраков, илюстратор, 2014

© Стефан Драгоев, художник на корицата, 2014

ISBN 978-954-9787-23-8

СЪДЪРЖАНИЕ

НОВАТА БИБЛИОТЕКА „ЛЕГЕНДА“

ПРЕДГОВОР

I. За едно по-пъстро Средновековие	9
II. Graeca sunt non leguntur!	10
III. Древните патерици	11
IV. Патериците и Средновековна България	16

РАЗКАЗИ ЗА ЧУДЕСА, РАЗБОЙНИЦИ, БЛУДНИЦИ И ДРУГИ ИСТОРИИ

1. Повест за каменоделеца Евлогий	21
2. Как да бъдат избегнати скверните помисли	29
3. Отшелникът и блудницата	30
4. За монаха, който искал да се ожени за дъщерята на елински жрец	32
5. За сина на езически жрец, който чул разговора на демоните	35
6. За монаха затворник	37
7. За жената, която отклонила монаха от грях	38
8. За монаха и дъщерята на хазяина му	40
9. За съпрузите, които изплатили дълговете си благодарение на разбойника	42
10. За девойката, пленена от персите	44
11. За авва Евлогий, който съветвал учениците си да не остават в Александрия повече от три дни	46
12. За младежа, който съблякъл мъртвата девойка в гроба	47
13. За отец Христофор и чудото със светилниците	51
14. За разбойниците, които искали да нападнат женски манастир	53
15. За отец Герасим и неговия лъв	56
16. За Георги Арселаит, който напъгнал бъчвите с масло	60
17. За Георги Арселаит и осмината сарацини	61
18. За авва Георги Синайски и неговото чудодейно пренасяне в църквата „Св. Възкресение“	62
19. За авва Даниил Скитски и монахинята, която се преструвала на пиана	65
20. За разбойника Давид, който станал монах	69
21. За папа Леонтий, който написал послание до архиепископ Флавиан	71
22. За картагенския таксиот	72
23. За отец Павел, който хранел лъв	76
24. За стареца и двамата императорски ексубитори	77
25. За философа Евагрий, покръстен от епископ Синесий	78
26. Юношата и магьосникът	81
27. За императорския магистриан	84
28. За друг императорски магистриан	86
29. За жената на търговеца	88
30. За тримата слепци от Александрия	90
31. Чудото на египетския монах Давид	92
32. За стареца, който спасил младеж от сарацините	93

33. За двамата братя, които се заклели да не се разделят	94
34. За епископа, който станал зидар	97
35. За семейството на християнка и езичник	98
36. За монахинята, която избола очите си заради влюбения юноша	101
37. За целомъдрената невеста, посечена от свекъра си	103
38. За отец Елисей, син Прокопиев	106
39. За монаха, който заради похот се разболял от проказа	114
40. Кръщението на блудницата Мария	115
41. Шутът Вавила и двете му любовници	116
42. За авва Стефан, презвитер на Елиотския манастир, който вкусил месо	118
43. За стареца убиец, който набедел юноша християнин	119
44. За война Йоан от Александрия	121
45. За жената, която убила децата си заради мъж	122
46. За авва Даниил Египтянина, който бил набеден в прелюбодеяство	125
47. За мирянина Теодор, Божи човек	126
48. За двамата философи и монаха	127
49. За монаха, който спял с лъвове	128
50. Словото на авва Олимпий	128

СПРАВОЧНИЦИ

1. Исторически личности и географски наименования	131
2. Редки и чужди думи	136
3. За превода	139

ЗА ИЛЮСТРАЦИИТЕ	143
-----------------------	-----

БИБЛИОГРАФИЯ	144
--------------------	-----

ВМЕСТО ПОСЛЕСЛОВ	147
------------------------	-----

НОВАТА БИБЛИОТЕКА „ЛЕГЕНДА“

Не само предметите и хората, но и думите носят в себе си отпечатъци от своето минало. „Легенда“ също си има собствена история.

Думата произхожда от латинския глагол *lego*, който първоначално означава „събирам“, „избирам“ и дори „преда“. Оттук постепенно възниква и по-късното му значение – „чета“. В класическия латински съществително „легенда“ не съществува – тогава думата все още е само форма за множествено число на бъдещото страдателно причастие, т.е. „нещата, които трябва да бъдат събрани, избрани, прочетени“.

В християнската епоха думата „легенда“ заживява самостоятелен живот. На Запад така започват да наричат текстовете, които трябва да бъдат прочетени на определен църковен празник – т.нар. агиографски творби, описващи живота, подвизите, страданията и чудесата на светеца (дори житията на светите братя Кирил и Методий на Запад се наричат Панонски легенди).

Но с това не свършва историята на думата. В епохата на Просвещението учените фолклористи започват да я използват за назоваване на устни разкази, които имат връзка с исторически събития, но не са непременно достоверни.

Днес дори само съдържанието на термина „легенда“ може да породи научна дискусия. Именно тази многозначност и променливост на привидно познатото ни накара да назовем новата си поредица „Легенда“.

Скъпи читатели, със създаването на библиотека „Легенда“ Кирило-Методиевският център при БАН си поставя за цел да представи книги, които трябва да бъдат прочетени, книги, които да дадат един нов живот на отминалите епохи в културната история на България и на Европа.

ПРЕДГОВОР

I. За едно по-пъстро Средновековие

Литературата на средновековния Запад е интригуващ разказ за рицарски турнири, галантна любов, битки в името на честта и доблестта, тя звучи с мелодиите на дворците и кръчмите, от нея лъхат аромати на пищни гуляи, проблясват метални доспехи и пъстри рокли. Тази литература принадлежи на Артур, Ланселот и Гуинивер.

Образът на българската средновековна литература пък е някак строг и черно-бял. Тя е изпълнена с икони: светите братя Кирил и Методий, Климент Охридски, Константин Преславски, Черноризец Храбър. Българското средновековие е посветено на буквите, на азбучните молитви, на житията и похвалните слова. То е сериозно и възвишено като литургично песнопение и единственият допустим аромат в него е тамянът.

Всъщност и двете представи са неточни. И причината за това е именно в същността им на представи, на мисловни конструкции, изградени от продължителни културни и научни наслагвания и зависещи от подбора и интерпретацията на текстовете, от акцентирането върху едни от тях и от съзнателното или несъзнателното пренебрегване на други. Тези стереотипи непрекъснато се възпроизвеждат – от училищните програми до развлекателните и документалните телевизионни сериали. Както античните храмове и статуи, боядисани някога в пъстри цветове, но достигнали до нас във величествената белота и строгост на гладкия камък, така и средновековната ни литература е преминала през изпитанията на времето, които са отнели от нейния колорит.

Историческата съдба на българите да живеят на границата на две цивилизации – между Европа и Ориента, между християнството и исляма – е сложила своя отпечатък върху съхраненото днес книжовно наследство. Тук не са оставали библиотеки, непокътнати в продължение на хилядолетие от погроми и пожари. Дори най-ранният препис на Храбровото „Сказание за буквите“ е едва от 1348 г. – близо 450 го-

дини след създаването на творбата. Днес можем само да гадаем за обема и съдържанието на това, което безвъзвратно е изчезнало. Но и съхраненото не е малко. С усилията на изследователите на Средновековието – медиевистите, частици от тази загубена литературна традиция продължават да се появяват пред очите ни, скрити зад потъмнелите корици на български, руски, сръбски или влашки сборници.

II. *Graeca sunt non leguntur!*

„*Graeca sunt non leguntur!*“ („Гръцки са, не се четат“) – с тази формула латиноезичните средновековни преписвачи отбелязват написаните на гръцки думи и изрази, които срещат в източниците си. Тя много точно обозначава различните пътища, по които поемат християнският Запад и християнският Изток. Докато първият постепенно се откъсва от новата метрополия на Римската империя – Константинопол, в земите, които остават под властта на Новия Рим, връзката с античното наследство се оказва изключително жизнена. Бавно, но неотклонно двата клона на дълговечната гръко-римска цивилизация преминават в етап на отдалечаване и обособяване. Варварските нашествия на Запад дълбоко засягат институционалната и културната основа на Античността. За възникващите върху руините на Западната римска империя кралства органично вписващият се доскоро в *Rex Romanae* свят на Източното средиземноморие започва да изглежда все по-непознат, по-екзотичен, по-чужд. На Изток такова сътресение не се усеща. Там още дълго редом с местните езици гръцкият и латинският ще са част от задължителната образованост на елита. В процъфтяващите градове на Балканите, в Мала Азия, Сирия, Палестина, Египет и по егейските острови античният живот продължава, като трансформациите в него се осъществяват не под напора на разрушението, а единствено под влияние на новия духовен път – християнството. За жителите на Александрия, Константинопол, Ефес, Тарс, Еге, Антиохия, Аскалон, Йерусалим, Кирена, Картаген и Солун Средиземно море продължава да бъде вътрешно езеро, по което непрестанно плават пътнически и търговски кораби. Светите земи все още са неделима част от Римското християнско царство, по древните пътища на което неспирно сноват търговци, духовници, администратори, разузнавачи, войници и обикновени пътници. За този съхранен свят опустошаването на стария Рим от варварите е само да-

лечно ехо и той продължава да живее по установените от векове правила и закони. Промяната, която Благовестието предизвиква в него, е дълбока и сложна, но се осъществява много по-плавно и постепенно.

Именно върху обработената почва на този цивилизационен ареал пониква средновековната българска култура, от нея тя черпи модели, образци и насоки. Макар и само частично съхранена, старобългарската оригинална и преводна литература дава многобройни доказателства, че нашите предци от онази епоха опознават и преживяват пъстротата и многообразието на един едновременно променящ се и тъждествен на себе си римски свят и наследяват от него ценностни ориентации и културни стереотипи. Сред най-категоричните доказателства в това отношение са преводните *патерици*. В тях все още се мяркат развалините на запустелите езически храмове, промълвява се името на египетския бог Серапис, елински философи приемат християнството, езичници се женят за християни, започват да се явяват сарацински главатарии, а над всичко властва новият дух на християнството, получил своя завършен израз в лицето на отдалите се изцяло на Бога.

III. Древните патерици

На границата между III и IV в. на обществената сцена на късния Римски свят се появява една прослойка, която предстои да окаже огромно влияние върху културната и духовна идентичност на империята. Тази нова социална група са самотните мъже – монасите (от гръцкото *μονάχος* – самотник). За родоначалник на тази аскетична традиция се счита египтянинът св. Антоний Велики (ок. 250–356 г.). Според житието на светеца, написано от александрийския патриарх Атанасий I Велики (328–373), той се е родил в заможното семейство в град Кома (Долен Египет), но на двадесетгодишна възраст останал сирак и трябвало да поеме грижата за наследството и за помалката си сестра. Веднъж обаче, докато бил в църквата, той чул думите на Исус, отправени към един богат момък: „Ако искаш да бъдеш съвършен, иди, продай имота си и раздай на сиромаси; и ще имаш съкровище на небето; па дойди и върви след Мене“¹. Този момент

¹ Мат. 19:21.

станал повратен в живота на Антоний. Той раздал голяма част от имуществото си на бедните в родния си град, с остатъка от наследството поверил сестра си на един девически дом и се оттеглил от света. Първоначално живял в една египетска гробница, изсечена в скалите край града. По-късно се отправил към планината, намираща се в пустинята на отсрещния бряг на Нил и там прекарал двадесет години в пълно мълчание и усамотение в една изоставена постройка, на която зазидал входа. Само два пъти в годината на това място идвал негов приятел, за да му спусне през покрива хляб, без да вижда лицето му. Минаващите покрай обителта му чували отвътре страшен шум от битки и силни гласове, над които обаче се извисявал гласът на Антоний, който казвал: „Да възкръсне Бог и да се разпръснат враговете му!“². След този двадесетгодишен подвиг Антоний най-сетне постигнал душевен мир и станал авва (отец) на множество монаси. Около неговото жилище в планината започнали да се множат килиите на нови и нови пустинножители, които понякога се събирали около своя духовен баща и слушали поученията му. Когато Антоний усещал, че заобикалящите го заплашват безмълвието, в което живеел, той изоставял обителта си и се отдалечавал на много дни път от Нил, във вътрешността на пустинята, където се прехранвал, обработвайки малък оазис. Демоните, с които се борел в килията, го преследвали и там, но той им устоявал и не се плашел от тях. За своя изключителен монашески подвиг той бил удостоен с даровете на чудотворството и пророчеството, лекувал болни и прогонвал бесове.

Житието на светеца дава добра представа за радикалната промяна на ценностите, която настъпва в късноантичния средиземноморски свят. Градът със своите институции, вписан в структурата на вековната империя, започва постепенно да губи неоспоримата си културна ценност. Срещу него се изправя пустинята, а срещу гражданите – пустинножителите, една нова общност, която се откроява със своето морално предимство да бъде съставена от хора с чисти сърца. Тези нови морални стожери, наричани също еремити (от гр. ἔρημος – пустиня), нарушават установения модел на социално битие с няколко прости, но същевременно немислими доскоро действия: отказ от имущество и обществено положение; оттегляне от света (гр. ἀναχώρησις); усамотяване; отказ от плътта и удоволствията, свързани с нея; пълно

² Пс. 67:2.

посвещаване на Бога. Не е чудно, че монасите, придобили в резултат на тези радикални актове ореола на чистотата, бързо се превръщат в нравствени еталони и в морални арбитри на възникващия в недрата на стария Рим нов християнски Рим. В ценностната парадигма на този нов свят еремитите са ангелоподобни същества, които се домогват до загубената заради грехопадението „слава на Адам“. В очите на съвременниците си те възвръщат, макар и извън обществото, част от първоначалното величие, с което бил дарен човекът преди изгонването му от Рая. Битието на монасите се превръща в морален императив, който преобръща цялата ценностна система на късноантичния свят. Градът, в който след едикта на император Каракала (212 г.) всички свободни жители вече с гордост се наричат римски граждани, се оказва ниско във всички аксиологични аспекти пространство – неслучайно авторитетните еремити съветват своите ученици и последователи да го избягват, а наложи ли им се да го посетят – в никакъв случай да не се задържат там дълго. Пустинята, от своя страна, парадоксално придобива измеренията на райската градина, в която цъфтят духовните цветя на монашеските подвизи, макар пейзажът, който тя предлага, да е контрастно противоположен на представата за Рая – Едем. Това е така, защото пустошта е обитавана от анахоретите, които, както Адам в Рая, са отдадени единствено на искреното съзercание на Бога, пренебрегвайки в максимална степен злочестините, с които човекът е натоварен след грехопадението и прогонването, а именно – труда, грижите за плътта и оцеляването, похотта, брака, егоизма, страстите. След като с подвизите си пустинникът постигне чистота на сърцето, той започва като Адам, преди изгонването му от Рая, да се къпе в непрекъсната Божия благодат.

Съвсем закономерно е животът да подобни ангелоподобни същества да е непрекъснато съпътстван от чудото. Това дори е неизбежно. Извличайки с подвизите си максималното от грешната човешка природа, монасите получават привилегията да живеят на самата граница между профанното човешко битие и трансцендентната Божествена реалност. Затова чрез тях се проявяват онези априорни божествени черти в човешката природа, които грехопадението отнема. Монасите виждат в бъдещето, спират бури, с мисълта си запалват огън, ходят по морската повърхност, пренасят се в пространството със силата на желанието си, вкаменяват ръцете на злосторниците, причиняват лудост на враговете, лекуват с докосване, възкресяват мъртви... Ако си позволим една по-смела аналогия, монасите могат всичко, което

могат и вълшебниците, но с тази разлика, че способностите на първите са почерпени директно от Бога и представляват дар заради тяхното чисто битие. Мъжете (а по-късно и жените) от пустинята са безкорисни чудотворци, защото радикално са скъсали с всички измерения на егоизма и понеже още в земното си битие са се доближили до небесната благодат.

Не е никак странно, че подобни личности силно впечатляват и интригуват съвременниците си, а историите, които се разказват за тях, бързо се превръщат в органична част от късноантичната устна култура. Първоначално тези разкази битуват предимно в относително затворената монашеска общност, но лека-полека напускат пустинята и заживяват в светската среда на градовете и селата.

От земите около река Нил монашеството бързо се разпространява по бреговете на Северна Африка, на Синайския полуостров, в Палестина и Сирия и там то процъфтява чак до средата на VII в., когато тези древни християнски земи падат под властта на арабите. Монасите от Изтока постепенно започват да играят важна роля в обществения живот на империята: през IV в. те са най-радикалните борци срещу езичеството (през знаковата за неговия залез 392 г. те участват в разрушаването на Серапеума в Александрия), а по-късно вземат изключително активно участие в споровете за ересите. Авторитетът им расте неимоверно и с тях започват да се съобразяват най-висшите управници на държавата. Ярък пример в това отношение е посещението на пратеници на император Теодосий II (408–450) при Симеон Стълпник, от когото те получават наставления по въпросите на църковната политика.

През почти 350-годишния период на своя разцвет източното монашество оставя трайни следи в литературата на Новия Рим – Византия. С разрастването на това духовно движение и със засилването на неговата роля в религиозния и държавния живот на империята можем да си обясним разпространението и популярността на патерниците (от гр. πατήρ баща, отец) – книги, в които се събират разказите и поученията на отците от пустинята и от които са подбрани и включените в настоящото издание петдесет разказа.

Закономерно първият известен патерик е посветен на египетските отшелници. Той е написан на гръцки език от неизвестен автор в края на IV в. и носи заглавието „История на египетските монаси“. Патерикът отразява пътуване из Египет, предприето от седмина пок-

лонници, един от които е и авторът. Сборникът бързо става много популярен и още през V в. е преведен на латински и на сирийски.

Около 420 г. епископът на град Еленопол – Паладий, създава, също на гръцки език, друг патерик, т.нар. Лавсаик. Книгата е написана по поръчка на сановник от императорския двор на име Лавса, откъдето идва и наименованието ѝ. Както при „История на египетските монаси“ рамката, обединяваща включените разкази и поучения, е пътуване на автора из монашеските обители. Изследователите на текста на „Лавсаика“ смятат, че при съставянето на сборника авторът е използвал гръцки преводи на по-ранни коптски източници.

С по-неизяснена история са сборниците, съдържащи апофтегми (от гр. ἀποφθέγματα – изречения, отговори), мъдри изречения или поучителни кратки истории из живота на египетските монаси. Вероятно такъв е споменатият от патриарх Фотий Μέγας Λεζωνάριον. От него обаче не са запазени преписи. От Μέγας Λεζωνάριον не покъсно от 538 г. е направено извлечение, озаглавено „Книга за светите мъже“, в което отделните творби са групирани в двадесет глави по тематичен принцип.

Друг сборник, съдържащ апофтегми, е „Изречения на светите старци“. Той се състои от две части, като в първата произведенията са подредени според азбучната последователност на имената на монасите разказвачи, а във втората са групирани по тематика. Редица от различните антологии с апофтегми още през VI в. са преведени на латински.

Сравнително добре проучено е съчинението на Йоан Мосх „Духовна поляна“ (Λεζών πνευματικός), създадено в началото на VI в. В него външна рамка отново е пътуване, което авторът е предприел по Източното Средиземноморие заедно със своя приятел Софроний. (Самият Софроний по-късно ще стане и йерусалимски патриарх и по негово време през 636 г. Светият град ще бъде завзет от арабите.) Съчинението на Йоан Мосх също е написано на гръцки език, а скоро след създаването си е преведено цялостно или частично на латински, арабски, етиопски, арменски и сирийски език. „Духовна поляна“ е последната творба от този жанр, представяща света на източното монашество, преди византийските провинции, където то възниква и укрепва, окончателно да бъдат завладени от арабите. От този патерик са извлечени тридесет от разказите в настоящата книга.

Към древните патерични сборници по традиция се причислява и творбата на папа Григорий I Велики (590– 604), озаглавена „Диалози

за живота и чудесата на италиейските отци и за безсмъртието на душите“. Тя е написана на латински език в първите години от понтификата на Григорий I, а в средата на VIII в. е преведена на гръцки от папа Захарий (741–752).

Патериците представляват корпуси от текстове, които лесно се поддават на фрагментация и прекомбиниране. Този факт е сред основните причини за възникването на множество различни антологии още в първите векове на тяхното разпространение. Създадени в монашеска среда и предназначени за монашеско четиво, отделните разкази и поучения бързо напускат рамките на сборниците, в които първоначално са записани, и попадат в различни книги – както в произведения на богослужебната литература, така и в книги, предназначени за индивидуално четене.

В своята история, обхващаща приблизително петнадесет столетия, патеричните разкази си взаимодействат едновременно с фолклора и с художествената литература. Възникнали в рамките на древна устна традиция, те лесно се завръщат обратно към първичното си фолклорно битие, доближавайки се до народните приказки. Едновременно с това още в Средновековието започват да оказват влияние върху други литературни жанрове, например житията, в които биват вмъквани като отделни епизоди. Типологично сходни с древните разкази за източните монаси са разпространените на Запад *exempla* (от лат. *exemplum* – пример), които през автори като Ален дьо Лил (?–1202), Етиен дьо Бубон (?–1261), Цезариус фон Хайстербах (1170–1240), Якопо Пасавнати (1300–1367) и др. очертават пътя към емблематичното за епохата на Ренесанса произведение на Джовани Бокачо „Декамерон“. Сюжети и мотиви от патеричните разкази могат да бъдат открити в творчеството на Маргарита Наварска, Лудовико Ариосто, в произведенията на Н. С. Лесков, Л. Н. Толстой, Ф. Н. Достоевски, Ан. Франс, Дж. Лондон, Елин Пелин и др.

IV. Патериците и средновековна България

В каква степен патериците могат да бъдат разглеждани като част от литературното наследство на българите от XXI в.? Отговорът на този въпрос налага един по-широк исторически хоризонт.

Още с възникването си, на границата между Късната античност и Ранното средновековие, тези сборници стават достойни на целия

римски свят. Колкото и етноцентрично да се гледа на българското минало, никога не бива да се пренебрегва фактът, че земите, където се осъществява етногенезисът на българите, са органична част от римското (преобразуващо се във византийско) политическо, религиозно и най-вече културно пространство. В този смисъл не трябва да имаме никакви предразсъдъци при определянето на универсалното късноримското културно наследство и като свое, защото то е такова за нашите предци от многобройните градове на римските провинции, върху които след VII в. ще се разпростре властта на Първото българско царство. Тази държава от своя страна има историческия шанс да се конституира в непосредствена близост, да се намира в директен географски контакт със световната християнска метрополия, с новата Царица на градовете, с Новия Рим – Константинопол. Докато провинции като Галия, Германия или Британия се оказват в културната и политическа периферия на трансформираната империя, то България в продължение на дълги столетия пребивава близо до нейния център. Ефектът от тази близост е двояк: от една страна, тя поражда силна нужда от разграничаване, от изграждане на свой индивидуален образ и идентичност, но от друга – тя е благодатно стечение на обстоятелствата, което осигурява духовни, културни и икономически изгоди, на които се радват малко средновековни народи.

В рамките на литературния процес директният контакт с водещия религиозен и културен център на епохата дава непосредствени и очевидни резултати: както първата славянската азбука – глаголицата, така и първите преводи на старобългарски език са създадени от светите братя Кирил и Методий под покровителството на най-висшите ръководители на светската и църковната власт в Константинопол; в Константинопол получават образованието си мнозина от първите български книжовници, включително и самият цар Симеон I Велики (893–927), по времето на когото българската литература достига до своя Златен век; византийската литература със своите високи образци се превръща в модел, който успешно се усвоява и обогатява от българските средновековни преводачи и писатели.

Древните патерици са щрих от очертаната картина. След покръстването на българите и след създаването на славянската писменост те зазвучават на езика на един млад народ, който на границата с Великото християнско царство се осмелява да гради своя държавност и култура.

Славистичната наука все още не е дала еднозначен отговор кой е първият преведен сборник с монашески разкази и поучения. Не е ясно и кой е авторът на този превод. Много е вероятно той да е осъществен от Методий между 882 и 884 г. Със сигурност обаче може да се твърди, че всички споменати по-горе патерици са преведени цялостно или частично още в най-ранния етап от развитието на българската литература – в периода до XII в. Част от Лавсаика и почти целият текст на „История на египетските монаси“ са обединени в сборник, познат в славистиката като „Египетски патерик“. Преводите на „Книга за светите мъже“ и на „Изречения на светите старци“ в науката са известни съответно като Скитски патерик и Азбучно-Йерусалимски патерик, а за „Духовна поляна“ на Йоан Мосх се използва наименованието „Синайски патерик“. Старобългарският превод на творбата на папа Григорий Велики „Диалози за живота и чудесата на италианските отци и за безсмъртието на душите“ е наречен „Римски патерик“. Не по-късно от края на XIII в. е съставен и Сводният патерик. Той представлява изключително сполучлива средновековна българска антология, в която са включени предимно произведения от Синайския, Скитския и Азбучно-Йерусалимския, редом с творби от други гръцки източници, някои от които датират от по-късно време (напр. разказите на Павел, епископ на град Монемвасия в Пелопонес, създадени през X в. – много след споменатите по-горе древни патерици).

Картината на преводите обаче не е така проста, както изглежда на пръв поглед. От възникналата между XI и XVIII в. книжовна продукция днес са издирени около 130 български ръкописа, съдържащи над 2000 патерични разкази и поучения. Както в гръцката и латинската традиция, така и в старобългарската, съществуват множество варианти на текстовете – както в езиково, така и в съдържателно отношение. В различни исторически периоди отделни средновековни български книжовници преписват, редактират и дори превеждат наново цели съчинения или техни части, които в запазените преписи често стоят редом с фрагменти от по-ранна епоха. Това прави задачата за реконструиране на историята на текстовете изключително трудна, а понякога и невъзможна за изпълнение. Независимо от тези изследователски неволи огромният корпус от преводни патерични разкази и поучения днес е сравнително добре познат, а малка част от него става достояние на съвременния читател чрез настоящото издание.

РАЗКАЗИ

ЗА ЧУДЕСА,

РАЗБОЙНИЦИ, БЛУДНИЦИ

И ДРУГИ ИСТОРИИ

1. Повест за каменоделеца Евлогий

Един от отците разказа следната история:

„Веднъж презвитерът на скита авва Даниил тръгнал за Тиваида заедно с ученика си. Те плавали по Нил, докато не стигнали до едно село. Тогава старецът наредил на лодкаря да пристане на брега.

– Тук ще останем днес – казал той на ученика си.

– Докога ще се скитаме? Няма ли най-сетне да се върнем в скита?
– започнал да роптае послушникът.

– Не, тук ще прекараме деня! – настоявал на своето старецът.

Те застанали наред селото като странници, а младежът продължавал да недоволства:

– Угодно ли е на Бог да седим тук, като че ли сме миряни! Да идем поне в църквата.

– Не, тук ще стоим! – отвърнал пак старецът.

Така двамата останали на същото място чак до късна нощ, а послушникът не спирал да се оплаква и да досажда на стареца, казвайки му:

– Ох, аз нещастният! Заради тебе, старче, тук ще умра!

Докато ученикът се вайкал, към тях се приближил мъж от селото, прегърбен и посивял от старост. Като видял отец Даниил, паднал на колене и започнал да целува нозете му цял в сълзи. След това прегърнал и целунал и ученика му. Сетне поканил и двамата в дома си. В ръцете си държал запален фенер, с който търсел окъснели странници по тъмните улици. Той завел у дома си стареца и послушника му заедно с всички срещнати по пътя.

Когато стигнали, селянинът налял вода в умивалницата и измил нозете на стареца и на останалите си гости. Домът му бил беден, но той предложил трапеза на всички. След като се нахранили, взел остатъците и ги хвърлил на селските псета – такъв бил неговият обичай: да не оставя за утрешния ден ни една троха хляб от вечерята. Сетне монахът и домакинът се уединили и разговаряли чак до зори. Тяхната

душеполезна беседа била съпроводена с много сълзи. На сутринта двамата се разцелували и се разделили.

Когато старецът и послушникът му били вече на път, ученикът се поклонил на наставника си с думите:

– Отче, много те моля, кажи ми кой беше този селянин и откъде го познаваш?

Старецът обаче нищо не отговорил. Тогава младият монах отново се поклонил и казал:

– Всякакви други неща ми разказваш, а за този стар селянин и дума не искаш да ми кажеш!

Наставникът пак нищо не отговорил. Младежът се почувствал много оскърбен и престанал да пита.

Скоро двамата стигнали в своите килии. Старецът имал обичай всеки ден около десетия час¹ да се храни, но ученикът не му донесъл хляб, както правел обикновено. Когато настъпила вечерта, наставникът отишъл при младежа и го попитал:

– Какво има, чедо, защо остави своя отец гладен?

– Аз вече нямам отец. Ако имах отец, той щеше да обича своя син!

Старецът се обърнал да излезе от килията, но юношата го настигнал, задържал го и започнал да целува нозете му с думите:

– Господ ми е свидетел, че няма да те оставя, докато не ми кажеш кой беше онзи старец! – младежът не искал да остави учителя си да си отиде оскърбен, понеже много го обичал, но и любопитството го мъчело.

– Пригответи ми малко храна и ще ти разкажа – съгласил се накрая старецът.

След като се навечерял, той започнал своя разказ: „Чедо мое, не бъди непокорен! Заради вироглавството, което прояви, докато бяхме в селото, не исках да ти разказвам. Внимавай да не споделиш с никого това, което сега ще чуеш! Старецът, когото срещнахме, се казва Евлогий и по занаят е каменоделец. Работи по цял ден и нищо не хапва чак до вечерта. Когато се стъмни, се връща в дома си и прибира със себе си всички странници, които срещне – както вече знаеш. След като се нахранят, хвърля всички остатъци на кучетата. С каменоделство се занимава от юношеските си години чак до днес. Сега е на

¹ Около четири часа следобед.

повече от сто години, но Бог му дава сила да работи като млад мъж. Всеки ден той изкарва по една златна монета.

Когато бях млад, преди четиридесет години, отидох в това село, за да продавам ръкоделията си. Щом настъпи вечерта, Евлогий дойде и ме взе в дома си, според обичая си, заедно с всички братя, които срещнахме по пътя си. Там ни нагости, както вече си виждал. Удивих се на неговата добродетелност и започнах да постя и да се моля на Бога да му даде голямо имане, за да може да храни и приютява още повече странници. В строг пост прекарах повече от три седмици и толкова бях изнемощял, че едва се крепях жив. И ето, яви ми се младеж, облян в светлина.

– Какво има, отче Данииле? – каза ми той.

– Положих клетва пред Бога да не вкуся хляб, докато не чуе молитвите ми за каменоделеца Евлогий и не му даде благословия, така че да може да приема много повече странници.

– Не е нужно, той е добре така, както си е сега! – отвърна юношата.

– Не, Господи, дай ми още, така че всички да прославят свящото Ти име! – настоявах аз.

– Казвам ти, той е добре така, както е сега! Но ако наистина настояваш да добавя към даденото му, ще приемеш ли да бъдеш поръчител, че той ще спаси душата си, като умножа имането му? – запита събеседникът ми и добави: – Ако си съгласен, ще го сторя.

– Владико, от моите ръце вземи душата му! – отговорих аз.

Когато изрекох тези думи, сякаш се оказах на мястото на светото Възкресение. Видях обления в светлина Син – седнал на светия камък, а Евлогий – застанал от дясната му страна. Младежът изпрати при мен един от тези, които стояха пред него, да ме покани да се приближа и ме запита:

– Ти ли си този, който поръчителства за Евлогий?

– Да, Владико, той е – отговориха вместо мен стоящите пред него.

– Ще те обвържа с поръчителство! – каза ми той.

– Да, Владико, съгласен съм, само умножи имането на Евлогий! – съгласих се аз.

След това видях как двамина взеха да пълнят пазвите на дрехата на Евлогий със злато и колкото и много злато да слагаха, толкова повече пазвите поемаха. В този миг се пробудих, осъзнах, че молитвите ми са били чути, и прославих Бога.

По същото това време Евлогий излязъл както обикновено на работа. Но когато ударил с длетото по камъка, той отекнал на кухо.

Пак ударил и се отворило малко прозорче. При третия удар пред него се разкрила пещера, пълна със злато. Ужасен, той си казал: „Какво да правя сега! Ако взема това съкровище в дома си, ще чуе императорският наместник и ще ми го отнеме, а аз ще изпадна в голяма беда! Не, аз ще го взема, но ще го прибера на място, за което никой не знае!“ Евлогий накупил впрегатни животни, като на всички казал, че са му нужни, за да пренася камъни. Една нощ с тях той закарал златото в тайник при реката. Оттогава изоставил доброто дело, на което се бил посветил – да приема странници в дома си. Качил се на кораб и отплавал за Константинопол. По това време на трона бил Юстин, чичото на Юстиниан. Евлогий дал много злато на императора и на велможите и в замяна бил назначен за епарх. Купил си също и великолепни палати, които и до днес са наричат „Египетските“.

След две години насън отново се оказах на мястото на светото Възкресение и пак видях същия младеж, облян в светлина. Погледнах го и си казах: „Къде ли е Евлогий?“ И тогава видях как го прогонват от погледа на юношата и как един черен като етиопец мъж го влачи по земята. В този миг се събудих с една-едничка мисъл: „Горко на мен, грешния! Какво направих! Погубих душата си!“ Станах, грабнах наметката си и отидох в селото, в което преди живееше Евлогий – уж за да продам ръкоделието си. Когато пристигнах там, зачаках той да се появи и по обичая си да ме отведе в своя дом. Но това не се случи и никой не дойде да ме вземе. Тогава станах и тръгнах из селището. Скоро срещнах една старица.

– Майко, донеси ми малко хляб да хапна, понеже цял ден не съм слагал троха в устата си! – обърнах се с молба към нея.

Тя се отдалечи и скоро се върна с хляб и гозба. Сетне седна до мен и започна поучителен и полезен за душата разговор.

– Не е добре за теб да се разхождаш там, където живеят миряни. Не знаеш ли, че монашеското битие се нуждае от безмълвие? – каза тя.

– Защо ме кориш, аз дойдох тук само за да продам ръкоделието си – отвърнах аз.

– Ако ще продаваш ръкоделието си, не окъснявай в селото през нощта! – посъветва ме старицата.

– Добре – съгласих се аз и пак я попитах: – Няма ли, майко, във вашето село някой богобоязлив човек, който да приема в дома си странници?

– Отче, имахме тук един каменоделец, който много се грижеше за странниците. Бог, като видя делата му, даде му благодат. Чуваме за него, че станал патриций в Константинопол – рече тя с въздишка.

Чувайки тези думи, си казах: „Аз извърших това убийство!“

Незабавно отидох в Александрия, качих се на кораб и отплавах за Византион. Когато сляхох на пристанището, попитах първия срещнат: „Къде са прочутите Египетски палати?“ Той веднага ме упъти. Щом стигнах там, седнах пред портите и зачаках да се появи Евлогий. И ето, видях го да излиза – горд и надменен.

– Господарю, помилуй ме, искам нещо да ти кажа! – извиках към него аз.

Той обаче не пожела да погледне към мен, само накара робите си да ме набият. Аз побягнах напред, причаках го на друго място и отново извиках, а той пак нареди да ме удрят, този път повече. Така, брулен от сняг и дъжд, прекарах четири седмици пред вратите на дома му, но не успях да говоря с него.

Тогава, отчаян, се магнах оттам, отидох в църква и се хвърлих пред образа на Исус Христос цял облян в сълзи. Молах се с думите: „Господи, прости ми, че развалих този човек, иначе оставям монашеството и отивам в света!“ Докато изричах това в ума си, се унесох в сън: изведнъж настана голям смут, сред който се отвори глас: „Царицата иде!“ Пред една жена вървяха тълпи, огромно множество, хиляди и хиляди хора.

– Смили се над мен, Владичице! – извиках към нея.

– Какво искаш от мене? – запита ме тя, като се спря пред мен.

– Станах поръчител за епарха Евлогий, моля те, благоволи да ме освободиш от поръчителството!

– Аз не се занимавам с това дело. Изпълни поръчителството си, както можеш – отговори ми тя.

Тогава дойдох на себе си и си казах: „Ако трябва, ще умра, но няма да се магна от портите на Евлогий, докато той не говори с мен“. Станах и отидох обратно пред палата на епарха. Когато патрицият тръгна да излиза, аз отново го повиках. Притече се един негов роб и ми нанесе толкова много удари, че цялото ми тяло се покри с рани. Изпаднах в малодушие и си помислих: „Връщам се в скита. Ако Бог иска, нека да спаси Евлогий. Съдбата му е в Божиите ръце.“

Отидох да търся кораб за Александрия и бързо намерих един, който се канеше да вдигне котва. Щом стъпих на борда, паднах от отчаяние и заспах като мъртъв. В съня си отново се видях на мястото на Светото

възкресение, а младежът пак седеше на Светия камък на честния гроб. Той се взря в мен с гняв, а аз се разтреперих като лист, от страх не можех да си отворя устата, а сърцето ми се вкамени.

– Няма ли да си изпълниш поръчителството!? – запита той.

Сетне заповяда на двама от стоящите пред него да ме провесят и те добре ме набиха, като ми казаха: „Не започвай дело, превишаващо твоята мярка, и не се препирай с Бога!“, а аз от ужас не можех дори да извикам. Така, както си висях, чу се глас, който възвестяваше, че идва царицата.

– Смили се над мен, Владичице на света! – помолих я с тих глас, придобил смелост от нейната поява.

– Какво пак искаш? – отвърна тя.

– Тук съм провесен заради покваряването на Евлогий.

– Ще се застъпя за теб – каза царицата.

Тогава видях как тя се приближи и започна да целува нозете на младежа.

– Занапред ще вършиш ли подобни дела? – попита ме юношата.

– Не, Владико! Молих те за Евлогий, защото исках по-доброто за него. Съгреших, Владико, прости ми!

Обленият в светлина мъж нареди да ме развържат и каза:

– Иди в своята килия. И не се грижи за това как ще върна Евлогий към предишните му дела, това не е твоя работа.

В този миг се събудих много радостен, че съм се избавил от това поръчителство, и благодарих на Бога и на всенепорочната Владичица Богородица.

След три месеца се чу, че император Юстин е умрял, а на трона се е възкачил друг владетел. Той започнал да преследва патрициите Ипат, Дексикрат и моя Евлогий – епарха. Първите двама били убити, а богатството на всичките било разграбено. Самият Евлогий успял една нощ да се измъкне от Константинопол, защото императорът бил заповядал където бъде открит, да бъде убит на място. След като избягал, той се завърнал в своето село край Нил. Хвърлил благородническите одежди и се облякъл пак в ризата, с която ходел, когато бил беден. Когато се прибрал, всички се стекли да го видят.

– Чухме за теб, че са те направили патриций – казали му селяните.

– Ако бях станал патриций, нямаше сега да ме виждате пред вас – отвърнал им той и добавил: – За друг със същото име сте чули. Аз бях на поклонение по светите места.

Щом като се опомнил, той си казал: „Смирени Евлогий, стани, вземи своите сечива и отиди да работиш. Тук не е Константинопол и внимавай да не си загубиш главата!“ Вдигнал чука си и се запътил към скалата, в която някога намерил имането си, мислейки си, че в нея ще има още богатства. Там той блъскал по камъка чак до шестия час, но не открил нищо. Тогава започнал да си спомня за гозбите и сладкишите, с които се хранел в палатите, за изкушенията и за високото си положение в столицата. Но пак си казал: „Ставай и започвай да работиш. Тук е Египет!“ И така, малко по малко светият Син и светата наша Владичица го привели в предишното му благочестие, защото Бог не е несправедлив и не забравил предишния му добродетелен живот.

След няколко години се случи да отида пак в онова село. Щом се стъмни, каменоделецът дойде и ме прибра в дома си, както някога. В мига, когато го съзрях, въздъхнах и се просълзих, като си казах: „Как се възвеличиха делата ти, Господи, всичко си сътворил с премъдрост²! Кой бог е по-велик от нашия Бог³, който въздига от земята ниция и от гноището убогия⁴! Кой може да изрече твоите чудеса и твоите решения, Господи и Владико! Аз, грешникът, тръгнах по пътя на погибелта и едва не всели се в ада душата ми!“

Евлогий донесе вода и уми нозете ми, според обичая си. Сетне ми предложи трапеза.

– Какво става с теб, брате? – попитах го, щом се нахранихме.

– Моли се за мен, отче, защото съм грешен човек и нищо си нямам!
– отвърна той.

– Бих искал да нямаш и това, което имаш! – рекох му.

– Защо, отче и владико, с нещо обидих ли те? – наскърби се той.

Тогава аз му разказах всичко, което се беше случило, и заедно плакахме.

– Моли се за мен, та поне отсега нататък да се поправя – помоли ме Евлогий.

– Истина ти казвам, брате, докато си в този живот, недей очаква да получиш по-голямо имане от това, което сега имаш. Всеки ден ще изкарваш по една златна монета.

И ето, толкова много години Бог му дава колкото за дневния хляб. Разказах ти тази история, чедо, така, както я знам. Ти не я споделяй с

² Пс. 103:24.

³ Пс. 43:17.

⁴ Пс. 112:7.

никого“. С тези думи авва Даниил завършил своя разказ пред послушника.

Младият монах спазил обещанието си и на никого не разказал чак до смъртта на светия старец.

Нека се удивим на Божието човеколюбие, което възнесе Евлогий на такава висота, а после го смири в името на спасението на душата му. Да се помолим и ние да открием мярата си в страх пред нашия Господ Исус Христос, така че да срещнем милост пред страшния му престол с молитвите на пречистата и всенепорочна Дева Мария и на всички светии. Амин!

2. Как да бъдат избегнати скверните помисли

Един брат се обърна към своя наставник:

– Отче, смушават ме скверни помисли, а не знам какво да направя.

– Когато майката иска да отбие от кърмене своето отроче, натрива с нещо горчиво гърдите си. Щом бебето по навик поиска да суче, то усеща горчивината и само се отказва – отвърна учителят.

– А мен каква горчивина ще посъветваш да използвам? – запита младият монах.

– Горчиво за теб ще е да помниш смъртта и мъките, които те очакват – рече старецът.

3. Отшелникът и блудницата

Живееше в Долен Египет един монах, който беше голям подвижник за вярата. Случи се, че по демонски замисъл една блудница чу за него и реши да се обзаложи с някакви младежи.

– Какво ще ми дадете, ако преспя с вашия отшелник? – попита ги тя.

– Каквото поискаш – отвърнаха те.

Когато се свечери, развратницата отиде при неговата колиба, преструвайки се, че се е заблудила. Жената почука три пъти на вратата и отвътре се показа монахът.

– Какво те доведе тук? – попита със смущение той, щом видя кой е на прага.

– Загубих се и затова дойдох при теб – отвърна тя през сълзи.

Старецът я съжали и я пусна в преддверието. След това влезе в килията си и затвори вратата.

– Отче, дивите зверове ще ме изядат тук! – с отчаян глас започна да вика гостенката.

Отшелникът пак се смути и като се побоя от Божия съд, си каза: „Откъде ми дойде тая напаст!“ След това отвори вратата и въведе жената вътре. Тогава дяволът започна да изпраща стрелите на похотта към него. Той усети, че е въввлечен в битка с демона, и си помисли: „Мрак са демонските козни, а Царството Божие е веселие и радост!“ Сетне се изправи, запален от огъня на похотта, но пак си каза: „Понеже блудстващите се изпращат на вечни мъки, изпитай себе си още тук дали искаш да търпиш вечния огън!“ След това сложи пръста си в огнището и го изгори, но не усети болка от пламъка заради огромната плътска възбуда. Монахът продължи да повтаря това до сутринта, докато не изгори всичките си пръсти.

Когато настана утрото, при отшелника отидоха онези младежи.

– Дойде ли една жена тук тази нощ? – попитаха те.

– Да, ето я вътре, спи – отвърна им той.

Те влязоха и намериха блудницата мъртва.

– Отче, умряла е! – извикаха юношите.

Тогава монахът отви ръцете си и им ги показа:

– Ето какво ми причини тази дяволска дъщеря – погуби ми пръстите.

След това им разказа всичко, което се беше случило, а накрая рече:

– Писано е – не отвърщай на злото със зло.

Отиде при мъртвата, изрече молитва и я възкреси. Тя стана и сетне живя в целомъдрие и чистота чак до смъртта си.

I. Chovrakov 2013

4. За монаха, който искал да се ожени за дъщерята на елински жрец

Един брат водеше битка с демона на блудството. Случи се така, че веднъж той мина покрай селище в египетските земи. Там видя дъщерята на някакъв езически жрец и я пожела.

– Дай ми я за жена! – каза той на баща ѝ.

– Не мога да ти я дам, ако не попитам нашия бог – отговори жрецът.

Като отиде при своя бог, той му каза:

– Виж, един монах дойде и пожела дъщеря ми за жена. Да му я дам ли?

– Попитай го дали ще се отрече от своя бог, от кръщението и от монашеския обет – отговори му демонът.

Като се върна обратно, жрецът каза на отшелника:

– Ще се откажеш ли от своя бог, от кръщението и от монашеския обет?

– Обещавам да го сторя – отговори братът.

Щом произнесе тези думи, видя му се, че сякаш от устата му излита гълъбичка и се издига към небето. Жрецът пък се върна при дявола и му рече:

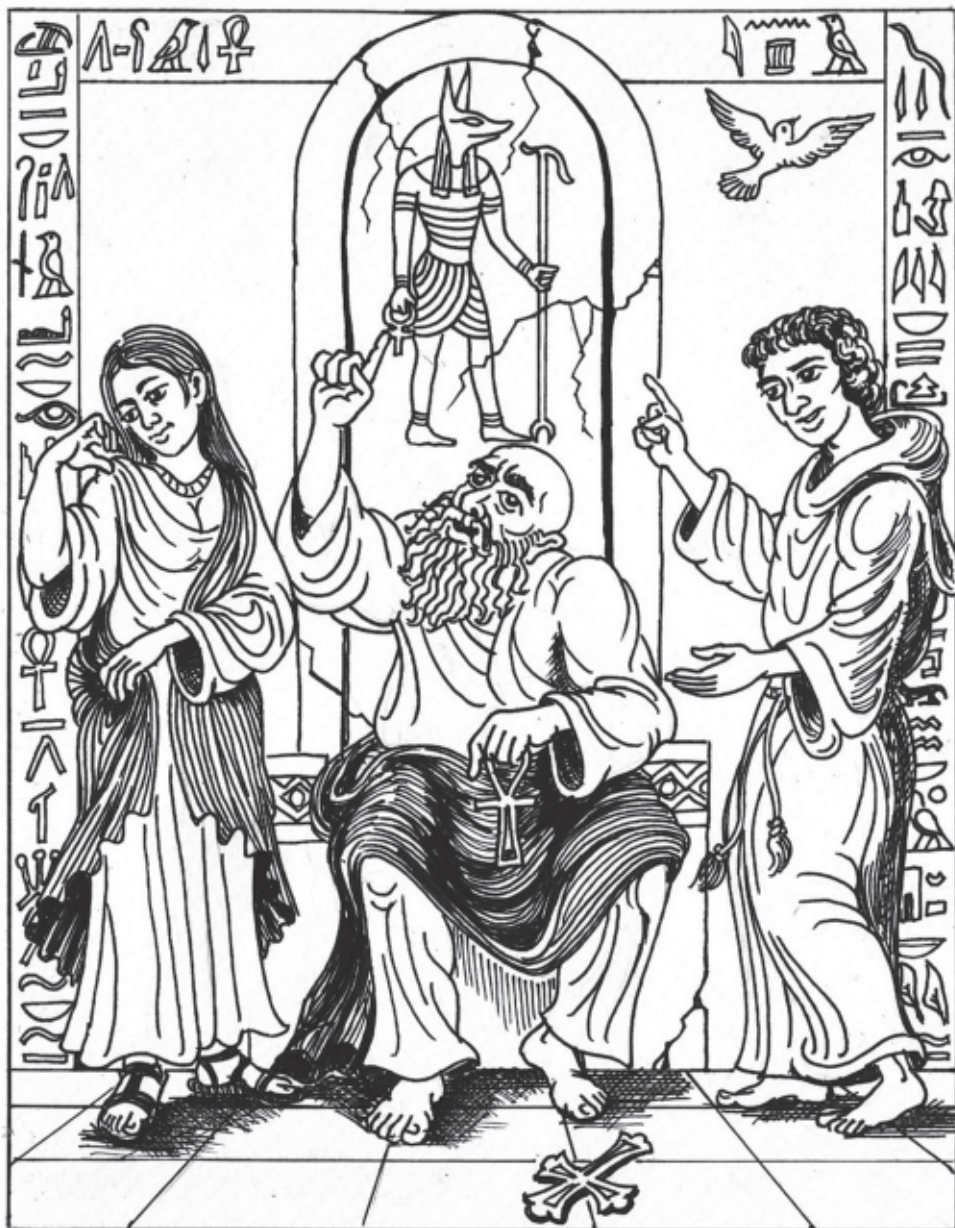
– Ето, отрече се от тези три неща.

– Не му давай дъщеря си за жена, докато неговият бог не го изостави и не спре да му помага – рече демонът.

Жрецът се върна и предаде казаното на монаха. Като чу това, братът си помисли: „Толкова голяма благост показва към мене Бог, а аз, окаяният, се отрекох от него и от светото кръщение, и от монашеския обет! Но той продължава да ми помага!“ Тогава се опомни, разтърсен до дъното на душата си, и отиде в пустинята при едни велик подвижник и му разказа за случилото се. След като го изслуша, старецът му каза:

– Остани с мен тук в пещерата и пости две седмици. Ще се опитам да измоля от нашия Бог милост за теб.

С голяма скръб на сърцето великият подвижник се молеше: „Господи, моля те, дари ми тази душа и приеми нейното покаяние!“

I. Chavrakov 2013

И Бог го чу. Като измина първата седмица, старецът отиде при съг-
решилия и го попита:

– Видя ли нещо да се случва през тези дни?

– Да – отговори монахът, – видях една гълъбица да се рее високо
в небето над главата ми.

– Съсредоточи се и се моли на Бога непрестанно! – нареди му
старецът.

В края на втората седмица той пак отиде при монаха и отново му
зададе въпрос:

– Видя ли нещо особено?

– Видях една гълъбица да кръжи близо до главата ми – отвърна
съгрешилият.

– Пости и се моли непрестанно! – заръча му пустинникът.

След като измина и третата седмица, старецът се върна и пак
запита:

– Видя ли още нещо?

– Видях една гълъбица, която долетя и застана над главата ми. Аз
протегнах ръка да я хвана, а тя литна и влезе в устата ми – отговори
монахът.

Великият пустинник благодари на Бога и рече на брата:

– Ето, прие Бог твоето покаяние. Пази се отсега нататък.

– От този момент чак до смъртта си оставам с теб, отче! – отговори
монахът.

5. За сина на езически жрец, който чул разговора на демоните

Един старец от град Тива ни разказа това:

„Аз бях син на езически жрец. През юношеските си години виждах често баща си да влиза в храма, за да принася жертва на идолите. Веднъж тайно го последвах. Вътре седеше Сатаната, а цялото му войнство стоеше с лице към него. Един от предводителите му се приближи, поклони му се, а дяволът го запита:

– Откъде идеш?

– Бях в едно село – каза му името, – предизвиках много кръвопролития и омраза и ето, идвам да ти докладвам.

– За колко дни успя да сториш това? – попита Сатаната.

– За тридесет дни – отвърна подчиненият.

– Толкова много време ли ти отне това! – гневно се провикна дяволът и нареди да го бият.

След това напред пристъпи друг, поклони се, а дяволът го запита:

– Ти откъде пристигаш?

– Бях в морето, предизвиках голяма буря, потопих много кораби и погубих много човеци – отговори той.

– А колко време ти отне това? – пак зададе въпроса си нечестивият.

– Двадесет дни – каза слугата му.

– Защо ти бяха нужни цели двадесет дни за това! – отново се разгневи дяволът и нареди и него да набият.

Тогава пред него застана трети и му се поклони. Дяволът и него попита:

– А ти откъде се връщаш?

– В един град имаше сватба. Направих така, че всички се сбиха. Имаше много кръв и дори женихът и невестата бяха убити – отвърна той.

– И за колко време причини това? – за пореден път запита Сатаната.

– За десет дни.

Нечестивият прецени, че и този е пропилял много време, и нареди и него да набият.

Последен напред излезе четвъртият дяволски предводител и също се поклони.

– Къде си бил? – повтори въпроса си Сатаната.

– Бях в пустинята четиридесет години и се борих с един монах. Чак тази нощ успях да го изкуша да прелюбодейства.

Като чу тези думи, дяволът стана от престола си и го целуна. Сетне свали венеца, който носеше на главата си, положи го на главата на слугата си и го сложи да седне редом с него на престола с думите: „Все едно си изкушил ангел!“

А аз, като видях това, си казах: „Наистина велик е монашеският чин.“ Благодарих на Бога, че ми посочи пътя на спасението, напуснах дома си и станах монах. Оттогава се подвизавам за спасение на душата си.“

6. За монаха затворник

Някой от братята чул тази история от авва Теодор от Елиотската лавра:

„Един монах се затворил в уединение в килията си на Елеонския хълм край Йерусалим и вършел много подвизи в името на вярата. Демонът на похотта обаче му обявил война. Веднъж нечестивият го нападнал със страшна сила и старецът, за да не се поддаде на убежденията му, се обърнал към него:

– Докога ще ме измъчваш! Махни се от мен поне в дните на моята старост!

– Закълни ми се, че няма да кажеш на никого това, което ще ти доверя, и ще те оставя на мира! – казал му дяволът, който изневиделица се появил пред него.

– В името на Бога, който живее на небесата, кълна ти се, че няма да издам на никого каквото чуя от теб! – дал дума отшелникът.

– Не се покланяй на този образ и няма да воювам с теб! – рекъл нечестивият, щом чул клетвата. (В килията на стареца имало красиво изписана икона на нашата Владичица Богородица, държаща на ръце нашия Господ Исус Христос.)

– Остави ме да помисля! – казал монахът на демона.

На следващия ден отшелникът отишъл при авва Теодор, който по това време живеел в лаврата Фаран, и му разказал всичко, което се било случило.

– Без съмнение, отче, подиграл се е с теб демонът, като те е накарал да се закълнеш. Ти обаче добре направи, като се изповяда пред мен. Много по-добре за теб е да водиш битката с похотта – битка, която досега все си печелил – отколкото да спреш да се покланяш на нашия Господ Исус Христос и на неговата майка Богородица – поучил го отец Теодор.

С тези наставления и напътствия монахът се завърнал в своята килия. Скоро демонът пак му се явил и му казал:

– Какво стана, калугере? Нали ми се закле, че няма да кажеш на никого?! А пък разказа всичко на монаха, с когото се срещна! Бъди сигурен, отче, че в деня на Страшния съд ще бъдеш съден като клетвопрестъпник!

– Че ти се заклех, заклех ти се. И че съм клетвопрестъпник – знам! Но не пред теб, а пред моя Господ и Творец! Тебе няма да слушам, защото ти неизбежно ще бъдеш осъден като първопричина за всяко зло и клетвопрестъпление.“

7. За жената, която отклонила монаха от грях

Един монах беше изпратен от своя наставник на служба. Докато вървеше, стигна на едно място, където имаше вода, и видя там жена, която переше платно. Възбуден от нейния вид, монахът ѝ каза:

– Искам да легна с теб!

– Лесно е да те послушам, отче, но ще ти причиня много скръб – отвърна му тя.

– Как така? – запита монахът.

– След като блудстваш с мен, ще започне да те гризе съвестта или ще изпаднеш в голямо отчаяние и ще трябва по положиш голям труд, за да си върнеш душата в мярата, в която е сега. Моля ти се, твоя светиия отче, иди си с мир на службата, където те праща твоят наставник, преди да си уязвил душата си! – рече жената.

Като чу това, монахът се умили и благодари на Бог, че даде разум на перачката да му отвърне така.

Щом се върна при своя наставник, послушникът му разказа случката, а старецът се почуди на ума на жената. Монахът пък го помоли повече да не излиза от манастира. И така прекара, без да напуска обителта, чак до смъртта си.

I. Chavrakov 2013

8. За монаха и дъщерята на хазяина му

Тази история научихме в Антиохия от великия патриарх Анастасий:

„Един монах от манастира на отец Севириан бил изпратен по работа в Елевтеропол. Когато пристигнал, той се настанил в дома на някакъв мъж, който имал дъщеря, а съпругата му била починала. Там пътникът прекарал известно време. Обаче дяволът, който винаги е мразил човешкия род, събудил у монаха лукави помисли за блудство с девойката. Така гостът започнал да търси подходящ момент да изпълни намеренията си. Злонамереният демон бързо му предоставил такава възможност – бащата на момичето заминал за град Аскалон, за да набави някакви нужни за дома вещи. Братът, като разбрал, че в дома са само той и дъщерята, отишъл при нея с намерение да я принуди със сила да изпълни желанията му. Девойката, като го видяла развълнуван и пламнал от страст, му казала:

– Не се поддавай и не ми прави нищо нередно. Баща ми няма да си дойде нито днес, нито утре. Първо послушай какво ще ти кажа и – Бог знае, че говоря дръзко – ще изпълня всичките ти желания – рекла девойката и после попитала със смирение: – От колко години си в манастира, отче и брате?

– От седемнадесет години – отвърнал той.

– Имаш ли опит какво е жена? – запитала отново девицата.

– Нямам – казал монахът.

– А искаш ли за едни миг да погубиш труда на толкова много години? Колко пъти си проливал сълзи, за да представиш на Христос тялото си чисто и неосквернено? И от целия този труд искаш да се лишиш заради една малка наслада? Чуй ме обаче – ако съгрешиш с мен, имаш ли къде да ме заведеш и да ме храниш? – попитала пак младата жена.

– Нямам – рекъл отново братът.

– Истина ти казвам и не те лъжа – казала тогава девойката – ако ме оскверниш, за много злини ще бъдеш виновен.

– Защо? – попитал монахът.

– Първо, ще погубиш душата си – отвърнала тя, – и второ, ще бъдеш наказан и за моята душа. И това да знаеш, отче свети, заклевам

ти се пред Този, който ще дойде да спаси грешниците, че ако ме оскверниш, ще се удавя и за тази смърт ще си виновен ти. А пред идващия съд ще отговаряш и за убийство. Моля те, отче, преди да поемеш вината за толкова много злини, иди си с мир в своя манастир. И там се моли много за мен в своите молитви.

Като дошъл на себе си, братът се умилил от думите на момичето и веднага напуснал дома. След това отишъл при своя наставник, поклонил му се и му разказал всичко. Помолил го повече да не го праща извън манастира. И така прекарал в обителта три месеца и отишъл при Господа.“

9. За съпрузите, които изплатили дълговете си благодарение на разбойника

Това ни разказа авва Евсевий, когато пристигнахме в странно-приемницата на отците в Аскалон:

„Един предприемач от нашия град предприе плаване до Африка, но загуби и своето, и чуждото имущество. Успя да се спаси само той. След като се върна тук, той беше осъден от своите заемодатели и хвърлен в затвора, а домът му и всичко, което имаше, бяха разграбени. На него и съпругата му им останаха единствено дрехите на гърбовете. Заради крайната бедност, в която изпаднаха, жената започна да събира подаяния, за да може да подsigури поне залък хляб за мъжа си. Веднъж, докато тя споделяше оскъдната храна със съпруга си, в тъмницата влезе един големец, дошъл да раздава милостиня на затворниците. Щом видя свободната жена, седнала до съпруга си, той остана поразен от нея (тя наистина беше изключително красива). Знатният мъж веднага изпрати стражата да я повика. Жената с радост се отзова, очаквайки да получи някаква помощ от благородника. Когато останаха насаме, той я попита:

– Какво правиш тук? Защо си в тъмницата?

Тя му разказа всичките си патила, а той отново зададе въпрос:

– Ако платя всичките ти дългове, ще легнеш ли с мен тази нощ?

– Чула съм, господарю, че апостолът е казал: „Жената не е подарка на тялото си, а мъжът“⁵ – каза съпругата, която беше не само много красива, но и изключително целомъдрена, и добави: – Позволете, Ваше благородие, да попитам съпруга си! Каквото ми нареди, това ще направя.

Като се върна при мъжа си, тя му предаде разговора. Съпругът, изпълнен с любов към нея, и за миг не се изкуши от предоставената възможност да си възвърне свободата. Той въздъхна тежко и със сълзи каза:

– Иди, сестро, и кажи на благородника: „Ние, господарю, не искаме и да чуем за такова освобождение чрез блудство. Има Бог, който рече

⁵ Кор. 7: 4.

чрез пророк Давид: „Не се надявайте нито на князе, нито на синове човешки, в тях няма спасение“. ⁶ Но понеже Бог седи на херувими и вижда бездната, той вижда и нас, седящите в тъмница, и знае нашите съдби. Той ще ни избави. А ти си иди с мир.“

Жената се върна при велможата и му каза, както я беше научил мъжът ѝ. По същото време в тъмницата имаше един разбойник, затворен в по-вътрешните килии. Той подслуша целия разговор на двамата съпрузи, въздъхна дълбоко и си рече: „Виж в какво нещастие са изпаднали тези хора, а не пожелаха да осквернят своето целомъдрие и да си купят свободата и презряха всичко в земния живот. А какво правя аз, нещастникът! Дори и за миг не си и помислих, че има Бог! И заради това, и заради многото убийства натрупах огромна вина“.

Подтикнат от тези мисли, той повика съпрузите през прозорчето на килията си и им каза:

– Аз съм разбойник. Извършил съм множество убийства и злини. Знаем, че скоро идва часът, когато ще дойде хегемонът и ще ме изведат, за да бъда езекутиран като убиец. Видях вашето целомъдрие и то ме трогна. Идете на това място при градските стени и вземете за себе си всички пари, които намерите там. Заплатете с тях дълговете си, а с остатъка живеете щастливо. И се молете за мен, дано и аз да намеря милост.

След няколко дни в града наистина пристигна управителят на областта и заповяда да изведат разбойника от затвора и да го обезглавят. На следващия ден жената каза на мъжа си:

– Ще заповядаш ли, господарю мой, да ида на това място, за което ми каза разбойникът, и да видя дали е говорил истина?

– Постъпи както решиш – отговори съпругът.

Когато настъпи нощта, тя взе малка лопата, отиде на посоченото място и разкопа земята. Там намери добре скрито гърне, пълно със злато. Като внимателно и с разум разпредели парите, тя започна да изплаща малко по малко дълговете, така че да изглежда, че взема заем ту от един, ту от друг, докато не върна всичко дължимо. След като направи това, съпругът беше освободен от тъмницата. „Ето как спазиха Божията заповед и Господ Бог наш им даде величието на Своето милосърдие“ – завърши разказа си авва Евсевий.

⁶ Пс. 145:3.

10. За девойката, пленена от персите

И една друга история научих и като я сметнах за полезна, реших да я предам писмено за полза на читателите.

Една девойка била похитена от персите и заведена при техния княз. Младата жена, впрочем, била изключително привлекателна на вид. Тя непрестанно със сълзи се молела на Господа Христа да я съхрани неосквернена от нечестивия владетел. И молитвите ѝ били чути от Бога.

Когато нечестивецът пожелал да задоволи своята похот с девойката, тя – понеже била умна и находчива – се обърнала към него с думите:

– Виждам, господарю, че от днешния ден ставам твоя жена и господарка на цялото ти имане. Но ако тази нощ ме оставиш, утре ще ти кажа нещо чудно!

– И какво ще е това? – запитал князът.

– Знам едно биле и ако ти го покажа, няма да се побоиш вече нито от битка, нито от меч, нито от стрели, нито от каквото и друго оръжие, което застрашава тялото ти! – отговорила девойката.

– Утре ще ми кажеш тази тайна, а сега изпълни желанието ми! – настоявал князът.

– Но билето няма да има силата си, ако бъде посочено от жена, познала мъж. Само ако го покаже недокоснатата девица, то ще подейства – казала му пленницата.

Когато чул тези думи, князът оставил девойката и не я безпокоил през тази нощ. На сутринта казал:

– Върви и ми покажи това биле, за което ми говореше!

Блажената девойка и князът тръгнали сами, а тя взела някаква трева от тези, които растели наоколо и рекла на владетеля:

– Ето билката, за която ти казах!

– А как ще разбере дали е истина, че билето действа така, както ми каза? – попитал князът.

Младата жена взела от билката, намазала с нея своята наметка и след това казала:

– Вземи меча си и удари с две ръце, колкото сила имаш, и ще видиш, че оръжието ти няма да ме докосне.

Князът повярвал на думите, извадил меча си, вдигнал го над главата на светата девица и с един замах я посякъл. Едва тогава разбрал, че е направен за смях от девойката, и започнал да скърца със зъби от гняв към нея. А тя изпълнила своето желание – запазила с мъченическа смърт чистотата си и получила нетленен венец от Христа.

I. Chavracov 2013

11. За авва Евлогий, който съветвал учениците си да не остават в Александрия повече от три дни

Това ни разказаха учениците на авва Евлогий:

„Когато наставникът ни изпращаше в Александрия, за да продадем ръкоделията си, винаги ни нареждаше да не се задържаме там повече от три дни.

– Ако останете повече от три дни – казваше ни той, – няма да нося вината за вашите грехове.

– Но как монасите, които живеят в градовете и селата заедно с миряните, не вредят на душите си? – попитахме стареца.

Той отвори честната си уста и ни рече:

– Вярвайте ми, чеда мои. Когато приех монашество, прекарах тридесет и осем години, без да излизам от скита, но в края на тридесет и осмата отидох с отец Даниил при папа Евсевий в Александрия по работа. Когато влязохме в града, видяхме множество монаси: врани удряха по лицата едни от тях; други пък прегръщаха разголени жени и им шептяха в ушите; трети пък си играеха с голи момчета, които ги мажеха със смрадливи човешки отпадъци, някои пък лакомо душеха подноси с месо и вино. Дори видях хора, които режеха с ножове човешко месо и го даваха на монаси да го ядат. Накрая разбрах, че демоните събуждат в ума на всеки монах изкушението, с което той води най-тежка битка. Затова, братя, не искам да се бавите в града и да се подлагате на нападението на такива помисли или, по-точно, на такива демони.

12. За младежа, който съблякъл мъртвата девойка в гроба

След като пристигнахме в Божия град Антиохия, авва Йоан, игумен на манастира „Гигантите“, ни разказа следното:

„Преди известно време в обителта дойде един младеж и се обърна към мене с думите:

– В името на Бога, приеми ме! Искам да се покая!

Изрече това през плач, а гласът му звучеше като стенание. Аз, като видях колко е изплашен и в какво голямо отчаяние е изпаднал, рекох му:

– Кажи ми какво те съкруши толкова!

– Истина ти казвам, отче, аз съм голям грешник! – отвърна ми той.

– Повярвай ми, чедо – на свой ред му казах аз, – че както много и различни са греховете, така много и разнообразни са изцеленията от тях. А ако искаш да получиш изцеление, кажи ми истината за делата си, така че и аз да мога да ти посоча съответстващото изкупление. Защото по един начин се лекува блудник, по друг начин – убиец, по трети – отровител, а съвсем друга е помощта за алчния, различни са лекарствата за измамника, за злопаметния, за крадеца или за прелюбодееца. И за да не ти изброявам повече душевни страдания, разбери, че както различните телесни болести, така и те изискват различни лекарства.

Младежът, облян в сълзи, само стенеше и хлипайки ми се молеше. От голямото смущение, което цареше в душата му, не можеше да произнесе смислена дума. Аз виждах, че е изпаднал в пълна безпомощност и в неописуема печал. Той въобще не беше в състояние да разкаже от какво е пострадал или какво е извършил, та е така нещастен. Затова отново му заговорих:

– Чедо, чуй ме, събери ума си и ми кажи какво си сторил и ще ти помогне Христос, нашият Бог. Спомни си, че Той заради неизразимото с думи свое човеколюбие и заради безмерното си състрадание се подложи на всякакви страдания в името на нашето спасение: и със събирачи на данъци седна да яде, и блудница не отблъсна, и разбойника прие, и се нарече приятел на грешниците. И теб, чедо, щом

се обърнеш към него и се покаеш, ще приеме с голяма радост със собствените си ръце. Не иска Той смъртта на грешника, а желае грешникът да се обърне към него и да живее.

Тогава младежът с усилие се овладя, спря за малко сълзите си и ми рече:

„Аз, достойни отче, изпълнен с всякакви грехове и недостоеен както за небето, така и за земята, преди два дни чух, че е умряла дъщерята на един от първенците на този град, още девица, и е погребана с много скъпи одежди в една гробница във от града. Щом чух това, воден от нечестивия си обичай, отидох през нощта при гробницата, влязох вътре и започнах да свалям дрехите от мъртвата, докато не съблякох от нея всичко, в което беше облечена. Не оставих дори най-тънката долна риза, а я лиших даже и от нея и така я оставих гола – както майка я е родила. Когато накрая понечих да изляза от гроба, внезапно тя се изправи пред мен, протегна лявата си ръка, хвана ме за десницата и ми каза:

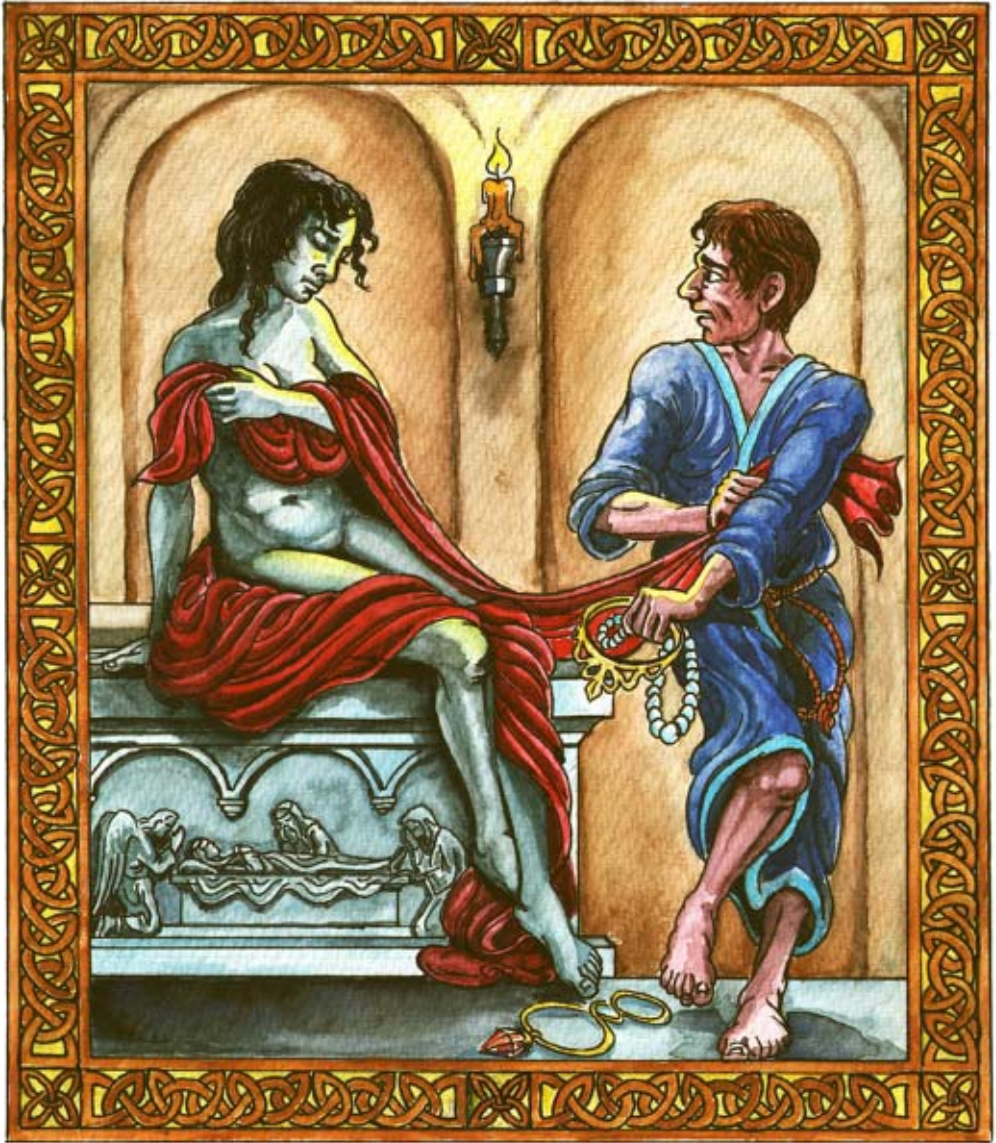
– Значи така, човече, трябваше да ме съблечеш?! Не се ли побоя от Бога?! Не се ли страхуваш от възмездието на бъдещия Съд?! Не съжали ли мене мъртвата?! Не се ли засрами от общата ни природа?! Християнин се наричаш, а смяташ, че трябва гола да се представя пред Христа! Дори моят женски пол не те засрами! Не те ли е родило същото това естество?! Даваш ли си сметка, че чрез мен оскверни собствената си майка?! Какво оправдание ще поднесеш пред Христа, нещастнико, за да оправдаеш страшния си грях към мен?! Докато бях жива, чужд човек не видя лицето ми, а ти видя голото ми тяло след смъртта ми и след погребението! О, бедно човечество, до каква низост изпадна! С какво сърце и с какви ръце ще се причестиш със свящото и пресвято тяло на нашия Господ Исус Христос?!

Поразен от всичко, което видях и чух, аз треперех от ужас и едва успях да кажа на девойката:

– Пусни ме и вече няма да върша такива дела!

– По своя воля влезе тук, но по своя воля няма да излезеш. Този гроб ще стане общ за двама ни! И не мисли, че бързо ще умреш, напротив – дълги дни ще страдаш, докато в мъки не предадеш грешната си душа! – отговори ми тя.

Аз започнах със сълзи да я умолявам да ме пусне, като се кълнях във всемогъщия Бог, че вече няма да върша това скверно и престъпно дело. След дълги увещания да ме освободи, съпроводени с клетви и с обилни сълзи, тя ми каза:

I. Chavrakov 2013

– В случай, че искаш да живееш и да избегнеш настоящата си съдба, дай ми дума, че ако те освободя, не само ще се откажеш от тези отвратителни и нечисти дела, но и веднага и без отлагане ще се оттеглиш от света, ще станеш монах, ще се каеш за това, което си сторил, и ще служиш на Христа.

– Не само ще сторя така, както ми каза, но още от днешния ден ще забравя за дома си и ще отида в манастир! – заклек се аз.

– Облечи ме така, както ме намери! – рече ми момичето тогава и като легна, отново умря.

А аз, нещастният и грешният, веднага излязох от гробницата и дойдох тук.“

След като чух това от младежа, успокоих го с наставления за покаяние и въздържание. По-късно го подстригах, облякох го в монашески дрехи и го затворих в пещера на хълм в града, а той въздаде огромна благодарност на Бога и започна да се подвизава за спасение на душата си.“

13. За отец Христофор и чудото със светилниците

Това ни разказа отец Теодул:

„Като отидох в манастира на нашия свети отец Теодосий, намерих там велик монах на име Христофор, който беше родом от Рим. Веднъж му се поклоних и се обърнах към него с думите:

– Отче, бъди така великодушен и ми разкажи за всички свои деяния.

Отец Христофор помълча дълго, после реши, че го питам заради душевна полза, и ми разказа следното:

„Когато се отрекох от света, чедо мое, отдадох се на иночеството с голяма жар. През деня изпълнявах монашеските правила, а през нощта отивах в гробницата, където лежат светият отец Теодосий и останалите починали отци. Там изричах молитва и слизах към гроба в пещерата, като на всяко стъпало правех по сто поклона – стъпалата бяха осемдесет на брой. Когато стигах долу при гроба, пак изричах молитви с безчислени поклони, докато се чуеше манастирското клепало за сутрешната служба. Така изминаха петнадесет години, през които аз вършех това в пост и сълзи. Една нощ тръгнах както обикновено към пещерата. След като направих обичайните поклони и понечих да слеза на дъното ѝ, сякаш изпадах в изстъпление. Видях вътрешността на пещерата, изпълнена със светилници. Едни от тях горяха, а други – не. Видях също и двама юноши, облечени в хламиди, да подреждат тези светилници. Аз им казах:

– Защо поставихте светилниците тук, та да не мога да вляза да се помоля?

– Светилниците, които виждаш, са отците, които лежат тук – отговориха ми те.

– А защо едни горят, а други не горят? – отново попитах аз.

– Тези, които старателно вършеха монашеския подвиг, запалиха своите светилници, а онези, които не искаха да се отдадат докрай на подвига, угасиха светилниците си – отговориха ми юношите.

Тогава аз ги помолих:

– Бъдете така добри и запалете моя светилник!

– Ако добре се потрудиш, ще го запалим – беше отговорът им.

– Нима трябва още да се трудя! Че досега какво правих!? – учудих се аз.

В мига, в който произнесох тези думи, се върнах на себе си и като се обърнах, не видях никого. Тогава си казах: „Христофоре, ако искаш да се спасиш, по-голям труд трябва да положиш!“. На следващия ден взех тоягата си, излязох от манастира и отидох на планината Синай без други вещи освен тези, които носех със себе си. След като прекарах там петдесет години, чу се глас, който ми каза:

– Христофоре, Христофоре, иди в общежитието, където преди се подвизаваше, за да се представиш там на своите братя!

Няколко дни след като старецът ми разказа своята история, неговата светла душа с мир отиде при Господа.“

14. За разбойниците, които искали да нападнат женски манастир

На едно място край град Антиохия има добре уреден женски манастир, в който живеят шестдесет монахини.

Веднъж група от дванадесетима разбойници и техният главатар започнаха да кроят план да нападнат обителта. Предводителят попита всеки един поотделно как може да се влезе в манастира.

– Ще обиколим целия манастир и ще намерим прозорче или друга пролука откъдето да влезем – каза един от разбойниците.

– Не знаеш какво говориш! – отвърна му главатарят.

На всички други предложения водачът им отговаряше все същото:

– Не знаеш какво говориш!

– А ти какво ще кажеш? – попитаха го разбойниците.

– Ще се облека в монашеска риза и ще покрия косата си. Така наметнат и със скрит меч, в дълбока нощ ще пристигна в манастира и ще се представя за странстващ монах. На монахинята, която стои при вратата, ще кажа: „Аз съм монах от далечна страна и се срамувам да вляза в града. Моля те, бъди така добра в името на Бога и ми дай една рогозка. Пусни ме в преддверието да преспя, а утре ще продължа по пътя си“.

Както рече разбойникът, така и направи. Когато дойде при вратницата, каза същите думи. Монахинята, мислейки си, че разговаря със свят и духовен човек, радостно се завтече и предаде на игуменията всички думи на разбойника. Той пък се надяваше, че като ги измами по този начин, през нощта ще отвори и на другарите си да влязат.

Игуменията, като чу разказа на вратницата, нареди да въведе странника в манастира. Сетне събра всички сестри и с тях отиде при главатаря на разбойниците, за да получат благословия от него. Нареди също да донесат умивалница. Като изпяха два тържествени химна, монахините измиха нозете му. И всички се напръскаха с тази вода за благословение и пречистване. Една от послушниците прислужваше на недъгава сестра, която лежеше в килията си на горния етаж, понеже беше парализирана от много години. Помощницата взе малко вода от умивалницата и отиде при болната. Когато влезе при нея, рече:

I. Chavrakov 2013

– Велик и свят монах дойде в нашия манастир днес. Умихме нозете му и се благословихме и пречистихме с тази вода. Донесох и на теб – та и ти да се осветиш с нея.

Недъгавата с вяра прие думите, уми се и тя и в този миг оздравя. Прислужницата поиска пак да слезе в двора на манастира, но болната каза:

– Почакай малко и ще слеза и аз с теб, за да получа и аз благословия от светия старец.

И като стана, тръгна с надолу с нея. Двете отидоха при разбойника и му разказаха за чудото, което се случило. Всички сестри, виждайки парализираната да ходи, започнаха да се дивят. Те славеха Бога за преславното чудо и коленичеха в нозете на разбойника, просейки да чуят светите му молитви. Той, като видя и чу всички тези неща, много се удиви. Дълбоко трогнат, главатарят се обърна към монахините:

– Бог знае, че аз съм грешен човек и разбойнически главатар. Тук тази нощ ще дойдат още дванадесетима разбойници. Но вие не се бойте за нищо.

Като изрече тези думи, мъжът измъкна скрития си меч и го хвърли на земята. Сестрите, чувайки тези думи и виждайки меча му, оцепеняха и прекараха времето от вечерта чак до заранта в молитви. Когато дойдоха и останалите разбойници, пред тях излезе водачът им и разказа всичко, което му се бе случило. Главатарят завърши с думите:

– Отсега нататък аз ще бъда монах и ще се трудя в името на Бога.

– След като ти, силният и преславният, искаш да бъдеш монах, ние също ще станем монаси! – отвърнаха неговите другари.

А старецът, който разказваше тази история, добави и следното, заклевайки се, че е истина: „Всичките разбойници наистина станаха монаси. Те отидоха в пустинята и започнаха да вършат подвизи в името на спасението на душите си. Затова и Бог ги прослави с много чудеса. Някои братя от моята обител дори са говорили с тях и разказите им са достоверно доказателство“.

Редно е да прославим Бога и за това, че успява да насочи към спасение дори и тези, които не се боят от него.

15. За отец Герасим и неговия лъв

На разстояние от около миля от река Йордан се намира обител, известна като лаврата на авва Герасим. Когато пристигнахме в нея, тамошните монаси ни разказаха следната история за този Герасим:

„Веднъж, когато се разхождал покрай бреговете на светата река Йордан, бил пресрещнат от лъв. В лапата на звяра била забодена треска и той ревял силно от болка. От раната кракът му бил отеъкъл и пълен с гной. Щом видял стареца, лъвът се приближил до него и започнал да показва наранената си лапа – държал се така, сякаш се молел да бъде излекуван от човека. Като видял нещастieto на животното, Герасим се навел, взел крака на лъва, разтворил раната и извадил забитата треска заедно с много гной и нечистотия. След това промил лапата, превързал я с платно и го пуснал.

Излекуваният лъв не се отделил повече от стареца. Напротив – като прилежен ученик така усърдно го следвал навсякъде, че монахът бил силно удивен от признателността на животното. Оттогава авва Герасим започнал да се грижи за него, като му давал понякога хляб, понякога накиснат боб.

В лаврата имало и едно магаре, с което братята си карали вода от светия Йордан (лаврата се намира на цяла миля от реката). Старците постепенно свикнали да поверяват магарето на грижите на лъва – да го пази, докато то пасе по бреговете. Хищникът по цял ден усърдно изпълнявал задачата си. Веднъж обаче, докато пасял магарето, лъвът се отдалечил на по-голямо разстояние от него. В това време минали араби камилари и отвели добичето със себе си. Лъвът търсил дълго магарето и като не го намерил, върнал се сам и много натъжен в лаврата при светия старец.

Авва Герасим решил, че хищникът е изял магарето.

– Къде е оселът, който ти поверих да пазиш? – запитал Герасим ядосано.

Лъвът мълчал като човек със сведена глава и не смеел са вдигне очи към стареца.

– Изял си го! Кълна се в Бога – отсега нататък ти ще вършиш неговата работа, за да свикнеш със страхопочитание да спазваш заповедите, които ти се дават! – отсякъл монахът.

I. Chavrakov 2013

Тогава, по заповед на стареца, на лъва сложили самар с четири ведра и той започнал под надзора на един от братята да пренася вода от реката.

Един ден в обителта дошъл воин, за да получи благословия от стареца. Той видял лъва да носи вода и като научил причината, го съжалил. Извадил от кесията си три номизми и ги дал на братята да си купят магаре, за да им пренася вода, а лъва да освободят от тази повинност.

Известно време след освобождаването на лъва камиларят, който откраднал магарето, пак се върнал. Той отивал към светия град Йерусалим да продава жито, а добичето било с него. Докато прекосявал река Йордан, случайно се натъкнал на лъва. Щом го видял, изоставил камилите и хукнал да бяга. Лъвът пък познал своето магаре и с радост се затичал към него. Той хванал по навик юздата му със зъби и го завел заедно с три камили в лаврата при стареца, ревейки и скачайки от радост, че е намерил животното, което бил загубил. Авва Герасим, който дотогава бил уверен, че лъвът е изял магарето, разбрал, че несправедливо го е обвинил. Той дал на звяра името Йордан и двамата живели неразделно в лаврата пет години.

Когато старецът се представи на Бога и бил погребан от братята, по замисъл Божи лъвът не бил в обителта. След известно време той се върнал и започнал да търси стопанина си. Послушникът на Герасим и авва Саватий, като го видели, му казали:

– Йордане, нашият старец ни остави сираци и се пресели при Господа, но ти ела, ще те нахраним!

Лъвът обаче не пожелал да яде. Той само въртял глава насамнатам, търсел да види стареца и ревял отчаяно, защото не можел да понесе липсата му. Звярът сякаш предпочитал да умре, щом повече не може бъде със стопанина си. Авва Саватий и останалите отци го погалили по гърба и му рекли:

– Отиде при Господа нашия старец! Напусна ни!

Тези думи обаче не могли да спрат нито ревовете, нито риданията на животното. Напротив – колкото повече хората се опитвали с думи да го успокоят, толкова по-тъжно продължавал да реве звярът. Звучите, които издавал, наподобявали на надгробно оплакване, и те, заедно с лицето и очите му, разкривали колко голяма мъка изпитва от това, че не вижда стопанина си.

Тогава авва Саватий му казал:

– Хайде ела с мен, ако не ни вярваш! Ще ти покажа къде почива нашият старец!

Той взел лъва със себе си и го завел при гроба на Герасим, който се намирал на половин миля от църквата. Когато стигнали, авва Саватий коленичил до могилката и рекъл на спътника си:

– Ето тук е нашият старец!

Щом чул това, лъвът със страшна сила ударил главата си в земята и мигом умрял върху гроба на стареца.

Това се случило не защото лъвът имал разумна душа, а по волята на Бога, който прославя тези, които го прославят, не само приживе, а и след смъртта им, и който пожелал да ни покаже в какво послушание към Адам са живели зверовете, преди праотецът ни да наруши Божията заповед и да бъде изгонен от райските селения.“

16. За Георги Арселаит, който напълнил бъчвите с масло

Ето тази история научихме за отец Георги, наречен Арселаит – пример и вдъхновение за пустинниците, които разказаха за много чудеса, свързани с него:

„Веднъж в манастира на светата планина Синай свърши елеят за светилниците. Затова преподобният отец Йоан, игумен на манастира, слезе до скита, наречен Арселау. Там той намери отец Георги и го помоли да се качи с него на светата планина. Старецът, понеже не можеше да откаже на игумена, тръгна обратно с него. Когато се качиха, игуменът го въведе в маслохранилището и му каза:

– Изречи молитва над празните делви за елей!

– Само над единия съд ще се помоля, отче игумене – отвърна Георги, – защото, ако молитвата е над всички, тук ще се окъпем в масло!

След като се помоли само над едната делва, изведнъж от нея започна да блика елей като от извор.

– Напълнете и останалите делви! – каза Георги на служителите. Тогава те с черпаци напълниха всички съдове, а елеят не преставаше да извира. Като видя това чудо, игуменът пожела да нарече делвата на името на отец Георги, но той му каза:

– Ако направиш това, елеят ще изчезне. Наречи обаче този съд на името на нашата Владичица Богородица!

Игуменът така и стори. Този съд е здрав и стои там дори и днес, а до него гори кандило в чест на нашата Владичица Богородица.“

17. За Георги Арселаит и осмината сарацини

При този същия свят и велик Георги дойдоха веднъж осмина сарацини, които бяха много гладни. Но аввата нямаше какво да им даде, понеже се хранеше само с едни стипчиви и люти плодове, наречени каперси. Виждайки, че пришълците изнемогват от глад, той каза на един от тях:

– Вземи лъка си и премини оттатък хълма! – и показа с ръка посоката. – Там ще намериш стадо диви кози. Простреляй една от тях. И гледай да не се изкушиш да убиеш и друга!

Сарацинът тръгна и намери стадото. Там прониза със стрела една коза, ала не изпълни заръката на стареца, а се полакоми и уби още една. В същия този миг се счупи лъкът му. Когато се върна с месото, разказа за случилото се на другарите си.

18. За авва Георги Синайски и неговото чудодейно пренасяне в църквата „Св. Възкресение“

Отшелницата Дамиани, майка на Атиноген – епископа на град Петра – ни разказа следната история:

„На светата планина Синай имаше един игумен на име Георги, който беше велик подвижник и аскет. На Велика събота, докато си седеше в своята килия, изведнъж си рече: „Ще ми се да посрещна празника на светото Възкресение в Светия град и да се причестя със Светите тайни в храма на светото Възкресение на Христос, нашия Бог“. През целия ден старецът се молеше с тази мисъл в ума. Когато се свечери, дойде неговият ученик с думите:

– Отче, заповядай на молитва!

– Върви! Когато дойде часът на Светото причастие, върни се и ме извикай! – отвърна му Георги.

След това аввата остана сам в килията. Когато настана часът за Светото причастие, старецът изведнъж се оказа в църквата „Св. Възкресение“ в Йерусалим, застанал до блажения архиепископ Петър, и заедно с презвитерите му подаде Светите тайни. Патриархът го видя и рече на синкела си Мина:

– Кога е дошъл старецът от Синай?

– Кълна се във вашите молитви, владико, не съм го видял да идва, а ето че сега е тук! – отвърна синкелът.

– Кажу му да не си тръгва! – заръча патриархът. – Искам да споделя с него трапезата си.

Синкелът се приближи до авва Георги и му предаде казаното, а той му отвърна:

– Ще стане според Божията воля!

След като службата свърши и старецът се поклонил на Светия гроб, внезапно се озова в своята килия. Точно в този момент на вратата се почука и се чу гласът на неговия ученик:

– Отче, заповядай да се причестиш!

Старецът отиде с послушника си в църквата на манастира и отново вкуси от Светите тайни.

Архиепископ Петър, засегнат от непослушанието на монаха, на заранта изпрати на авва Фотий, епископ на манастира Фарон, и на

I. Chavrakov 2013

синайските отци послание с искане да доведат при него провинилия се. Когато пратеникът пристигна и предаде писмата, авва Георги на свой ред изпроводи трима презвитери (великия старец Стефан Кападокийски, авва Зосима и авва Дуклиций Римлянина) при патриарха. По тях той изпрати писмо, в което пишеше: „И мисъл не ми е минавала, светейши Владико, да презра вашия вестител! Но да знаете, Ваше Блаженство, че след шест месеца ще се срещнем пред лицето на Господа Исуса Христа и там ще ви се поклоня!“

Когато пристигнаха в Йерусалим, презвитерите дадоха писмото на патриарха. Казаха му също, че вече много години авва Георги не е стъпвал в Палестина. Показаха и писмо на епископа на манастира Фарон, свидетелстващо, че старецът вече седемдесет години не се е отлъчвал от светата планина Синай. Светият и благочестив пастир Петър на свой ред представи свидетелствата на епископи и клирици, които заявиха, че са видели авва Георги в храма с очите си и са го приветствали със свято целуване.

След като се изпълниха шест месеца, предадоха Богу дух старецът и патриархът, както беше предрекъл авва Георги.“

19. За авва Даниил Скитски и монахинята, която се преструвала на пиана

Веднъж отец Даниил заедно със своите ученици се отправи от скита към Горна Тиваида в Египет – към манастира, където живееше отец Аполон. Когато сред отците се разчу за неговото пристигане, те излязоха чак на седем стадия преди обителта, за да го посрещнат. Събра се множество от пет хиляди души. Можеше да се видят хора, проснати ничком по пясъка – подобни на ангелското войнство, очакващо да види лика на Христа. Едни постилаха ризите си пред него, други простираха расата си под нозете му и се виждаше как от очите на всички се лееха сълзи. Тогава дойде архимандритът Аполон, който, преди да се доближи до авва Даниил, му се поклони седем пъти. След като двамата се разцелуваха с братска любов, насъбралите се помолиха да чуят словото на стареца (той много рядко казваше дори и дума някому).

Всички седнаха на пясъка пред манастира, понеже църквата не можеше да ги побере. Тогава авва Даниил каза на ученика си:

– Напиши: „Ако искате да се спасите, спазвайте безкористие и мълчание. В тези две заповеди е заключено цялото монашеско битие.“

Ученикът на светия старец написа както му беше заръчано и даде хартията на един от събралите се монаси. Той пък го прочете на всички египетски братя. Като чува думите на отец Даниил, всички се умилиха и заплакаха.

Като си тръгна оттук, авва Даниил отиде в Хермополис и каза на своя ученик: „Иди в онзи женски манастир, почукай на вратата и кажи, че съм пристигнал!“ (Там има женски манастир, наречен на името на отец Йереимия, и в него живеят триста постници.) Послушникът отиде и похлопа.

– Спаси се, чедо, добре си дошъл! – обади се отвътре вратницата с тих глас и запита: – Какво желаш?

– Искам да кажа нещо на игуменката – отвърна ученикът.

– Тя не разговаря с никого. Кажи ми какво искаш и ще предам думите ти – каза монахинята.

– Иди кажи, че един монах е дошъл и иска да разговаря с нея – настояваше на своето младежът.

Вратницата най-сетне се съгласи и уведоми игуменията. Когато дойде при портите, тя на свой ред заговори тихо на непознатия:

– Спаси се, брате, какво искаш?

– Бъди така добра и разреши на мен и на един старец да преспим тук тази нощ, за да не ни изядат навън дивите зверове! – каза послушникът.

– Но, брате, тук никога не е влизал мъж! Пък и за вас ще бъде по-добре да бъдете изядени от външните зверове, нежели от вътрешните – непреклонно отсече предстоятелката на обителта.

– Старецът, за когото моля, е отец Даниил Скитски! – издаде тогава придружителя си младежът.

Както чу тези думи, игуменията отвори и двете врати и изтича навън. Последваха я бързо всички монахини. Те постилаха ризите си от портите на манастира чак до мястото, където беше останал старецът. Като стигнаха при него, започнаха да му се покланят и да целуват нозете му.

С велика радост и с всеобщо веселие отец Даниил беше въведен в женската обител. Тогава майката игуменка нареди да донесат леген. Напълни го с топла вода и благоуханни билки и нареди на монахините да се подредят в две редици. Сама със своите ръце изми краката на стареца и на послушника му. След това взе една чаша и поръси всяка една от сестрите, които минаваха край легена, с осветената от умиването вода. Накрая изля останалата вода на главата и в пазвата си. Всички монахини изглеждаха като окаменели, не промълвяваха нито дума и разговаряха помежду си само с жестове. И походката, и видът им ги оприличаваха на ангели.

– От нас ли се срамуват сестрите, или така се държат винаги? – попита авва Даниил предстоятелката на обителта.

– Винаги са такива твоите рабини, владико. Моли се за тях! – отговори игуменката.

– Кажй на моя ученик да се поучи от тях на мълчание! От цяла година е с мен, а още е бърбрав – сякаш е от племето на готите.

Една от сестрите лежеше заспала наред двора с раздрани ризи.

– Коя е тази, която е легнала тук? – запита старецът игуменията.

– Това е една сестра пияница. Не знам какво да правя с нея. Да я изгоня от манастира не смея – грях е. Да я оставя тук – също е грешно. Непрекъснато смущава сестрите – отвърна управителката.

– Взemi вода от легена и възлей над нея – нареди отецът на своя ученик.

След като младежът изпълни заръката, сестрата стана, но се държеше сякаш се пробужда след опиване с вино.

– Ето виждаш, владико! Така е винаги – скръбно рече игуменката.

Майката пое отец Даниил и го въведе в трапезарията. Там сложиха вечеря за сестрите, а тя рече:

– Благослови, отче, своите рабини – да се нахранят заедно с теб!

Старецът ги благослови. Игуменията и нейната заместница седнаха редом с госта. На него поднесоха накиснат булгур, сурово зеле, фурми и вода. На ученика му дадоха малко хляб, варена леща и разредено вино. Монахините пък получиха много ястия, риба и достатъчно вино. Нахраниха се добре в пълно мълчание. Веднага щом станаха от трапезата, старецът се обърна към игуменката:

– Какво е това, което направи! На нас се полагаше по-добра храна, а пък вие добре си похапнахте!

– Ти, владико, нали си монах – затова ти предложих монашеска храна. На ученика ти като на монашески послушник предложихме храна като за послушник. Ние пък днес сме новопосветени, затова ядохме блюда като за новопосветени – отвърна майката.

– Бог да изпълни вашата любов, защото голяма полза извлякохме днес от делата ви! – благослови отецът.

Когато всички се отправиха да спят, старецът каза на ученика си:

– Иди и виж къде ще спи тази, пияната, която лежеше наред двора!

– Там, където сестрите изпълняват естествените си нужди, при отходното място – отвърна ученикът, когато се върна.

– Ще будуваш тази нощ с мен – рече авва Даниил.

Щом всички монахини заспаха, старецът поведе ученика си към мястото, където лежеше пияната. Скоро видяха, че тя стана, протегна ръце към небето, започна да прави множество поклони, а сълзите ѝ течаха като потоци. Когато видеше, че някоя от сестрите идва по нужда, хвърляше се на земята и се преструваше, че спи и хърка насън. И така правеше тя през цялата нощ.

– Извикай тайно игуменията! – нареди старецът на послушника си.

Младежът отиде и скоро се върна с началничката на манастира и с нейната заместница. През цялата нощ всички заедно гледаха какво върши жената. Тогава игуменката започна с плач да се вайка: „О, колко несправедлива бях към тази сестра!“ Щом на сутринта удари църковното клепало, тя събра всички монахини и им разказа какво е видяла, а те се обляха в сълзи заради набедената пияница. Като

разбра, че тайната ѝ е разкрита, самата сестра отиде скришом на мястото, отредено за постеля на отец Даниил, открадна плаща и тоягата му, отвори вратите на манастира и избяга. Единствената следа, която остави, беше надпис на вратите, който гласеше: „Майко моя и сестри мои, простете, че съгреших пред вас и се молете за мен!“.

Щом настъпи денят, всички започнаха да я търсят, но не я откриха. Като дойдоха при вратите на манастира, видяха, че са отключени. Откриха също и посланието, изписано върху тях. Блажената обаче не намериха. В манастира настъпи голям плач, съпроводен с ридания за напусналата сестра. Тогава отец Даниил се обърна към игуменията:

– Заради нея аз дойдох тук! Бог обича такива пияници!

А пък всички постници започнаха да изповядват пред стареца злините, които бяха причинили на своята сестра. Отецът изрече молитва за сестрите и веднага напусна манастира. Завърна се в своята килия, благодарейки и прославяйки Бога, който знае тайните на своите раби и не допуска дълго да останат скрити, но ги открива, така че да ги научат всички за похвала и слава на свялото Му име.

20. За разбойника Давид, който станал монах

След като пристигнахме в Тиваида, в град Антиное се срещнахме за душевна полза със софиста Фивамон. Той ни разказа следното:

„Вземите около Хермополис имаше един разбойник на име Давид. Той много грабеше, много убиваше и извършваше толкова престъпления, колкото – мога да кажа със сигурност – никой друг досега. Веднъж, докато все още се занимаваше с разбойничество в планината заедно с тридесет свои събратя, той се обърна към себе си и много се ужаси от злините, които беше сторил. Тогава напусна другите разбойници, дойде в манастира и почука на портите. Излезе вратарят и го попита:

– Какво искаш?

– Искам да стана монах – отговори предводителят на разбойниците.

Вратарят отиде при игумена и му съобщи за случилото се. Игуменът излезе, видя, че пред портите стои старец, и му каза:

– Не можеш да останеш тук, тъй като братята живеят в тежък труд и велико въздържание. Ти не си прекарал живота си така и не ще можеш да издържиш на манастирското правило.

Разбойникът започна да се моли с думите:

– Ще се справя с всичко, само ме приежете!

– Не можеш! – настояваше игуменът.

Тогава главатарят му рече:

– Да знаеш, игумене, аз съм Давид, предводителят на разбойниците, и дойдох тук, за да оплача своите грехове. Ако ти не искаш да ме приемеш, клетва давам пред Живеещия в небесата, че отново ще се върна към предишния си занаят. Ще доведе тук моите другари, всички ви ще избия и ще срина вашия манастир.

Като чу това, игуменът го прие в обителта, подстрига го и го облече с монашески одежди. Тогава Давид започна да усърдства в монашеството и надмина всички в манастира по въздържание, послушание и смирение. В обителта по това време имаше седемдесет мъже и той със своя живот беше от полза и за пример на всички.

Веднъж, докато си седеше в килията, застана пред него ангел Господен и му каза:

– Давиде, Давиде, Господ прости греховете ти и отсега нататък ще извършваш чудеса.

– Не мога да повярвам, че множеството злодеяния, които съм извършил, а те са повече от морските песъчинки, са ми опростени от Бога за толкова кратко време!

А ангелът му рече:

– Ако не пощадох Захария, който не ми повярва, когато му възвестих за сина му, но вързах езика му, наказвайки го за неверието му⁷ в думите ми, та теб ли ще пощадя? Отсега да бъдеш ням!

Монахът Давид се поклони и каза:

– Когато бях в света и извършвах безчинства и кръвопролития, говорех, а когато възжелах да служа на Бог и да му възнасям хвала, ти ми вързваш езика, за да не говоря?!

Тогаво ангелът отвърна:

– Ще говориш само по време на Божествената литургия, а извън нея ще мълчиш завинаги!

Така и стана. Много чудеса яви Бог чрез монаха. Давид пееше псалми, но не можеше да произнесе нито една дума – нито дълга, нито кратка.

– Често съм го виждал – добави софистът Фивамон и прослави Бога.“

⁷ Лук. 1:11–22.

21. За папа Леонтий, който написал послание до архиепископ Флавиан

Разказаха ни, че светият наш отец Леонтий, папа римски, веднъж написал послание до Флавиан, архиепископа на Константинопол, против нечестивия еретик Евтихий. След като завършил писмото, поставил го в гробницата на върховните и преславни апостоли Петър и Павел. Цели три дни той се молил на светите апостоли с думите:

– На Вас е поверена Църквата от нашия Господ Исус Христос – ако поради несъвършената човешка природа съм допуснал грешка в това писание, отстранете я!

На третата нощ, докато спял, явили му се светите апостоли и му казали:

– По твоя молба прочетохме писмото и го поправихме.

В този миг папа Леонтий скочил от постелята си и се затичал към гробницата. Взел писмото си и що да види – някои от думите били изтрети, а на тяхно място били написани други, още мокри от незасъхналото мастило. Тогава римският патриарх прославил Бога и изрекъл благодарствена молитва към светите върховни апостоли.

22. За картагенския таксиот

По времето на патриция Никита в град Картаген в Африка се случи ето такава чудо. Един императорски офицер живееше в своята резиденция и вършеше множество грехове. Когато обаче Картаген беше сполетян от тежка чума, той се покая и се усамоти в крайградското си имение, като взе със себе си и своята жена. Но дяволът, който винаги мрази да вижда, че хората вървят към покаяние и спасение, подтикна офицера към прелюбодеяние със съпругата на ратая, който се грижеше за имението. Случи се така, че след няколко дни императорският сановник се зарази от чума и умря.

В близост до имението, на около миля, имаше манастир. Вдовицата на офицера отиде в него и склони монахините да дойдат в дома им, да вземат тялото и да го погребат в църквата. Това стана някъде около третия час. Докато го опяваха, около деветия час те чува глас, идващ сякаш от дълбините, да казва: „Помилуйте ме, помилуйте!“ Като се ориентираха по посоката, от която идеше гласът, монахините дойдоха до гробницата и като я отвориха, видяха военачалника да вика. Те веднага го изнесоха навън, размотаха завитата плащеница и започнаха да го разпитват какво е видял и какво му се е случило. А той от много ридания не можеше нищо да изрече – успя единствено да ги помоли да го заведат при божия раб Таласий, който беше духовно украшение за цяла Африка.

Когато стигнаха при преподобния Таласий, монахините му описаха какво се е случило с мъжа. Отецът започна надълго да поучава и да успокоява сановника. Чак след три дни го насърчи да разкаже какво е видял, но едва на четвъртия ден ужасеният мъж смогна да произнесе смислени думи, преодолявайки риданията, сълзите и въздишките си. Тогава той разказа следното:

„Когато настъпи смъртният ми час, видях пред себе си някакви страховити мъже, черни като етиопци, от чийто вид самата идея за предстоящото наказание изглеждаше по-страшна и заради които душата ми се свиваше от ужас сама в себе си. Докато тези страшилища стояха пред мен, изведнъж отнякъде се явиха двама благовидни юноши и щом ги зърнах, душата ми в миг се предаде в ръцете им. И веднага като да полетяхме, издигнахме се нависоко и, носейки се през въздуха,

I. Chavrakov 2013

се озовахме пред митнически врати, препречващи пътя нагоре. Всяка врата беше предназначена за отделен грях: една беше за лъжа, друга – за завист, трета – за високомерие. Просто казано – всеки грях си имаше собствен митнически началник и собствени служители във въздуха. Докато бях задържан от един от тях, видях тези, които ме доведоха, да носят на ръце в нещо като голяма кесия всички добри дела, които съм извършил. Те вадеха от тях и ги поставяха на везните на тези висящи във въздуха гишета, където се бяха натрупали мои грехове. Когато изразходваха всичките ми добри дела, придвижихме се малко по-нагоре към небесните порти, където беше гишето на блудството. Тогава черните същества ме хванаха и сложиха на везните всички плътски и развратни прегрешения, които бях извършил от дванадесетгодишна възраст. Младежите, които ме съпровождаха, им казаха:

– Всички плътски съгрешения, които е извършил, докато беше в Картаген, са му опростени от Бога, защото той се отрече от тях и напусна града.

– Да, обаче и след като се покая и се оттегли от града в имението си, отново изпадна в блудство и съгреша със съпругата на ратая си – отвърнаха им моите обвинители.

Ангелите, като чуха това и като не можеха да поставят на везната срещу греховете ми нито едно мое благородно дело, пуснаха ме и си отидоха. И тогава най-накрая попаднах в ръцете на черните мъже, които с удари ме свалиха на земята, а пък тя се разтвори и ме погълна. После преминахме през някакви тесни и мрачни тунели, наподобяващи на вонящи канали, и стигнахме чак до подземията в недрата на Ада. Там страдаха душите на грешниците, обречени на вечни мъки – както казва Йов: „В тъмната земя и в смъртната сянка, земя мрачна като самата тъмнина, земя на мрачна сянка и без никакъв ред, където виделото е като тъмнина.“⁸ Не може да се предаде с думи тяхната съдба, не може езикът да разкрие техните стонове и вопли, безсилна е устата да назове ужаса им, не могат устните да опишат тяхното страдание! Крещат, но няма кой да ги чуе, оплакват се, но няма кой да ги утеши, зоват за помощ, но няма кой да им помогне! Заедно с тях и аз бях подложен на мъчения и оставен да плача и да се свивам в

⁸ Йов 10:21–22.

мрачната и задушшаваща смъртна сянка от третия до деветия час. И около настъпването на деветия час видях да идват тук онези двама свети ангели, които ме изведоха от тялото ми. Започнах да ги умолявам и увещавам да ме спасят от тази съдба, за да се покая пред Бога. Те ми отговориха така:

– Напразно молиш, защото никой от дошлите тук не ще излезе и няма да бъде освободен чак до деня на възкресението на мъртвите.

Тъй като аз продължавах да настоявам, много да се моля и да обещавам, че искрено ще се покая, накрая единият рече на другия:

– Сигурен ли си, че този ще се покае искрено пред Бога?

– Сигурен съм, даже, доколкото виждам, дава искрен обет – отвърна запитаният.

Тогава те ме подхванаха и ме изкачиха обратно на земята, заведоха ме в гробницата при моето тяло и ми казаха:

– Влез, откъдето си излязъл!

Тогава видях собственото си естество да проблясва като бисери и кристали, а мъртвото си тяло да прилича на мръсна кал и воняща тиня. Дори самата мисъл за обратното влизане в него ми се стори неприятна и отвратителна.

– Не е възможно да се покаеш, ако не влезеш обратно в тялото, с което си съгрешил! – казаха спътниците ми и добавиха: – Или ще влезеш обратно в тялото си, за да бъдеш полезен и на други с това, което видя и преживя, или те връщаме обратно там, откъдето те доведохме! Тогава се видях да влизам в тялото си през устата и веднага започнах да крещя.“

Великият Таласий убеждаваше нещастника да вкуси храна, но той все отказваше. Единственото, което правеше, беше да обикаля из църквата, да се просва на земята и да умолява за прошка Бога. Със сълзи и горчиви ридания непрекъснато повтаряше: „Горко на грешниците, най-вече на тези, които са омърсили тялото си! Какво наказание ги очаква!“ Това той правеше в продължение на четиридесет дни и се представи чист пред Господа, като узна часа на смъртта си три дни по-рано.

23. За отец Павел, който хранел лъв

Това сподели с нас авва Александър от Каламонския манастир, който е близо до река Йордан:

„Веднъж, като бях в пещерата на отец Павел – Елина, не щеш ли, някой потропа на вратата. Старецът отвори и излезе. След това изнесе хляб и накиснат нахут и ги даде на непознатия, който започна да яде. Аз си помислих, че това е странник, но като надникнах навън, видях, че е лъв. Тогава казах на стареца:

– Защо го храниш, калугере? Каж ми причината!

Той ми отговори:

– Заповядах му да не напада нито човек, нито животно. Казах му: „Идвай всеки ден и ще ти давам храна!“ – и ето, вече седем месеца идва при мен два пъти дневно и аз го храня.

След известно време отново отидох при авва Павел, за да купя съд за вино, и му казах:

– Как си калугере? Как е твоят лъв?

– Зле – отвърна старецът.

– А защо?

Той ми отговори:

– Вчера лъвът дойде тук, за да му дам да яде, и тогава видях, че цялата му муцуна е в кръв. Веднага му казах: „Какво си направил, не си ме послушал и си ял месо! Благословен Бог! Вече няма да ти давам да ядеш, човекоядецо! Марш навън!“ Сетне взех въже, сгънах го на три и три пъти го ударих. Тогава той си отиде.“

24. За стареца и двамата императорски ескубитори

Чухме и следната история:

„На около шест мили от планината Синай има труднодостъпно място, което се нарича Тувран. То беше обитавано от един чуден старец и неговия ученик. Веднъж от Константинопол дойдоха двама императорски гвардейци – близнаци. Те приеха монашество и се подстригаха при преподобния игумен Йоан. В манастира на Синай останаха две години, а после отидоха да се уединят в Тувран, където срещнаха стареца и ученика му. Там прекараха няколко години и починаха. Отецът и послушникът му взеха техните останки и ги погребяха в една пещера. Случи се така, че след няколко дни почина и старецът. Ученикът му, искайки да го почете подобаващо, взе тялото му и го постави в същата пещера между останките на двамата бивши гвардейци. На третия ден, когато отиде да прекади с тамян стареца, видя, че е преместен и че вече не е между близнаците, и много се натъжи. Взе учителя си и отново го положи по средата. Когато след известно време пак отиде там, откри, че тялото отново е избутано встрани от братята. И при третото му посещение пак се беше случило същото. Тогава ученикът седна, заплака и си каза: „Дали старецът не е имал някаква ерес в душата си, та тези начинаещи монаси да не го искат между себе си?“ Докато, облян в сълзи, търсеше причината за случилото се, дойде нощта. Тогава насън му се явиха двамата братя и му казаха: „Повярвай, човече, твоят наставник не е бил еретик, нито е имал някакъв тежък грях. Напротив, той е съвършен слуга Божи. Но ти как си помисли, че можеш да ни разделиш и да сложиш друг между нас, след като ние двамата заедно се родихме, заедно воювахме за земния цар, заедно се подстригахме, заедно умряхме, заедно бяхме погребани и накрая заедно се представихме на Христа!“. Като видя и чу това, монахът прослави Бога и остави своя наставник да лежи край телата на близнаците.“

25. За философа Евагрий, покръстен от епископ Синесий

Когато бяхме в Александрия, от Пентаполис (областта на петте града в Киренайка) пристигна Леонтий от Апамея – мъж христоролюбив и благочестив. В един от тези градове – Кирена, той живееше от дълги години. В Александрия Леонтий пристигна по времето на светия папа Евлогий, патриарх александрийски, който беше също и епископ на Кирена. Случи се така, че се срещнахме и Леонтий ни разказа следната история:

„По времето на блажения александрийски папа Теофил за епископ на Кирена бил избран философът Синесий. Когато той пристигнал в града, открил там друг философ на име Евагрий, който бил и негов състудент в светските науки и много близък приятел. Евагрий обаче бил езичник и бил силно отдаден на почитта към идолите. Синесий започнал да се опитва да го отвърне от езичеството и не само пробвал и се стараел, но и много страдал, защото много държал на него. Евагрий обаче въобще не искал да се вслуша в неговите поучения. Епископът бил изпълнен с любов към него и не се отчайвал, а непрекъснато го увещавал и настоявал да приеме вярата в Христа. Тъй като Синесий упорствал в проповедите си, един ден Евагрий му казал:

– Виж какво, господин епископ, от всичко, на което учите вие, християните, най-много ме смущава това, че ще настане краят на света и след това всички, които са живели от самото начало, ще възкръснат в същата своя плът и в тази плът ще имат вечен живот, че всекиму ще се въздаде според делата му, че този, който дава милостиня, дава назаем на Бога, че който раздава имуществото си на бедните и нищите, трупа съкровище на небето и че заедно с вечния живот Бог ще го възнагради стократно в идващия век. Всички тези неща ми се струват лъжливи, смешни и измислени.

Епископ Синесий продължил да го убеждава, че всичко, което проповядват християните, е истина и че в тези твърдения няма нищо лъжовно, и подкрепял думите си с много примери. Най-сетне след дълги усилия той успял да убеди Евагрий да приеме християнството и го покръстил заедно с цялото му домочадие. Минало известно време след кръщението и Евагрий дал на епископа три златни денария за бедните с думите:

– Приеми тези три центенария и ги раздай на сиромасите, но ми напиши грамота, че Христос ще ми ги въздаде в бъдещия век.

Синесий взел златото и без колебание подготвил за философа документа, който той пожелал. Няколко години след като приел светото кръщение, Евагрий се разболял от смъртоносна болест. В сетния си час той извикал децата си и им казал:

– Когато ме положите в гроба, поставете тази грамота в ръцете ми и с нея ме погребете.

След като философът се споминал, наследниците му направили както им бил наредил и го заровили с разписката в ръце. На третия ден след погребението Евагрий се явил насън на епископа и му казал:

– Отиди на гроба, където лежа, и вземи грамотата, която ми написа. Получих си дължимото и бях напълно възмезден. Нямам никакви претенции към теб и към договореното с теб, за което собственоръчно се подписах.

Епископът обаче не знаел, че философът е погребан с неговата разписка. Когато дошла сутринта, Синесий отишъл при синовете на Евагрий.

– Поставяли ли сте нещо в гробницата на баща ви? – попитал ги той.

– Нищо, владико, освен обичайната погребална утвар – отвърнали те, мислейки си, че епископът ги пита за някакви скъпоценности.

– А дали не сте поставяли някакъв пергамент в гроба на баща ви? – запитал пак Синесий.

– Да, владико. В предсмъртния си час той ни даде един изписан свитък и ни каза: „Когато ме погребете, сложете този документ така, че да го държа в ръцете си!“ – сетили се синовете, които до този момент не знаели, че епископът се интересува от грамотата.

Тогава Синесий им разказал видението, което имал през нощта в съня си. След това ги завел заедно с клирици, знатни граждани и хора от простолудието на гроба на философа. Те открили в него лежащия Евагрий да държи собственоръчно написания от епископа документ. Като разтворили пергаментата, видели добавени думи, написани с почерка на философа: „Аз Евагрий философ, поздравявам теб, пресвети владико Синесий. Получих дълга, собственоръчно записан от теб в тази полица, и съм напълно удовлетворен. Нямам никакви претенции към теб относно златото, което дадох на теб и посредством теб на Христос, нашия Бог и Спасител.“

Всички присъстващи били потресени и дълго време викали „Господи, помилуй!“. Те прославили Бога, Който прави чудеса и винаги се издължава на Своите раби.“

Господин Леонтий потвърди и това, че разписката на епископа, допълнена със собственоръчната добавка на философа, се съхранява и до днес в съкровищницата на светата църква в Кирена. Всеки нов ризник, на когото се поверява да пази свещените съдове, получава и тази грамота и я съхранява внимателно, а когато дойде ред да предаде длъжността си, предава и грамотата – цяла и непокътната.

26. Юношата и магьосникът

По времето на император Маврикий в Константинопол имаше един магьосник, който бе толкова могъщ във вешерството, че превъзхождаше всички живели досега чародеи. Той изпитваше голяма любов към едни христоролюбив и богобоязлив юноша. Беше се зарекъл непременно да прелъсти душата му и да го обучи на магическото изкуство.

Една вечер магът помоли младия мъж да го придружи на езда извън града. Около полунощ двамата вече препускаха по едно равно поле, а наоколо нямаше нито села, нито хора. Внезапно пред тях се изправиха стените на непознат град. Слязоха от конете и ги вързаха. Сетне почукаха на портите и те се отвориха.

Когато влязоха вътре, посрещна ги множество черни като етиопци мъже, които разцелуваха магьосника. Между посрещачите и госта се завърза разговор и групата неусетно се озова пред един огромен палат. Вътре на висок престол седеше черен мъж, а около него – отдясно и отляво – бяха наредени още тронове. Безбройни златни и сребърни светилници осветяваха залата. Отляво и отдясно на черния княз бяха наседали други черни мъже. Магьосникът пристъпи и падна на колене в нозете на седналия на високия престол. Той прие любезно поклона му и го заговори:

– Какво искаш, господине мой? Всичко наред ли е с делата ти?

– Да, владетелю. И затова дойдох да ти се поклоня и да ти благодаря – отговори чародеят.

– Още много дарове ще получиш. А сега седни! – каза високопоставеният домакин.

Магът се приближи и седна на първия престол отдясно на владетеля. Юношата, който влезе вътре с магьосника, виждаше, че всички, които го заобикалят, са черни, и се гнусеше да се доближи до когото и да е от тях. Затова пристъпи и застана до нечестивия чародей. Тогава черният княз го забеляза.

– Какъв е този човек, който дойде с тебе? – попита той магьосника.

– Твой раб, владетелю – отвърна чародеят.

– Кажми ми, млади човече, ти мой раб ли си? – обърна се тогава князът на демоните към юношата.

I. Chavrakov 2013

– Раб съм на Отца и Сина и на Светия Дух! – отговори бързо младежът и заедно с това се прекръсти.

В мига, когато юношата произнесе тези думи, седналият на престола владетел на бесовете падна на земята, тронът му рухна и светилниците угаснаха. Всички черни мъже внезапно изчезнаха, а палатът и градът се разнесоха като дим. Магьосникът също стана невидим. С една дума – всичко се стопи, сякаш никога не е съществувало. Нито глас, нито човек. Насред полето останаха само юношата и завързаните коне. Без да губи време да чака или да търси магьосника, младежът яхна единия кон и бързо се устреми към Константинопол.

Скоро стигна и почука на същата порта, от която вечерта бяха излезли с чародея. На вратника, който му отвори, юношата разказа всичко, което бе преживял. След това отиде в дома си и повече с никого не сподели патилата си.

След известно време младежът се сближи с един патриций, мъж христоролюбив, милостив и богобоязлив, и остана да живее при него. Веднъж в дълбока нощ патрицият и юношата отидоха да се поклонят в църквата на нашия Спасител. Докато двамата стояха пред иконата на нашия Господ Исус Христос, образът все гледаше младежа. Като видя това, патрицият накара спътника си да застане от другата стана. Образът на Спасителя обаче се обърна и продължи да гледа младия мъж. Тогава знатният гражданин падна ничком пред иконата на нашия Спасител и със сълзи на очи започна да моли Христа с думите: „Не отвърщай, Владико, лицето си от мене, но ме погледни и ме помилвай. Наистина грешен съм, Владико, но не съм сторил такова прегрешение, че така да отвърщаш своето лице от мене!“. Дълго повтаряше тази молитва патрицият и с плач изповядваше прегрешенията си. Изведнъж образът погледна към благородника и заговори: „На теб съм благодарен, защото ми връщаш от това, което ти дарих, като раздаваш милостиня. И на този до теб съм благодарен, защото, въпреки страха, във време на нужда не се отказа от мен, но изповяда вярата си в Отца и Сина и в Светия Дух. Когато дойде времето да се въздава на всекиго според делата, ще го възмездя достойно!“.

Чухте ли, братя, тази страшна история! Чухте ли, че всяко похвално дело е изпълнено с полза за душите ви и че Владиката на всички и наш Господ казва на своя раб: „Благодаря ти, длъжен съм ти и достойно ще те възмездя!“

27. За императорския магистриан

Един придворен агент бил изпратен да направи някакво тайно проучване за императора. Като отивал да изпълни задачата, той намерил на пътя да лежи съблечен мъртъв бедняк. Офицерът съжалил нещастника и казал на слугата си:

– Върви с коня напред и ме изчакай!

Сетне свалил една от наметките си, покрил мъртвеца и продължил по пътя си.

След няколко дни агентът отново бил изпратен на разследване. Случило се така, че точно когато излизал от града, той паднал от коня и си счупил крак. С помощта на слугата си се върнал вкъщи и се оставил на грижите на лекарите. След пет дни обаче кракът му почернял. Като видели това, докторите започнали да се консултират и решили, че кракът трябва да се отреже, преди възпалението да се разпространи в цялото тяло и човекът да умре. На него обаче му казали:

– Ще дойдем утре и ще те излекуваме.

Болният заръчал на слугата си да се промъкне след лекарите и да подслуша какво възнамеряват да правят. Те обаче го забелязали и му казали:

– Кракът на господаря ти почерня и ако не бъде отрязан, ще си отиде човекът. Утре ще дойдем и ще направим каквото Бог е пожелал.

Прислужникът се върнал с плач и разказал какво са решили лекарите. Офицерът, като чул това много се разстроил и от отчаяние не можал да заспи. В стаята му светели кандила. Около полунощ той видял някакъв човек да влиза през прозорчето и да се приближава към него.

– Защо плачеш, защо страдаш? – запитал го непознатият.

– Как да не плача и да не страдам, господине, като си счупих крака и докторите решиха да ми го отрежат! – отвърнал болният.

– Покажи ми крака си! – казал странникът.

Агентът отвил ранения си крак, а непознатият го намазал с масло от горящото кандило и казал:

– Стани и ходи!

– Кракът ми е счупен и няма да мога – възпротивил се болният.

– Довери ми се! – рекъл нечаканият гост.

Императорският агент се доверил, изправил се и закрачил накуцвайки.

– Още куцаш. Легни пак на постелята! – казал непознатият.

След това отново намазал крака му с масло от същото кандило.

– Хайде, изправи се и ходи! – подканил той болния отново.

Офицерът станал и започнал да пристъпва като здрав човек.

– Сега пак си легни и си отпочини – казал странникът.

Сетне му поговорил за милосърдието, споменавайки, че Бог е казал „блажени милостивите, защото те ще бъдат помилвани“⁹ и също, че „съдът ще бъде безмилостен за оногова, който не е показал милост: милостта ще бъде похвалвана от съда“¹⁰ и други подобни неща.

– Спаси се! – рекъл непознатият накрая.

– Тръгваш ли си? – запитал агентът.

– Нали вече си здрав, какво още искаш? – отвърнал на въпроса с въпрос странникът.

– В името на Бога, който те изпрати при мен, кажи ми кой си! – изрекъл желанието си оздравелият.

– Погледни ме! Познаваш ли добре това наметало!

– Да господине, мое е.

– Аз съм този, когото видя мъртъв и захвърлен на пътя и когото зави с наметката си – казал странникът. – И Бог ме изпрати да те излекувам. Бъди винаги благодарен на Бога!

Щом изрекъл тези думи, излязъл навън през същото прозорче. А изцеленият прославил Бога – първопричината за всичко добро.

На другата сутрин дошли лекарите да отрежат крака на агента, но го намерили здрав и ходещ, без никакви рани по крака си. Те много се удивили и като научили какво се е случило, прославили Бога, че наградил болния с такова изцеление.

⁹ Мат. 5:7.

¹⁰ Иак. 2:13.

28. За друг императорски магистриан

Един друг шпионин на императора бил изпратен от Палестина в Константинопол. Докато пътувал, в околностите на град Тир срещнал слепец, който бил сам – без човек, който да води. Слепият чул отдалече гълчавата на конярите, отдръпнал се малко от пътя и протегнал ръка с думите:

– Аз съм клет и беден, господарю, и прося за милостиня!

Офицерът го подминал с презрение, но след съвсем малко разстояние се разкаял и спрял коня. После взел кесията си, извадил от нея един тримисий, свърнал обратно и дал монетата на бедняка. Просякът я приел и го благословил с думите:

– Вярвам на Бога, че тази милостиня ще те спаси от прекеждие!

Агентът приел с радост благословията и продължил пътя си към столицата. Когато стигнал, заварил там императора. Срещнал и няколко воители, които настоявали да отплават от града, но все не получавали разрешение. Щом видели офицера, войниците започнали да го молят да склони владетеля да им даде кораб, с който да напуснат града. Убеден от техните настоявания, той отишъл при императора, доложил за своите задачи, но предал и молбата им. Тогава царят извикал войниците и им казал благосклонно:

– Ако искате да ви разреша да тръгнете, убедете моя офицер да отплава с вас и веднага ще ви пушна.

Като чули това, войниците започнали постоянно да умоляват агента да се присъедини към тях. Накрая успели да го склонят и владетелят им дал кораб.

Офицерът и войниците отплавали и се радвали на добър попътен вятър. Случило се, че през нощта агентът бил събуден от стомашно неразположение и отишъл по нужда. Когато се доближил до борда на кораба, една вълна го блъснала и той паднал в морето. Моряците чули звука от падането му, но заради нощната тъмнина и попътния вятър, който ги отдалечавал, не могли да го изтеглят обратно. Императорският служител се носел из безбрежните води и вече си мислел, че ще загине, когато изведнъж по Божия воля се явил друг кораб, от който го забелязали и го извадили от морето. Не след дълго пристигнали в същия град, към който бил тръгнал и първият кораб.

Щом слезли на брега, моряците, които спасили офицера, отишли в една пристанищна кръчма. Там случайно срещнали човек от еки-

пажа на кораба, от който бил паднал агентът.

– Какво ли се случи с онзи офицер?! – казал си на глас и с въздишка морякът.

– За какъв офицер въздишаш? – попитали го хората от екипажа на втория кораб.

Той им разказал какво се е случило, а моряците му рекли:

– Ние го намерихме да се дави и го спасихме. Сега той е с нас на кораба.

Като научили това, моряците, с които агентът отплавал от Константинопол, много се зарадвали, отишли на кораба на спасителите му и го взели със себе си. Тогава императорският служител им казал:

– Слепецът, на когото дадох тримисий, той ме носеше, ходейки по водата.

Моряците чули това и прославили нашия Спасител и Бог.

Ние пък научаваме от тази история, че милостинята, дадена от сърце, не погива, а Бог възмездява в тежък част благодетеля. Както е казано в Божието писание: „Не отказвай да сториш добро на онзи, който се нуждае, когато ръката ти има сила да го стори.“¹¹

I. Chavrakev 2013

¹¹ Притч. 3:27.

29. За жената на търговеца

Това чухме от един отец:

„В един град живееха двама търговци, които много държаха един на друг. Единият от тях на име Симеон беше доста богат, а другият нямаше толкова голямо имане, но пък имаше изключително красива жена, която беше и много целомъдрена, както ще стане ясно от тази история. Случи се, че съпругът ѝ почина и тя остана вдовица. Побогатият търговец, който добре познаваше добродетелта и целомъдрието ѝ, пожела да се ожени за нея. Той се срамуваше да признае намеренията си, но непрекъснато мислеше за нея. Вдовицата обаче беше умна и бързо отгатна помислите му. Веднъж тя му каза:

– Господин Симеоне, брате, виждам, че някакви мисли те смущават. Кажи ми без притеснение какво те мъчи и аз, ако е възможно, ще ти дам отговор.

Той първо се срамуваше да изрече истината, но сетне призна и я помоли да му стане жена.

– Ако направиш точно каквото ти заповядам, ще изпълня волята ти – отвърна на молбата му тя.

– Каквото и да ми наредиш, веднага ще го направя! – съгласи се Симеон.

– Иди в дома си и не яж нищо, докато не те повикам! – нареди му жената.

Търговецът с радост обеща да изпълни заръчаното, макар че вдовицата не уточни след колко дни ще го извика.

Мина първият ден, после вторият и третият, а тя все не го търсеше. Той обаче търпеше безропотно заради любовта си, макар че само Бог знаеше кога тя ще го повика. На четвъртия ден жената на търговеца изпрати слугинята си да му извести, че иска да се срещнат. Симеон обаче беше напълно примаял от глад и едва стоеше на краката си от изтощение. Все пак успя някак да се изправи и да отиде при нея.

Тя го посрещна с подредена маса и оправено легло и му рече:

– Ето ти трапеза, ето ти и ложе. Какво искаш първо да направиш?

– Смили се над мен и ми дай първо да хапна, понеже изнемогавам и не мога да си помисля за жена заради глада, който ме мъчи – отговори Симеон.

– Ето сега, след като гладува и забрави всякаква похот към мен, само с хляб ще се наситиш. Когато пак те споходят плътски помисли, приложи пак това лечение и ще се отървеш от съблазните на лукавия – каза му умната вдовица и добави: – Вярвай ми, брате, след смъртта на съпруга си не съм лягала нито с теб, нито с някой друг мъж и с помощта на Христа възнамерявам да продължа да живея в чистота.

Търговецът Симеон, трогнат от разума и целомъдрието ѝ, рече:

– Тъй като Бог благоволи да ме спаси чрез твоя разум, посъветвай ме какво да сторя.

Понеже се побоя да не би младостта и красотата ѝ пак да го изкушат, а и защото се опасяваше да не би с времето сама да го пожелае, жената му каза:

– Мисля, че по Божия воля не обичаш никого повече от мен. Аз също те обичам по Божия воля, но имаме заповед от нашия небесен Владика, която казва: „Ако някой дохожда при Мен и не забрави баща си и майка си, жена си и децата си, братята си и сестрите и дори самия си живот, той не може да бъде Мой ученик.“¹² Ако искаш да чуеш моя съвет, най-добре е да се отдалечим един от друг в името на Бога. Така и Бог ще ти признае, че се отрече от своята жена, както на мен, че се отрекох от своя мъж. Ето тук, край града, има манастир и ако напълно желяеш да се откажеш от света, отиди там, усамоти се и истински ще угодиш на Бога.

Търговецът Симеон веднага раздаде своето богатство на бедните, отиде в манастира и остана там да дочака смъртта си. Беше много усърден монах. Подобно на него блажената и целомъдрена жена отиде в женска обител и угоди на Бога.

Всичко това научих от самия отец Симеон“ – завърши разказа си монахът, а ние прославихме Бога.

¹² Лук. 14:26.

30. За тримата слепци от Александрия

Аз и приятелят ми господин Софроний веднъж отидохме в дома на александрийския учен Стефан, за да получим знания. Беше по пладне. Ученият живееше в близост до църквата „Св. Богородица“, която тук наричат по-често „църквата на Доротей“. Храмът е построен от блажения папа Евлогий и се намира на изток от известния Тетрапил.

Когато почукахме на портите на философа, отвътре надникна една девойка.

– Полегнал си е. Ще трябва малко да поизчакате – каза ни тя.

– Да се разходим до арките на Тетрапила и там да почакаме – предложих на господин Софроний.

Това място е на голяма почит сред александрийците. Казват, че основателят на града Александър взел от Египет останките на пророк Йереимия и ги погребал там. Когато стигнахме, намерихме само трима слепци – беше пладне и други хора не бяха дошли. Приседнахме тихо край слепците и извадихме книгите си. Те водеха оживен разговор. Единият от тях запита този до него:

– Ти как ослепа?

– Като млад бях моряк. Веднъж на отплаване от Африка се бях загледал в морето. Внезапно усетих, че не мога да движа краката си, в очите ми се появиха бели петна и загубих зрението си – отговори той и на свой ред запита събеседника си: – А на теб какво ти се случи, че ослепа?

– По занаят бях стъклар. Докато изливах стъкло, нагорещени от огъня капки попаднаха в очите ми и ги изгориха.

Тогава двамата, които бяха споделили патилата си, запитаха третия:

– Кажни ни твоята история. Как стана така, че загуби зрението си?

– Ще ви кажа истината – отвърна той. – Когато бях млад, не обичах много да се трудя. Бях и безчестен по душа. Тъй като няхах какво да ям, започнах да крада. Вече бях извършил множество злини, когато един ден, докато стоях на площада, видях да носят покойник, облечен в разкошни одежди. Смесих се с хората в края на процесията, за да видя къде ще го погребат. Опечалените заобиколиха църквата на св. Йоан, положили покойника в една гробница и се разотидоха. Аз из-

чаках да се отдалечат, влязох в гробницата и свалих от мъртвеца всичките му дрехи. Оставих само савана, с който беше обвито тялото. Когато вече се готвех да изляза с богатата си плячка, порочният ми навик започна да ми шепти: „Вземи и савана, и той е от скъпа материя!“ За зла участ се поддадох на този глас и се върнах. В мига, когато развих платното и оставих покойника напълно гол, той се изправи, протегна двете си ръце към мен, опипа с пръсти лицето ми и ми извади очите. Тогава аз, нещастният, хвърлих всичко, което бях взел, и с болка и ужас побягнах от гробницата. Ето така загубих зрението си – завърши разказа си третият слепец.

Когато чухме това, господин Софроний ми кимна с глава и ние станахме и се отдалечихме.

– Наистина, отче, днес няма да се учим, защото ни беше даден полезен за душата урок – рече ми той.

А тази случка записахме, за да извлечете и вие полза от нея. Истината е, че никой, който е сторил зло, няма да се скрие от Бога.

31. Чудото на египетския монах Давид

Това ни разказа авва Теодор от Киликия:

„Когато пребивавах в скита, там живееше един старец на име Давид. Веднъж той, заедно с останалите монаси, отиде на жътва. От много години братята в скита имат такъв обичай – да ходят по селата и да помагат с жътвата. Така и Давид отиде в някакво село и се глави на надница при един стопанин.

Един път, докато Давид жънеше, около шестия час настана голяма жегата и го принуди да отиде в някаква колиба и да приседне на сянка. Тогава при него дойде земевладелецът и като го видя да седи, каза му с гняв:

– Защо не жънеш, старче? Нали не си забравил, че за това ти плащам?

– Не съм забравил – отвърна монахът, – но настана голям зной и житните зърна започнаха да се ронят от класовете. Затова за малко приседнах да почакам да премине жегата, за да не ти похабявам реколтата.

– Ставай и започвай да работиш, ако ще всичко да изгори! – викна му стопанинът.

– Нима искаш всичко да изгори?! – попита го Давид.

– Да! Вече ти казах! – отвърна гневно земеделецът.

Старецът стана да жъне, а нивата изведнъж се подпали отвсякъде. Тогава изплашеният собственик изтича на другата страна, където жънеха останалите монаси, и започна да ги умолява да дойдат и да накарат стареца да спре огъня с молитвите си. Братята се отзоваха на молбите на стопанина, дойдоха и се поклониха ниско на Давид.

– Но той сам пожела всичко да пламне – отвърна им старецът.

Братята обаче продължиха да настояват и най-сетне го убедиха. Тогава авва Давид отиде и застана между изгорелите и оцелелите ниви. След това произнесе молитва и огънят мигновено загасна. Незасегнатите от стихията класове бяха спасени, а всички бяха удивени и прославиха Бога.“

32. За стареца, който спасил младеж от сарацините

Авва Йордан ни разказа следната история, която чул от авва Николай:

„По време на управлението на благочестивия наш император Маврикий сарацинският главатар Намес започна да плякосва земите. Един ден, докато се разхождах край Арнона и Айдона, видях трима сарацини, които водеха млад мъж. Той беше много красив, около двадесетгодишен и очевидно беше пленник. Щом ме съзря, младежът ме извика и със сълзи на очи ми каза:

– Свети отче, моля те, освободи ме от тези варвари!

Като го видях така горчиво да ридает, сърцето ми се сви от мъка. Започнах да моля сарацините да го освободят. Един от тях, който знаеше гръцки, ми отговори:

– Напразно се мъчиш, старче! Няма да го пуснем!

– Вземете мен и освободете него! Той няма да издържи на изтощението! – продължих да настоявам аз.

– Няма да го пуснем! – повтори сарацинът.

– Няма ли поне срещу откуп да го освободите? Дайте ми го, ще отида в града, ще измоля и ще ви донеса каквото поискате! – за трети път се опитах да ги умилоствя аз.

– Не можем да ти го дадем, защото имаме договорка с нашия жрец – ако заловим някой красив мъж, да му го заведем, за да го принесе в жертва – отговори ми пак същият варварин и добави заплашително: – А ти върви, преди главата ти да се е търкулнала на земята.

Тогава паднах на колене и изрекох следната молитва: „О, Спасителю наш, Господи Боже, спаси твоя раб!“ В този миг тримата сарацини сякаш бяха обзети от демони. Те извадиха мечовете си и се изклаха един друг. Аз пък взех младежа в пещерата си и той повече не пожела да се отдели от мен. Прие монашество и като живя така седем години, почина. Родом беше от град Тир.“

33. За двамата братя, които се заклели да не се разделят

Авва Йоан, по прякор Огъня, каза, че чул от авва Стефан Моавитянина следната история:

„Веднъж, като бях в киновията на великия монашески предводител свети Теодосий, срещнах двама братя, които бяха сторили клетва да не се разделят един от друг нито в живота, нито в смъртта. Както си живееха в манастира за пример на всички, внезапно единият беше обладан от плътска жажда и не можейки да се пребори с изкушението, каза на другия:

– Прости ми, братко, похотта ме обзе! Искам да се върна в света.

– Недей, брате, не унищожавай труда си! – започна да го разубеждава брат му.

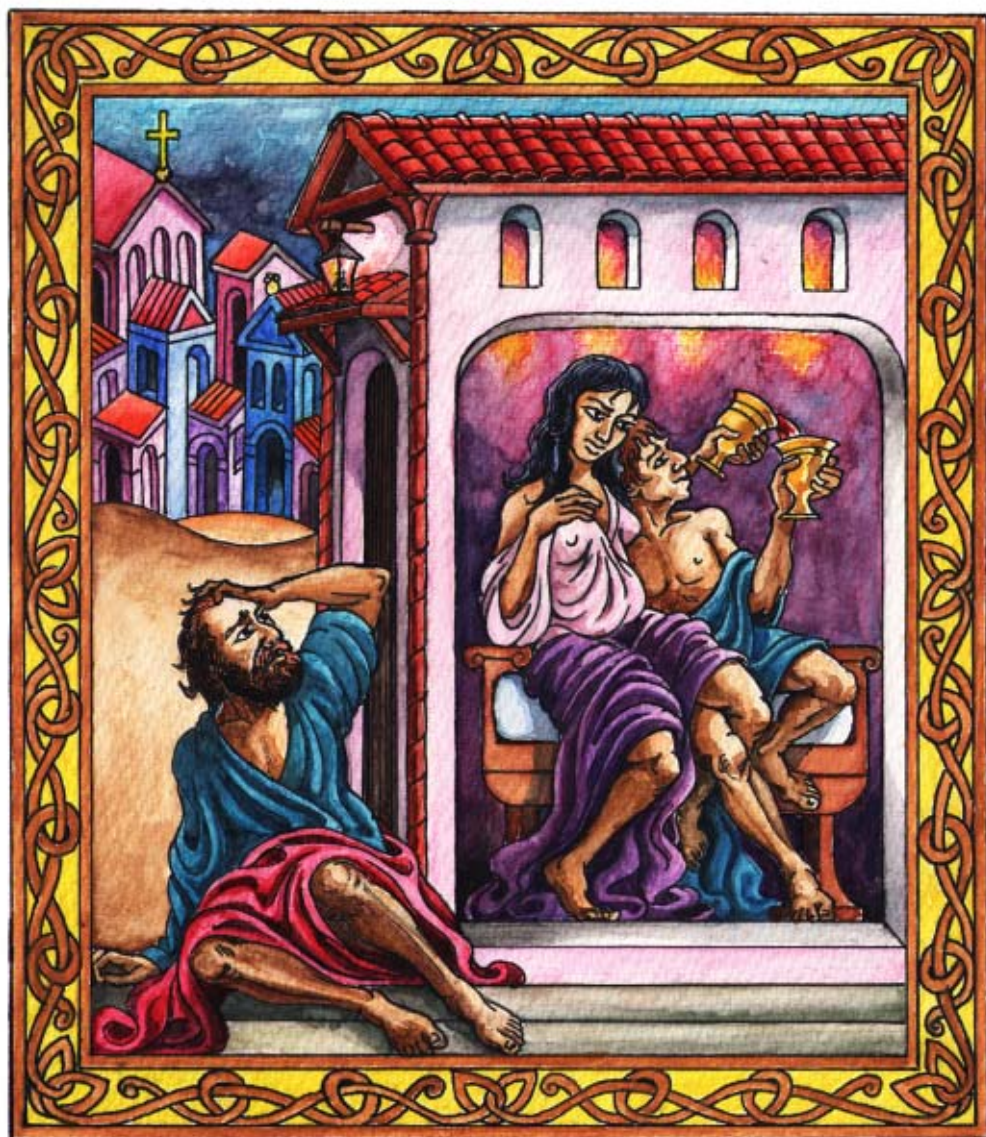
– Или ела с мен, за да сторя каквото съм намислил, или ме пусни да тръгна сам! – отговори му обхванатият от плътска страст.

Брат му не искаше да го пусне сам и тръгна с него към града. Когато стигнаха там, съблазненият от похотта влезе в дома на блудниците, а другият остана отвън, като посипваше главата си с пръст и изгаряше от мъка. Първият брат, след като задоволи страстта си, излезе от свърталището на разврата, а стоящият отвън му каза:

– Какво спечели, брате мой, от греха?! Не си ли навреди единствено?! Хайде да вървим обратно в манастира!

– Вече не мога да се върна в пустинята. Ти тръгвай оттук! Аз ще остана в света – отвърна съгрешилият брат.

След като дълго го убеждава и не можа да го накара да тръгне с него обратно към обителта, другият брат реши да остане и той в града. Дватама се хванаха на работа, за да се изхранват. По това време авва Аврамий, който по-късно стана архиепископ на Ефес – добър и кротък пастир – строеше своя манастир, на който казват „Византийския“. Като отидоха при него, двамата се главиха за зидари срещу добра заплата. А пропадналият в разврат вземаше надниците и на двамата, всеки ден отиваше в града и с тях заплащаше на блудниците за похотливите си желаня. Другият пък по цял ден гладуваше и като изричаше стиховете на Псалтира, усърдно се трудеше, без да разговаря с никого. Майсторите виждаха всеки ден, че нито се храни, нито проронва дума, разказаха за него и за неговото битие на светия отец Ав-

I. Chavrakov 2013

рабий. Тогава великият Авраамий изпрати да повикат работника от неговата килия и го запита:

– Откъде си, брате, и какво е твоето занятие?

Благочестивият монах сподели с него всичко. Разказа му, че заради брат си търпи това и завърши с думите: „Така че Бог, като види моите жертви, да се смили и да спаси моя брат.“ Като чу това, божественият Авраамий му каза:

– Бог ще ти подари душата на твоя брат!

Щом авва Авраамий отпрати добродетелния мъж и той излезе от килията, изведнаж се яви изпадналият в блудство брат и извика:

– Брате мой, заведи ме в пустинята, за да се спася!

Като чу това, монахът го взе, заведе го в една пещера край река Йордан и го затвори там. Скоро след това съгрешилият монах, като извърши много подвизи в името на Господа, почина. Брат му пък, според клетвата, остана в същата пещера да дочака кончината си.“

34. За епископа, който станал зидар

Един от отците ни разказа за епископ, който, след като оставил своята епископия, отишъл в Антиохия и започнал да работи като зидар:

„По това време комит на Анатолия беше Ефрем – мъж милостив и състрадателен. Градът беше пострадал от земетресение и поради това управителят започна да възстановява обществените сгради. Веднъж Ефрем видя насън спящ епископ, от когото до небето се издига огнен стълб. След като видението му се присъни многократно, той се ужаси – беше чудо страшно и изумително. Управителят започна да си мисли какво ли ще е това. Ефрем не знаеше, че един от работниците е епископ. А и как можеше да познае, че е епископ, виждайки човек със сплъстена коса, облечен в мръсна дреха, прост на вид, изтощен от въздържание и тежък труд.

Веднъж Ефрем изпрати да повикат работника и започна насаме да го разпитва откъде е и как се казва. Мъжът отговори:

– Аз съм един от бедняците на този град. Тъй като нямам средства за препитание, наех се на работа и Бог ме храни от моя труд.

– Повярвай ми, няма да те пусна, докато не кажеш истината за себе си! – каза му Ефрем, подтикнат от Бога.

Не можейки повече да се прикрива, епископът отговори:

– Дай ми дума, че няма да кажеш никому какъв съм в този живот и аз ще ти разкажа за себе си, без да назова името си и града, от който идвам.

– Няма да кажа никому нищо за теб, докато Бог продължи твоя живот! – закле му се тогава божественият Ефрем.

Щом чу тези думи, мъжът започна своя разказ:

– Аз съм епископ и заради Бога оставих своята епископия и доход тук, на непознато място, да страдам и да се трудя и с работата си да припечелвам малко хляб. Ти обаче давай милостиня колкото можеш повече. Скоро Бог ще те възведе на апостолския престол на църквата на този град, за да пасеш Неговия народ, който Христос, истинският наш Бог, придоби със собствената си кръв. Както вече казах, бъди усърден в милостинята и се бори за православието, тъй като с такива жертви се угажда на Бога.

След няколко дни се случи точно така. А свети Ефрем, след като си спомни тези думи, прослави Бога, казвайки:

– Никому неизвестни са рабите Господни и само Той едничък ги знае!“

35. За семейството на християнка и езичник

Когато пристигнахме на остров Самос, боголюбивата и милосърдна Мария, майка на знатния кандидат Павел, ни разказа това:

„Когато бях в град Низибия, там живееше една жена християнка, чийто мъж беше езичник. Семейството беше бедно и имаха спестени само петдесет сребърника.

– Нека да вложим тези сребърници при някой лихвар, за получим от тях поне малка печалба. Иначе един по един ще ги похарчим всичките и нищо няма да ни остане – казал веднъж мъжът на съпругата си.

– Ако си решил да заемеш с лихва парите ни, върви ги заеми на Бога на християните! – отвърнала жената.

– А къде да намеря християнския Бог, за да му ги дам? – попитал той.

– Аз ще ти го покажа. Ако вложиш парите при Него, със сигурност няма да ги изгубиш. Той не само ще ти изплати дължимите лихви, но и ще ти удвои главницата! – рекла умната съпруга.

– Да вървим, ще вложим парите ни при него – съгласил се мъжът.

Тогавя тя завела съпруга си в светата църква. (Храмът в Низибия има пет големи врати.) Когато жената въвела мъжа си през портика и се озовали пред големите двери, тя му показала насъбралите се просяци и му казала:

– Ако заемеш парите на тях, ще ги получи Богът на християните, понеже тези всичките са негови.

Съпругът с радост раздал на бедните петдесетте милиарисия и двамата се върнали вкъщи.

След три месеца те изпаднали в голяма оскъдица.

– Сестро, ще ни върне ли нещо от онзи заем Богът на християните, че вече изнемогваме? – обърнал се мъжът към съпругата си.

– Да! Иди там, където вложи парите, и ще ти ги върне заедно с лихвата – отвърнала му тя.

Той на бегом отишъл в светата църква. Стигнал на мястото, където раздал петдесетте сребърника, обиколил в кръг цялата църква, надявайки се да открие някого, който би му върнал дълга, но не намерил никого. Там пак седели само просяците. И докато разсъждавал към

кого да се обърне и кого да запита, изведнъж видял току пред краката си на мраморния под една голяма монета със същата стойност както онези, които бил раздал. Мъжът се навел, взел сребърника и се върнал вкъщи.

– Отидох във вашата църква, но повярвай ми, жено, не видях, както ти ми каза, Бога на християните, нито пък той ми даде нещо. Намерих единствено този милиарисий на мястото, където раздадох петдесет! – казал той на съпругата си, щом се прибрал.

– Той е този, който, без да се явява, ти го е дал, понеже е невидим и с невидима сила и ръка управлява света. А ти, господарю мой, върви и купи нещо да ядем днес и той отново ще те напътства! – казала тази удивителна жена на своя мъж.

Съпругът отишъл на пазар, купил хляб, вино и риба и като се върнал, ги дал на жена си. Тя взела рибата и започнала да я чисти. Щом я разпорила, открила сред вътрешностите един толкова чуден камък, че зяпнала, когато го видяла. Жената не знаела какъв е той, но решила да го запази.

– Ето този камък намерих в рибата – рекла тя мъжа си, като седнали да ядат.

Той го разгледал и също се изумил от красотата му, но също не знаел нищо за качествата му.

След храненето съпругът казал:

– Дай ми този камък. Ще отида да го продам. Може пък да успея да получа нещо за него.

Той бил прост човек и – както ви казах – нямал представа какво държи в ръцете си. Прибрал камъка и се отправил към кантората на сарафа, който бил и златар. Стигал там, когато той се готвел да затваря – вече се свечерявало.

– Искаш ли да купиш това камъче? – попитал посетителят.

– Колко искаш за него? – отвърнал с въпрос златарят, щом видял находката на посетителя си.

– Дай ми колкото решиш! – отговорил мъжът.

– Давам ти пет милиарисия – предложил сарафът.

Продавачът на камъка помислил тези думи за подигравка и проследушно възкликнал:

– Ще дадеш толкова за него?!

– Добре де, вземи десет! – отвърнал сарафът, мислейки си че мъжът го иронизира.

Мъжът си помислил, че пак му се присмиват, и си замълчал.

– Вземи тогава двадесет милиарисия – казал сарафът, но продавачът продължил да мълчи. Тогава златарят продължил да увеличава цената, като първо предложил тридесет, а накрая отишъл на петдесет и започнал да се кълне, че това е истинската стойност на камъка. Едва тогава мъжът се опомнил и съобразил, че ако камъкът не би бил много ценен, сарафът не би предлагал за него петдесет сребърника. Междувременно златарят бил стигнал до триста големи милиарисия. На тази цена съпругът се съгласил, дал камъка и се върнал радостен при жена си.

– Е, за колко го продаде? – попитала го тя, мислейки, че мъжът е получил пет-шест медни фолиса.

– Ето за колко – казал съпругът, като извадил кесия с триста милиарисия и разказал за случилото се.

Съпругата, възхитена и благодарна на човеколюбивия Бог, рекла:

– Ето, мъжо, колко е благ, милостив и богат Богът на християните. Сам виждаш как ти върна не само петдесетте сребърника, не само лихвата, която очакваше, но и за няколко дни шест пъти умножи главницата, която му даде. Знай вече, че няма друг бог нито на земята, нито на небето, а само Той е единственият.

Поразен от това чудо и научил истината от собствен опит, езичникът веднага станал християнин и прославил Бога и Спасителя наш Христос заедно с Отца и Светия Дух и дълбоко благодарил за благоумието на своята жена, чрез което му било дадено да познае истината за Бога.“

36. За монахинята, която избола очите си заради влюбения юноша

Докато бях с приятеля си Софроний в Александрия, един христоролюбив мъж ни разказа следната история:

„Имаше една монахиня, която живееше в дома си в безмълвие. Тя се грижеше за своята душа, като се подлагаше на пост и бдение и извършваше много благодеяния. Но дяволът винаги воюва с човешкия род. Тъй като не можеше да понесе толкова големите добродетели на девицата, той надигна срещу нея вихрушка – подбуди у един младеж сатанинска страст към нея. Юношата започна да стои пред дома на монахинята и когато тя искаше да излезе и да отиде да се моли в църква, той се изпречваше пред нея, като ѝ досаждаше, притесняваше я и говореше сластолюбиво. Накрая тази обидна настойчивост при-

I. Chavrakov 2013

нуди девицата да не излиза от дома си. Един ден младата жена изпрати при младежа своята слугиня.

– Ела, вика те моята господарка! – каза му момичето.

Зарадван, че е постигнал целта си, мъжът тръгна след нея. Монахинята седеше на своя стан и тъчеше. Когато младежът влезе, тя му каза:

– Седни! – и след като и той седна, добави: – Защо, брате, така ме наскърбяваш и не ми даваш възможност да изляза от дома си?

– Господарке, истината е, че страстно те любя. Всеки път, когато те видя, сякаш изгарям от огън! – отвърна младежът.

Монахинята на свой ред му рече:

– Какво красиво в мен те кара да изпитваш такава любовна страст?

– Твоите красиви очи ме прелъстиха – отговори младият мъж.

Като чу, че очите ѝ са събудили такава страст у младежа, девицата взе совалката, с която тъчеше, и ги избодде и двете. При гледката на монахинята, която си избодде очите заради неговата любов, младежът се ужаси и дълбоко се покая. След това отиде в един скит и стана монах.“

37. За целомъдрената невеста, посечена от свекъра си

Веднъж авва Даниил отиде със своя ученик в Александрия и докато живяха там, случи се следното:

Един александриец имаше син, който се ожени за осемнайсет-годишно момиче. Семейството заживя в дома на бащата. Синът беше по занятие рибар. Дяволът, враг на християните и на нашите души, събуди у стопанина на дома плътска страст към младата булка и той започна да търси възможност да я обладае, но все не му се удаваше. Тогава започна често да я гали и да я целува, ала целомъдреното момиче не се досещаше за помислите му, защото го приемаше като свой баща.

Една нощ дойдоха рибари и извикаха младежа да отиде с тях на улов. След като групата се отдалечи, бащата легна върху младата жена, а тя му каза:

– Какво има, татко? Иди да сториш кръстно знамение, дяволско дело е това!

Свекърът не се махаше и искаше със сила да принуди снаха си да изпълни желанията му. Момичето обаче не се подчиняваше на волята му. Над леглото висеше мечът на съпруга. Искайки да уплаши жената, насилникът извади оръжието от ножницата и го надвеси над главата на снаха си.

– Ако не ме послушаш, ще те посека с този меч! – каза той.

– Дори да ме нарежеш на парчета, няма да извърша това скверно дело! – отговори тя.

Тогава той, побеснял от ярост и ръководен от дявола, като в сън вдигна меча и разсече жената на две от главата до слабините. В същия този миг Бог го ослепи. Той стана и започна да търси вратата на дома си, но не можеше да я намери.

По това време минаха други рибари, които също искаха да вземат младия мъж на риболов. На техните викове обаче отговори бащата:

– Синът ми излезе в морето за риба. Къде е вратата, не мога да я намеря, защото не виждам?

– Ето тук е – отговориха приятелите на младежа.

След това те отключиха, влязоха и видяха последствията от греха, който беше извършен.

– Хванете ме и ме предайте на властта, защото извърших убийство!
– каза им тогава убиецът.

Рибарите задържаха престъпника и го отведоха при архонта на града. Управителят го подложи на разпит и след като изтръгна с мъчения от него цялата истина, наказа го според закона.

След като се случиха тези събития, авва Даниил каза на ученика си:

– Да отидем и да видим останките на убитата жена.

Двамата се отправиха към александрийския манастир Октодекат. Монасите от тази обител чуха, че идва авва Даниил, и излязоха да го посрещнат.

– Отидете и донесете останките на тази млада жена. Най-подходящото място да бъде погребана тя е сред отците – обърна се старецът към тях.

– Не подобава жена да бъде погребвана заедно с монаси, при това и убита – започнаха да роптаят някои от калугерите.

Тогава авва Даниил им рече:

– Това момиче е и моя, и ваша майка, понеже загина заради целомъдрието си!

След тези думи никой повече не се осмели да противоречи на стареца и тялото на жената беше положено в манастирската гробница. Тогава авва Даниил се разцелува с отците и се завърна със своя ученик в скита.

Случи се¹³, че един от братята в скита беше обладан от демона на блудството. Той отиде и разказа за това на стареца, а той му рече:

– Иди в александрийския манастир Октодекат. Влез в гробницата на светите отци и кажи: „Боже, с молитвите на мъченица Томаида помогни ми и избави ме от изкушението на блудството!“ Вярвам на Бога, че така ще се освободиш от това зло – завърши наставлението си старецът.

Братът послуша напътствието и отиде в Октодекат. Като стигна там, направи каквото му беше наредено. Щом изрече молитвата, де-

¹³ Оттук до края на разказа текстът се предава въз основа на славянския превод от Сводния патерик, тъй като липсва в използвания гръцки източник.

монът на блудството го остави. Тогава се върна в скита, падна в нозете на преподобния старец и му каза:

– Заради твоите молитви, владико, Бог ме освободи от изкушението на блудството!

– Как стана така, че се избави? – попита го старецът.

– Сторих дванадесет поклона, положих глава на гробницата и заспах. Тогава в съня ми се яви някаква млада жена и ми рече: „Отче, отче, приеми тази благословия и иди с мир в килията си.“ След като получих нейния благослов, мигом се освободих от изкушението. Каква молитва точно изрече, така и не узнах.

– Подобни сили имат от Бога само тези, които са се преборили за целомъдрието – отговори му старецът.

38. За отец Елисей, син Прокопиев

Ето какво разказа отец Елисей:

„Когато бях млад, заболях от смъртоносна болест. Баща ми непрекъснато викаше лекари и беше много усърден в желанието си да ме излекува. Докторите полагаха големи усилия, но не успяваха да се преборят със заболяването ми. Накрая му казаха:

– Този младеж ще умре до три дни.

Като чу това от устата на лекарите, баща ми беше покрусен. Облян в сълзи, той изтича в църквата на светия евангелист Марко. В храма той срещнал един много стар монах. Като видял отчаяния ми баща, старецът му казал:

– Какво има, господин Прокопий? Защо си така тъжен?

– Този, който ти е открил името ми, той ще ти открие и причината за скръбта ми! – отговорил баща ми.

– Да вървим в дома ти! – рекъл тогава монахът.

Когато дошли вкъщи, старецът влязъл при мен, сетне казал:

– Извикай съпругата си!

Майка ми беше христоролюбива и много обичаше монасите – за разлика от баща ми, който ги ненавиждаше. Отецът пак се обърна към баща ми:

– Бог иска от теб да разбереш три неща. Ако ги проумееш и следваш заповедите му, ще ти дари живота на твоя син.

– Заричам се пред лицето на светия евангелист Марко! – отговорил баща ми.

Тогава непознатият монах казал:

– Първо: вече петнадесет години прелюбодействаш и скверниш ложето на жена си. Заради това Бог покоси с преждевременна смърт пет твои деца. Второ: не давай този младеж да минава под венчило, а го направи монах. Трето: не встъпвай в общение с ариани и теодосиани.

– Ще спазвам думите ти до края на живота си – отговорил моят баща.

След това монахът произнесъл молитва, а аз на третия ден оздравях напълно.

След това прекеждие живях в дома на баща си още три години. Един ден той отиде и ме сгоди за племенницата на жената на градския

управител. Докато баща ми се занимаваше с брачните приготовления, девойката беше обзета от жесток демон, който започна безмилостно да я измъчва. Родителите ни шест месеца я водиха навсякъде – по църкви, по магьосници и врачки, но напразно, състоянието ѝ само се влоши още повече. Тогава размислиха заедно и решиха, че трябва да я заведат при авва Макарий. Аз също отидох с тях. Когато стигнахме, старецът освети с молитва и елей и нареди на майка ѝ да я измие и след това да я помаже от главата до ноктите. Като втриха маслото, демонът започна да вика „Боли! Боли!“ и сетне излезе от момичето. Щом я напусна обаче, бесът мигом се всели в мен и започна да ме мъчи седем пъти повече от нея. Така, изтезаван жестоко от демона, изкарах тридесет дни. Тогава се яви онзи старец, с когото баща ми беше говорил преди и който ме беше излекувал. Когато го видя, баща ми избяга. Монахът ме взе в килията си и прекара цялата нощ в молитви и поклони, докато накрая успя да изгони демона от мен. След това ме подстрига за монах, облече ме в риза от кози и камилски косъм и ме повери на авва Исаия. Този отец имаше и друг ученик на име Петър и с тях прекарах девет месеца.

Баща ми, като чу какво става с мен, изпрати четирима ратаи с камили, натоварени с всякакви храни и плодове. Те носеха и писмо от него. Щом го получих и прочетох, заплаках. Отец Исаия видя писмото в ръцете ми, грабна го и го скъса. Аз възнегодувах, а той започна да ме укорява пред слугите на баща ми.

От този момент аз бях обзет от демона на ненавистта. Не можех нито да гледам наставника си, нито да слушам гласа му. Той започна да ми се привижда като някакъв шут, а думите му ме нараняваха като стрели и като двуостър меч. Докато стоях с него по време на молитвите и бденията, непрекъснато го кълнях. Заради многото гняв и ненавист, които бях натрупал, често ставах нощем да го убия, но се силно се боях от другия му ученик – Петър, който също живееше с нас. Старецът не преставаше да ме наказва и да ме поучава. Понякога опитваше с увещание, друг път със заплахи. Когато отивах да се причестя, той ми забраняваше и с укор ме отпращаше. Гонеше ме и от трапезата, като ми казваше: „Няма да ядеш, докато не речеш – „Съгреших, прости ми!“ Аз обаче правех напук и тайно крадах храна и ядох. Когато той се изправеше за молитва, аз сядах; когато той бдеше, аз спях; докато той четеше Писанието, аз говорех празни приказки; щом той заплачеше, аз започвах да се смея! До такава степен ме беше подчинил демонът на всичките си прищевки. Бесът започна да ми показва и

лъжовни сънища и видения за наставника ми. А аз, нещастният, започнах да вярвам на тези фантазии и дори най-вече ми се привиждаше това, което бях сънувал. Така постепенно приех в сърцето си скверните, зли и лукави помисли, които непрестанно ме караха да ненавиждам стареца. Вътре в душата ми се натрупваха ярост и гняв от това, което ми се привиждаше, че става около мен. Така демонът на гордостта, или по-добре да кажа – на погибелта, стана мой учител.

Започнах явно пред всички да изричам това, което бесът тайно ми нашепваше. В часове на горест си казвах: „Какъв е този измамник и лицемер от долен род! Та аз произхождам от такъв град и от такива благородни родители с изобилни богатства и безброен добитък. Уж станах негов ученик, а всъщност съм негов роб – поливам му да си умие ръцете, приготвям му трапезата, влада му огъня, поднасям му чиния и лъжица, вода му нося, дърва му събирам и като ратай му работя! Той трябва да се труди за мен и да ми се подчинява, а не аз на него! Колко пъти ме обиди, колко скръб и печал ми причини, колко пъти ме укори и колко беди заради него изтърпях! Колко пъти ме остави гладен и жаден, колко пъти ме държа буден и ме накара да спя на земята! О, колко ме унижи и колко злини ми причини! Така ме подучваше демонът и гневът все повече ме завладяваше. Усещах се тежко обиден и незаслужено пострадал. Една мисъл чувах в ума си: „Махни се от този проклет човек и се отдели в своя килия както останалите отци! Този не е монах и дори не е християнин!“ От тези помисли започнах да получавам видения за стареца – ту как се забавлява с жена, ту как танцува с някакъв мавър. Твърдо вярвах в това, което ми се привиждаше, и пред всички заявявах, че той е враг Божи и другар с демоните.

На разстояние от около девет мили от скита имаше елинско светилище и посред него стоеше мраморна статуя. Старецът имаше обичай всяка събота да излиза от скита, да сяде в езическия храм и да се отдава на плач. Наоколо имаше също елински гробове. Демонът ми показва многократно насън как старецът принася жертва и се покланя на идола. Аз обаче не си давах сметка, че това са сънища. Веднъж старецът както обикновено отиде в древния храм. Аз го изпреварих и се скрих зад един къпинов храст, израснал в средата на светилището. Оттам видях как наставникът ми идва, а пред него върви една жена. Непознатата влезе, изрече молитва и се поклони на статуята. След като тя свърши, появи се и старецът. Той също се поклони на идола,

после целуна жената и се сноши с нея. После монахът се върна в скита, а тя се отдалечи в горичката.

На това станах свидетел седем пъти и като се убедих напълно във видяното, застанах пред килията и започнах да казвам на всички, които идваха да се поучат от наставника ми: „Братя, този отец по природа е блудник и идолослужител. Защо се прелъстявате, като идвате при него?!“ Цели четири месеца седях отпред и разправях това на посетителите на авва Исаия. Въпреки че исках да ги отклоня от неговата килия, те по Божия благодат продължаваха да се събират със стареца. Като виждах това, аз, клетият, падах духом. Вдигах ръце към небето с думите: „Господи, дай ми търпение!“ Мислех си аз, окаяният нещастник, че страдам за правдата и че върша добро. С въздишка казвах: „Слава на Тебе, Боже! Каква чест имах и докъде изпаднах!“ И плачех. Когато ме видеше такъв, авва Исаия ми казваше: „Добро чедо, очисти сърцето си, смири помислите си, възжелай Христовото смирение, погнуси се от гордостта, пази се!“ Докато той ми говореше тези неща, аз още повече се разгневявах, огорчавах и натъквавах. Думите му ме нараняваха като огнени стрели. Когато седях редом с него на трапезата, храната ми се струваше като нещо смрадно и се гнусях от нея. Дори я отхвърлях не веднъж или дважди, а многократно.

Мисълта, която се беше загнездила вътре в мен, не преставаше да ми нашепва: „Махни се от обителта на този старец, а ако може, дори и от скита! Като го вземаш за пример, няма да се спасиш!“ На себе си казвах: „Защо търпя тези страдания? Докато бях в света, не блудствах, нито прелюбодействах, нито откраднах, нито убих!“ А помисълта, или по-точно демонът, ми отговаряше: „Справедливо страдаш! Ти оскърби баща си и майка си, роднините и приятелите си, остави светите отци и дойде да живееш като монах при този зъл, немилостив и безсрамен измамник.“ Това ми внушаваше демонът, а аз, смиреният и окаяният, с готовност се подчинявах на скверни и зли помисли. Бях погребан в тъмнина, а си мислех, че ходя обяян в светлина и че съм достоен монах. Набеждавах наставника си, че е в плен на сатаната, и вместо да унижавам и осъждам себе си, унижавах и осъждах този раб Божи.

Докато помислите ми бяха смутени от тази вихрушка, получи се писмо от баща ми, в което той ми пишеше: „Майка ти умира. Ела да я видиш, преди да е издъхнала.“ Казах на отец Петър:

– Наистина тръгвам. Заминавам да видя майка си.

I. Chavrakov 2013

Братът отиде и предаде думите ми на стареца. Авва Исаия дойде при мен и ми рече:

– Добро чедо, остани тук с търпение заради Бога и остави привързаността си към баща и майка. Ние имаме Един, който е и баща, и майка, и който се грижи и за нас и за всички останали. Ако не ме послушаш и тръгнеш, няма да помогнеш с нищо на родителите си, но на самия себе си много ще навредиш и после много ще се каеш. Полза няма да имаш, но твоето отстъпление ще те накаже.

Като чух от стареца тези думи, демонът ме изпълни с гняв и извиках:

– Прелъстителю, идолопоклоннико, блуднико, похотливецо, искаш да ме превърнеш в равен на тебе идолослужител и блудник!

– Благодатта Божия в устата ти! – отвърна наставникът ми.

– Измамник и езически жрец! – изревах аз.

От силата на гласа ми много от отците се събраха около нас. Всички те ме укоряваха и проклинаха. Подтикван от демона, в гнева си аз хванах дрехите си, раздрах ги отгоре до долу, хвърлих ги в лицето на авва Исаия и излязох от килията гол. Влязох в килията на един старец и откраднах празничните му одежди. След това напуснах скита и отидох в Александрия.

Когато пристигнах, намерих майка си мъртва, а баща си тежко болен. След три дни и той почина. Тогава в мисли за богатствата, които наследих, и в съжаления, че съм станал монах, дочаках вечерта. Докато лежах в постелята, спомнях си за скита и за отец Исаия, стенех и мълвях: „Слава Тебе, Христе Боже мой, който ме избави от този старец – лъжец и измамник!“ Точно когато произнасях тези думи, се разнесе глас като гръм, който изрече:

– Гибел и унищожение за дома Прокопиев!

Изви се вятър, лумна огън и къщата се запали от четирите страни. Аз скочих смутен. Всички, които се намираха вътре, едва успяха да излязат, понеже пламъците бушуваха отвсякъде. Сбраха се много жители на Александрия, но нищо не можаха да направят, защото огънят поглъщаше дори и камъните. Аз стоях посрамен и размишлявах за случилото се. Воден от голяма печал и униние, отидох в църквата на свети Мина и се хвърлих на пода. Но демонът този път се преобрази на мъченика и ми каза:

– Всичко, което се случи, заради отец Исаия се случи!

Тогава аз се съвзех и си казах: „Наистина! Той е лъжец и магьосник. Изпратил е демони и е запалил дома ми!“

На другия ден, щом се събудих, отидох при папа Евлогий и му казах:

– Владико, отмъсти за мен на идолослужителя Исая! Той изгори дома ми със своите магии.

– Да онемееят лъжливите уста, които говорят зло против праведника с гордост и презрение¹⁴ – рече ми патриархът.

В мига, когато прозвучаха тези слова, видях мъж, черен като мавър, който започна да ме удря с огнен жезъл и ме облече в броня от вериги. Падах в краката на патриарха в изстъпление. Тогавя той протегна ръка, посочи устата ми и оковите, които бяха заключили езика ми, се разкъсаха.

Прекарах седем месеца измъчван от жестокия Велиар. Превърнах се в жалка и позорна гледка и се налагаше да ме усмиряват с железни окови, защото биех себе си и всички около мен. Ядях човешки изпращения. Христолюбиви и състрадателни люде ме обличаха в ризи, защото се скитах гол, разкъсвах плътта си и дрехите си, наранявах се и блъсках хората около мен. От глада и от нечистотиите, в които лежах и се търкалях, тялото ми се покри със струпеи, подобни на люспи. Тогавя христолюбиви жители на Александрия видели някакви монаси от скита и ги изпратили при мен. Когато ме съзряха, те не ме познаха.

– Това е синът Прокопиев, който беше послушник на отец Исая – казаха им милосърдните люде.

– Бъдете добри и го донесете в скита – отвърнаха им отците.

Христолюбивите александрийци намериха камилар и му дадоха една жълтица. Сетне завързаха ръцете и нозете ми и ме понесоха към обителта.

Когато пристигнахме, всички монаси се събраха в голямата църква и направиха всенощно бдение за мен. Помазаха цялото ми тяло с елей и прогониха демона от мен. Раните и струпеите обаче продължаваха да ме мъчат. Аз, смирен и грешен, разказах всичко, което ми се беше случило. Пред всички разкрих своето нещастие и ги помолих да се смилят над смирената ми бедна душа и да помолят отец Исая да ми прости, да приеме покаянието ми и да не разреши на демоните пак да ме изкусят. Отците отидоха и доведоха при мен Петър, с когото заедно бяхме послушници на стареца. Преди това съблякоха ризата, с която бях облечен, и ме положиха гол на рогозката,

¹⁴ Пс. 30:19.

защото с вида ми искаха умилюват някогашния ми наставник. Като ме зърна да лежа с тяло, гниещо от краста и рани, отец Петър се хвърли върху мен и сълзите му започнаха да се леят безспир. Аз, нещастният, лежах като вкаменен и от срам не смеех да го погледна. Отец Петър плака дълго. После стана, тръгна с един монах и заедно доведоха стареца. Когато видях учителя си, извиках:

– Рабе Божии, помилуй мен, прелъстения от демона, и не ме оставяй за пълна радост и веселие на врага душегубец! Достатъчно наказан бях и подобаващо бях измъчван!

– Видя ли, чедо, че наказанието за горделивите е падение! – отговори ми старецът, облян в изобилни сълзи.

– Познах тази истина, честни отче, от това, което ми се случи, и се поучих от страданията, които претърпях. Повярвах, че Бог е справедлив съдник и въздава всекому според делата – отговорих аз.

Авва Исаия ме прекръсти и каза:

– Бог, който е Създател на всяка твар, да ти прости отминалите дела и да те направлява в бъдещите.

След това ме сложиха на носилка и ме занесоха в килията. След няколко дни с помощта на Христовата благодат оздравях. Така за мен се изпълни пророческото слово, че на такива „челюстите трябва да се обуздават с юзда и оглавник“¹⁵ и че „много са скърбите за нечестивеца.“¹⁶

¹⁵ Пс. 31: 9.

¹⁶ Пс. 31:10.

39. За монаха, който заради похот се разболял от проказа

Авва Полихроний ни разказа, че в манастира Пентукла имало един брат, който бил примерен и строг подвижник. Той обаче бил непрестанно изкушаван от плътски помисли. Не можейки да удържи победа в тази битка, братът напуснал манастира и отишъл в Йерихон, за да задоволи своята похот. Но щом влязъл в обителта на блудниците, веднага по тялото му се появили язвите на проказата. Като се видял в такова състояние, той се обърнал, излязъл и се върнал в манастира, благодарейки на Бога с думите: „Бог ми изпрати тази болест, за да спася душата си.“ За случилото се той прославял непрестанно Бога.

40. Кръщението на блудницата Мария

В един горещ ден двама монаси вървели от град Еги към град Тарс в Киликия. Случило се по Божи промисъл да влязат в странноприемница, за да си отдъхнат от тежкия зной. В гостилницата те срещнали трима младежи, които пътували към Еги, а с тях била и една блудница. Старците седнали по-встрани, а един от тях извадил от торбата си светото Евангелие и започнал да чете. Като видяла това, блудницата се отделила от своите спътници и се приближила към монаха. Той обаче се отдръпнал.

– Какво гледаш насам, нещастнице безсрамна! Нямах капка срам, щом искаш да седнеш при нас! – опитал се да я изгони старецът.

– Отче, не се гнуси от мен – отвърнала проститутката. – Владиката на всички и Господ Бог наш не отблъсна блудницата, която пристъпи към него!

– Но онази блудница от този момент престана да бъде блудница – продължил да настоява монахът.

– С упование в Сина на живия Бог от този ден и аз се отказвам моя грях! – развълнувано заявила падналата жена.

След като изрекла тези думи, блудницата изоставила младежите и цялото си имущество и последвала старците. Те я въвели в един манастир в околностите на Еги, наречен Нанкиба.

Същата жена аз срещнах, когато тя беше вече на преклонна възраст, но още се отличаваше със своя дълбок разум. От самата нея чух тази история. Тя се казваше Мария.

41. Шутът Вавила и двете му любовници

В град Тарс в провинция Киликия живееше един шут на име Вавила, който имаше две любовници. Едната се казваше Комито, а другата – Никоса. С тях той развратничеше и вършеше бесовски дела.

Веднъж Вавила влезе в църква в момента, когато по Божи промисъл се случи да се чете това място от Евангелието, където се казва: „Покайте се, защото се приближи царството небесно!“¹⁷ Като чу това, той беше разтърсен и започна със сълзи да се окайва за делата си. Щом излезе от храма, шутът извика двете си любовници и им каза:

– Знаете, че живях с вас двете и никога на предпочетох за съпруга едната пред другата. Сега вземете всичко, което съм ви дал, вземете и всичко мое и го поделете поравно помежду си. Аз от този ден се отделям и ставам монах. Жените, като чуа тези думи, отвърнаха през сълзи в един глас:

– В греха и в погибелта на душите си живяхме с теб, а сега, когато искаш да направиш това богоугодно дело, напускаш ни и искаш да се спасиш сам?! Наистина, няма да ни изоставиш, защото и в добродетелта ще бъдем с теб!

След като чу това, шутът отиде и се затвори в една от градските кули. А жените първо разпродадоха цялото си имущество, после раздадоха парите на бедните и накрая станаха монахини. Направиха си килия близо до кулата и там се затвориха.

С този монах, бивш шут, аз сам можах да се срещна и извлякох голяма духовна изгода. Това е мъж много смирен, милостив и търпелив. Записах разказа за полза на читателите.

¹⁷ Мат. 4:17.

I. Chavvakov 2013

42. За авва Стефан, презвитер на Елиотския манастир, който вкусил месо

Отец Йоан, по прякор Молива, ни разказа тази история за славния авва Стефан. Когато тежко се разболял от стомах и толкова отслабнал, че светата му душа била на път да напусне тялото му, лекарите го принудили да вкуси месо. Този блажен човек имал брат мирянин, много благочестив и живеещ според Божите повеления. И така се случило, че именно докато авва Стефан хапвал месо, дошъл неговият брат мирянин и като видял това, се натъжил твърде много.

– Защо след толкова дълъг аскетичен живот и толкова голямо въздържание накрая реши да вкусиш месо!? – запитал го той гневно.

Още докато изричал тези думи, изпаднал в изстъпление и пред очите му застанал непознат, който му рекъл:

– Защо се ядоса на презвитера, като го видя, че яде месо! Не знаеш ти, човече, че по принуда го вкуси той и от послушание! Нямах право да го съдиш! Ако искаш да видиш в каква слава е облечен твоят брат, обърни се назад и погледни!

И като се обърнал назад, мирянинът видял брат си разпънат като Христос, а явлият се пред очите му казал:

– Разбра ли сега колко е достоен брат ти!

43. За стареца убиец, който набедил юноша християнин

Тази случка ни разказа авва Паладий:

„Един старец от град Александрия извършил убийство и бил заловен. След като бил измъчван от съда, заявил, че е имал съучастник в злодеянието. Набеденият от стареца бил младеж на двадесет и две години. И двамата били подложени на тежки изтезания. Старият мъж обаче отново настоявал на своето:

– Ти беше с мен, когато извърших убийството! – казал той на юношата.

Младежът пък отричал да има нещо общо с престъплението и да се е срещал със старика. След много разпити и мъчения съдът взел решение и двамата да бъдат наказани със смърт. Затова обвинените били заведени на Петата миля – място край града, където се извършват езекуциите. На един стадий оттам се намират руините на храма на Кронос. Когато стигнали там, насъбралата се тълпа и войниците поискали пръв да бъде окачен на въжето юношата. Тогава младият мъж се хвърлил в краката на стражата и започнал да умолява с думите:

– За Бога, сторете това добро – окачете ме на бесилката с лице на изток, за да мога да гледам в тази посока, докато вися на нея!

– Защо искаш това? – запитали войниците.

– Защото, милостиви господари, преди по-малко от седем месеца аз нещастният се удостоих със свето кръщение и станах християнин! – отговорил младежът.

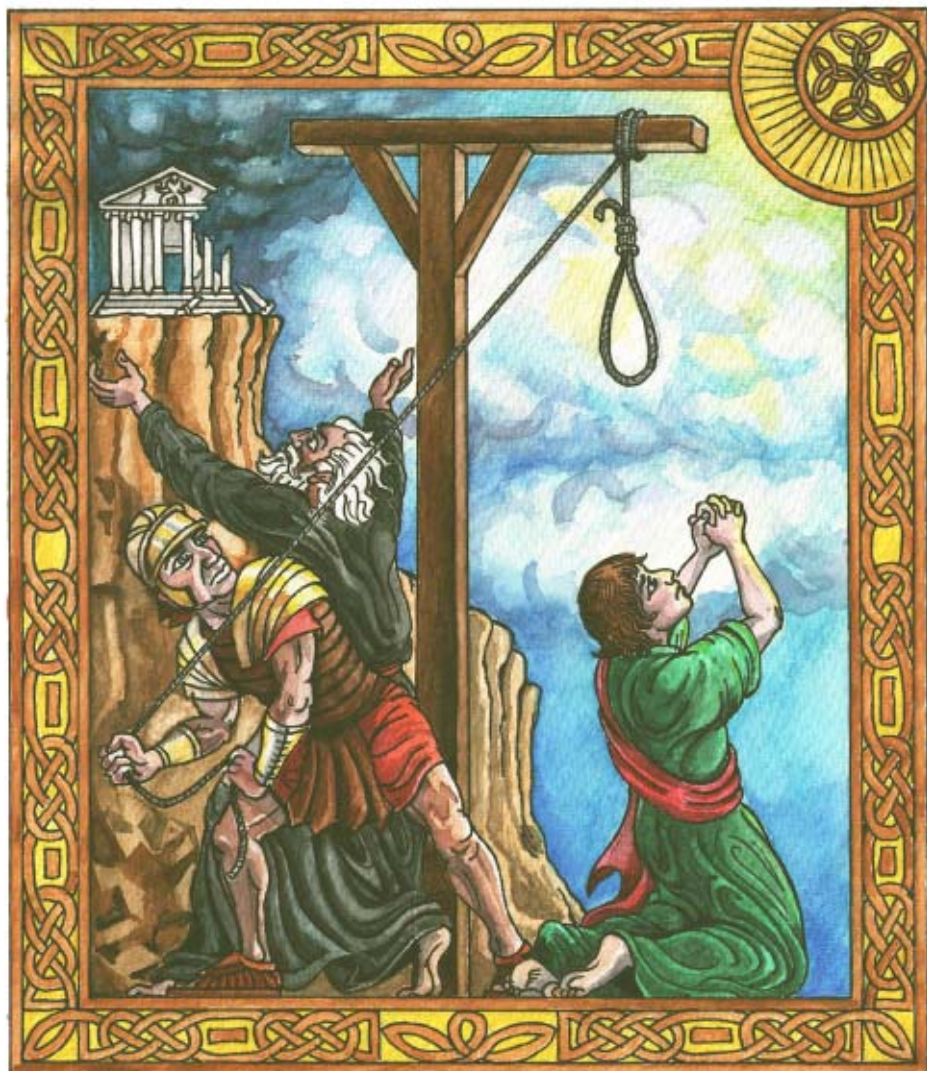
Това признание на юношата просълзило войниците. Старецът пък се затресъл от злоба и извикал:

– В името на бог Серапис, обесете ме с лице към Кронос!

Когато чули това богохулство, стражите пуснали младежа и окачили стареца пръв на бесилката. Точно в този момент от града се задал каваларий, изпратен от императорския наместник – августалия на Египет. Щом се приближил, той викнал на войниците:

– Не убивайте младежа, а го освободете!

Всички присъстващи – и събралата се тълпа, и войниците – много се зарадвали от тези думи. Те се върнали с юношата в сградата на претория, където се помещавал съдът. Там августалият официално освободил младия. Спасеният заради вярата си момък се оттеглил от света и станал монах, а ние записахме тази история, за да е от полза за мнозина.

I. Chavrakov 2013

44. За война Йоан от Александрия

Това ни разказа монахът Пеладий:

„В Александрия имаше един воин на име Йоан, чийто навик беше такъв: по цял ден – от утрото чак до деветия час – той мълчаливо седеше в своята килия близо до стълбищата на храма на св. Петър, облечен само с груба туника, плетеше кошнички от палмови листа и дума не отронваше никому. Седеше си в параклиса и се занимаваше с ръкоделието си, като припяваше единствено: „Господи, от моите тайни грехове ме очисти¹⁸, та да не се срамувам, докато се моля!“ След като произнасяше този стих, мълчеше около час и отново подхващаше същото. Повтаряше стиха всеки ден през цялата седмица и изобщо нищо друго не казваше. А на деветия час събличаше грубата туника и обличаше военните си одежди, намяташе се с плаща си и така се завръщаше в своята военна част. С този човек прекарах осем години и много се поучих от неговото мълчание и от неговия начин на живот.“

¹⁸ Пс. 18:13.

45. За жената, която убила децата си заради мъж

Монахът Паладий ни разказа и това: „Един капитан на кораб сподели с мен следната история:

„Веднъж с кораба си превозвах пътници – мъже и жени. След като навлязохме в открито море, се оказа, че всички съдове имат попътен вятър, едни към Константинопол, други към Александрия, трети към местата, към които се бяха запътили. Ние обаче единствени не можехме да плаваме и останахме на едно място в продължение на пет дни. Поради това изпаднахме в голямо притеснение и недоумение, питайки се какво става. Аз като капитан, загрижен за кораба и за пътниците, започнах да се моля на Бога за помощ. И изведнъж глас на някой невидим за мен започна да говори:

– Хвърли долу Мария и ще плаваш!

Аз започнах да си мисля: „Какво ли ще е това, коя е Мария?“ И докато стоях така в безизходица, отново се зачу глас, който изрече:

– Хвърли Мария долу и ще се спасите!

Тогава аз разсъдих и извиках силно “Мария!“, без да знам коя всъщност е тя. Една жена, лежаща в постелята си, ми отговори, като каза:

– Какво ще заповядаш, господарю?

Тогава наредих:

– Бъди любезна и ела тук!

Тя стана, дойде при мен, а аз я отведох настрана и рекох:

– Виждаш ли, сестро Мария, толкова големи грехове имам, че заради мене всички ще погинете!

Жената обаче въздъхна дълбоко и каза:

– Истината е, господарю мой и капитане, че аз съм грешница!

– Жено, какви грехове имаш? – запитах я аз.

– Нещастната аз! Няма грях, който да не съм извършила! И заради моите грехове всички ще загинете!

Тогава жената ми разказа следното:

– Аз злогрешната, господарю капитане, имах мъж и две деца – едното на девет, а другото на пет години. След това почина съпругът ми и аз останах вдовица. В близост до дома ми живееше един войник и аз пожелах той да ме вземе за жена. Изпратих при него близки, за

I. Chavrakov 2013

да му кажат за моето желание. Войникът обаче заяви, че не иска жена, която има деца от друг мъж. Тогава аз окаяната, чувайки, че не иска да ме вземе заради децата, и потиквана от страстната си любов към него, заклах двете си деца и му изпратих вест: „Сега нямам деца.“ Войникът, като чу какво съм направила с децата, възкликна: „Жив е Господ, Който живее на небесата! Няма да я взема!“ Тогава се изплаших да не стане явно моето престъпление и да не бъда осъдена на смърт и избягах.

Въпреки че чух това от жената, все още не можех да се реша да я хвърля в морето и намислих друго. Казах:

– Виж, жено, аз ще се кача на лодката. Ако корабът започне да се движи, да знаеш, че моите грехове са го държали на едно място досега.

След това извиках един моряк и му рекох:

– Спусни лодката!

След като слязох в нея, не се случи нищо – нито корабът, нито лодката започнаха да се движат. Тогава се качих на кораба и казах на жената:

– Слез сега ти.

Жената слезе и точно в момента, когато стъпи в лодката, тя се обърна, завъртя се пет пъти и потъна на дъното. Тогава корабът ми започна да плава с такава скорост, че за три дни изминахме път, който обикновено отнема петнадесет дни.“

46. За авва Даниил Египтянина, който бил набеде в прелюбодейство

Тази история за авва Даниил Египтянина ни разказа един свят старец:

„Веднъж авва Даниил отишъл в Теренут, за да продаде ръкоделието си. Срещнал го един младеж и го помолил:

За Бога, калугере, ела с мен в дома ми и изречи над жена ми молитва, защото е неплодна!

Принуден от младежа, авва Даниил отишъл заедно с него в дома му и се помолил за съпругата му. По Божия воля жената заченала. Някакви мъже от Теренут, които не се бояли от Бога, започнали да клеветят стареца, казвайки, че в действителност младежът бил неплоден, а жената заченала от авва Даниил. Лека-полека слухът стигнал до стареца. Затова той изпратил да кажат на мъжа на заченалата да го извика, когато жената роди. Щом детето се появило, младежът отишъл при монаха в скита и му казал:

– С Божията милост и с твоите молитви, отче, жена ми роди.

Тогава авва Даниил се приближил към мъжа и му наредил:

– Пригответи празничен обяд и на него покани роднините и приятелите си!

Когато веселието започнало, старецът взел пред всички новороденото на ръце и го попитал:

– Кой е бащата ти, дете?

– Този! – отвърнало бебето, показвайки с пръст младия мъж. А то тогава било едва на двадесет и пет дни.“

47. За мирянина Теодор, Божи човек

Това ни разказа авва Йордан, който се хранеше само с корени:

„Заедно с двама отшелници отидох при авва Николай, който се беше усамотил в пещера край потока Бетасим – между обителта на свети Елпидий и манастира, известен като „Странниците“. Когато влязохме, намерихме отец Николай да седи с някакъв мирянин. Докато водехме разговор за спасението на душата, той изведнъж се обърна към мирянина с думите:

– Кажи ни нещо и ти!

– С какво може да ви бъде полезен човек, който живее в света! Та аз сам на себе си не мога да принеса полза! – отговори скромно мирянинът.

– Кажи ни каквото и да е! – настоя старецът.

Тогавя мирянинът изрече следното:

– Вече двадесет и две години, откакто слънцето никога не ме е виждало да се храня, с изключение на съботата и неделята. Главих се да работя в имението на богат човек, несправедлив и алчен. И при него се трудя ден и нощ вече петнадесет години, но заплатата не иска да ми дава. Напротив – непрестанно ме нагрубява и обижда. Аз обаче си казах: „Теодоре, ако останеш при този човек, наместо заплатата, която ти дължи, ще ти се предостави Царството небесно.“ Освен това досега опазих тялото си чисто от общение с жена.

Като чухме тези думи, извлякохме от тях голяма полза за душите си.“

48. За двамата философи и монаха

Двама философи дойдоха при един монах и го помолиха да сподели с тях нещо полезно за душата. Старецът обаче мълчеше. Философите почакаха и рекоха:

– Нищо не ни каза, отче!

Тогавя монахът проговори:

– Че сте филолози, сиреч любители на думите, виждам; а че не сте истински философи, сиреч търсачи на мъдростта, съм убеден. Докога ще се учите да говорите вие, които никога не знаете какво говорите?! Нека предмет на вашата философия бъде непрестанното размишление за смъртта. И се предпазвайте с мълчание и спокойствие!

49. За монаха, който спял с лъвове

Това ни разказа авва Полихроний:

„Един монах от лаврата на авва Петър имаше обичай да се усамотява по бреговете на светата река Йордан. Там той откри бърлога на лъвове и започна да преспива в нея. Веднъж намери в пещерата две лъвчета, зави ги в наметката си и ги донесе в църквата.

– Ако бяхме спазвали заповедите на нашия Господ Исус Христос – каза той, – тези животни щяха да се страхуват от нас. Но поради нашите грехове станяхме роби и ние започнахме да се боим от тях.

От тези думи братята извлякоха голяма полза и сетне се завърнаха в килиите си.“

50. Словото на авва Олимпий

Един брат попита авва Олимпий, презвитер на манастира на св. Герасим:

– Каж ми някакво слово!

– Не сядай с еретици, бъди господар на езика и стомаха си и където и да си, непрекъснато си повтаряй: „Тук съм гост“ – рече му той.

СПРАВОЧНИЦИ

1. ИСТОРИЧЕСКИ ЛИЧНОСТИ И ГЕОГРАФСКИ НАИМЕНОВАНИЯ

Айдона Местност край Йерусалим.

Александрия Град в Египет, основан през 332 г. пр.Хр. от Александър Македонски. Столица на Египет по време на управлението на Птолемеите. Във византийската епоха е столица на провинция Египет. Седалище на Александрийската патриаршия.

Александър Александър (Велики) Македонски (356–323 г. пр.Хр.), един от най-великите владетели и пълководци на Античността, създател на огромна държава, простираща се от Балканите до Индия, и основател на множество градове, вкл. на гр. Александрия в Египет.

Анастасий Антиохийски патриарх, заемал на два пъти престола на църквата в Атиохия (561–571; 594–599).

Анатолия Антично и средновековно наименование на полуостров Мала Азия и название на административна единица (тема) в рамките на Византийската империя (турцизирано – Анадол).

Антиное (Антинополис) Град в областта Тиваида в Египет, основан през 132 г. от римския император Хадриан (76–138). Във византийската епоха е седалище на епископа на Тиваида.

Антиохия Град на река Оронт в близост до източния средиземноморски бряг, днес на територията на Република Турция (гр. Антакия). Основана през 300 г. пр.Хр. от сирийския цар Селевк I (312–281 пр.Хр.). Във византийската епоха е наричана и Теуполис (Божи град) и е столица на провинция Първа Сирия. В Антиохия намират убежище последователите на Христос и там за първи път са наречени „християни“. Седалище на Антиохийската патриаршия.

Апамея Град на река Оронт в Северна Сирия. Във византийската епоха е столица на провинция Втора Сирия.

Арнона Местност край Йерусалим.

Арселау Манастир в южната част на Синайския полуостров.

Аскалон Древен град и важен търговски център на източния средиземноморски бряг, днешен Ашкелон в Израел. В рамките на Византия се ползвал с автономия.

Бетасим (Ветасим) Поток в околностите на гр. Йерихон, десен приток на р. Йордан.

Велиар (Велиал, Белиал, Белиел) Един от най-могъщите предводители на тъмните сили. Явява се като прекрасен образ и стимулира у човека

похот и желание за разрушение. Смята се за най-извращения и най-могъщ демон на ада.

Византийски манастир Манастир на север от Йерусалим, в околностите на Елеонския хълм.

Византион Античен град на Босфора, основан от колонисти от гръцкия полис Мегара през 667 г. пр.Хр. Избран от император Константин Велики за нова столица на империята и Нов Рим (вж. **Константинопол**).

Гигантите Манастир на югоизток от Атиохия.

Долен Египет Северен Египет. Във византийската епоха – провинция Египет със столица Александрия.

Евлогий Папа (патриарх) на Александрия (580–608). Канонизиран за светец. Православната църква чества св. Евлогий на 13 февруари.

Евтихий Константинополски презвитер и архимандрит, роден около 370 г. и починал след 454 г. Създател на монофизитската ерес, според която Исус Христос е имал само божествена природа.

Еги (Еге) Град в провинция Киликия Втора, разположен на източния средиземноморски бряг срещу о-в Кипър.

Елевтеропол Град в провинция Палестина, намиращ се на 53 км югозападно от Йерусалим. Седалище на епископия.

Елеонски хълм Възвишение на изток от античните градски стени на Йерусалим. В евангелския разказ се посочва като мястото на възнесението на Исус Христос.

Елиотска лавра Християнска обител на Синайския полуостров.

Ефес Древен гръцки град на малоазийския бряг. През V и VI в. е втори по значения във Византия след Константинопол. Авторитетен християнски център и седалище на епископия.

Йов Главен персонаж на старозаветната Книга на Йов. Праведник, когото Бог, за да изпита вярата му, лишава от приятели, имот, здраве и потопява в дълбока скръб.

Йерихон Един от най-древните градове на света, разположен в Юдейската пустиня на 7 км западно от р. Йордан.

Йерусалим Древен град в Палестина и религиозен център на юдаизма, християнството и исляма. Във византийската епоха е столица на провинция Първа Палестина и седалище на Йерусалимската патриаршия.

Йордан Река в Близкия Изток, извира от планината Ермон, тече през долината Йордан и се влива в Мъртво море.

Каламон Манастир на север от Мъртво море, на източния бряг на р. Йордан.

Картаген Град на северния африкански бряг в близост до днешния гр. Тунис. Основан през IX в. пр.Хр. от колонисти от финикийския град Тир. В римската епоха е столица на провинция Африка. Византийският император Юстиниан през 534 г. отвоюва Картаген от вандалите и градът става столица на Картагенския екзархат.

Киликия Римска провинция, разположена на югоизточното крайбрежие на Мала Азия. Столица на провинцията е град Тарс.

Киновия на св. Теодосий Манастир на юг от Йерусалим.

Кирена Град в Северна Африка на 16 км от средиземноморския бряг, основан през 630 г. пр.Хр. от гръцки заселници. Руините на Кирена се намират в близост до съвременното селище Шахат в Либия. Столица на римската провинция Киренайка.

Константинопол Нов Рим (Цариград), столица на Римската империя от 330 до 1453 г. В продължение на хилядолетие е най-многолюдният град в Европа и най-важното политическо, религиозно и културно средище. Седалище на Константинополската патриаршия (вж. **Византион**).

Кронос Древногръцки бог, син на Гея и Уран, персонификация на времето. В римския пантеон негово съответствие е Сатурн, а в късноантичната епоха се смесва с финикийския бог Ел.

Лавра на авва Петър Манастир на западния бряг на р. Йордан.

Лавра на авва Герасим Манастир на източния бряг на р. Йордан, в непосредствена близост до манастира „Пентукла“.

Лавра на св. Елпидий Манастир на северозапад от гр. Йерихон, на брега на потока Бетасим.

Леонтий Св. Лъв, папа Лъв I Велики. Заема папския престол от 440 до 441 г. През 452 г. се среща с Атила и го убеждава да не завзема Рим. Изтъкнат противник на ересите и на остатъците от езичеството. Води кореспонденция с Евтихий и Флавиан и подкрепя последния в борбата му с монофизитската ерес.

Маврикий Флавий Маврикий Тиберий Август, византийски император (582–602). Способен военачалник и администратор, който управлява империята в епоха на многобройни атаки срещу нейните граници.

Манастир на св. планина Синай Обител в южната част на Синайския полуостров, в близост до манастира Раит.

Манастир „Св. Йеремия“ Женски манастир в Горна Тиваида в Египет.

Манастир „Св. Теодосий“ Киновия на хълма Скопел, северозападно от Антиохия.

Намес Сарацински (арабски) главатар.

Нанкиба (Акиба) Манастир в околностите на град Еги в Киликия.

Низибия (Низибида) Древен арамейски град в югоизточна Мала Азия. Във византийската епоха влиза в състава на провинция Сирия Първа и е седалище на епископия.

Октодекат Манастир в близост до гр. Александрия.

Палестина Историческа област в Близкия Изток, обхващаща съвременната територия на Израел и части от Йордания, Ливан и Сирия. Във византийската епоха названието Палестина носят три съседни римски провинции.

- Пентаполис** Букв. „област на петте града“, обхваща средиземноморското крайбрежие на Киренайка.
- Пентукла** Манастир на североизток от Мъртво море, на източния бряг на р. Йордан.
- Петра** Древен град в съвременна Йордания, разположен на стар търговски кръстопът. Столица на римската провинция Арабия (Арабия Петреа).
- Раит** Манастир в района на планината Синай.
- Самос** Остров в източната част на Егейско море на 1,6 км от малоазийския бряг. Родно място на Питагор и Езоп. Част от римската Провинция Инсуларум (Провинция на островите) и важно християнско средище.
- Светият град** вж. **Йерусалим**
- Светият гроб (Божия гроб)** Гробницата в скалата, където според евангелския разказ е бил погребан Исус Христос. Намира се под олтара на църквата „Възкресение Христово“ в Йерусалим.
- Серапеум** Внушителен езически храм в Александрия, посветен на бог Серапис, построен от Птолемей III (246–222 г. пр.Хр.). Разрушен е през 392 г. като следствие от декрета на император Теодосий I за забрана на езическите култове.
- Серапис** Върховен бог в Египет по времето на Птолемиите, покровител на царската им династия и на столицата им – Александрия. Култът към Серапис е наложен по времето на Птолемей I (323–282 г. пр.Хр.) с цел да обедини гръцката и египетската религиозна традиция. Серапис е бог на плодородието, на подземния свят, лечител и спасител.
- Синай** Планина, дала името на Синайския полуостров и намираща се в южната му част. В Стария Завет е мястото, където Мойсей получава Десетте Божии заповеди. В района на планината Синай са манастирите Раит и Фаран, както и действащият до днес манастир „Св. Екатерина“.
- Странниците (Чужденците)** Манастир на север от Йерихон, в близост до потока Бетасим.
- Тарс** Столица на римската провинция Киликия.
- Теофил** Папа (патриарх) на Александрия (385–412). По негово време е разрушен Серапеумът (храмът на Серапис) в Александрия – повратен момент в християнизацията на Египет.
- Теренут (Теренутис)** Древен град в Долен Египет, разположен на р. Нил южно от Александрия.
- Тива** В римската епоха е столица на провинция Тиваида (Горен Египет). Намира се на 700 км на юг от Средиземно море, на източния бряг на р. Нил. Става столица на Древен Египет по време на Средното царство и остава важен езически религиозен център до християнизацията на Египет.
- Тиваида** Византийска провинция, обхващаща Южен Египет (Горен Египет). Люлка на християнското монашество.
- Тувран** Местност в близост до планината Синай.

Фаран Лавра на север от планината Синай.

Фарон Лавра в Палестина.

Флавиан Св. Флавиан, архиепископ на Константинопол (446–449). Заема патриаршеския престол по времето на император Теодосий II (408–450). Противопоставя се на Евтихий и на монофизитизма. Зверски пребит от привържениците на александрийския епископ Диоскор по време на Разбойническия събор в Ефес и окован във вериги. Православната църква чества паметта му на 18 февруари.

Хермополис Древен град на границата между Долен и Горен Египет. Важен езически религиозен център. Култът към Тот, когото гърците асоциирали с Хермес, е след основните в града и става причина за гръкоезичното му наименование.

Църква „Св. Възкресение“ в Йерусалим Църквата „Възкресение Христово“ в Йерусалим, разположена над Божи гроб. В храма всяка година на Възкресение се получава Благодатният огън. Свещено място за поклонение на всички християни.

Църква „Св. Йоан“ в Александрия Храм в централната част на гр. Александрия, посветен на евангелист Йоан.

Църква „Св. Марко“ в Александрия Историческо седалище на александрийския патриарх. Евангелист Марко е пръв епископ на Александрия и всички александрийски патриарси се считат за негови наследници. Смята се, че в първоначалния си вид храмът е построен от св. Марко през 60 г. и до 828 г. съхранява мощите му, които венецианците открадват и полагат в базиликата „Св. Марко“ във Венеция.

Църква „Св. Петър“ в Александрия Храм в централната част на Александрия, посветен на апостол Петър.

Юстин Флавий Юстин или Юстин I. Византийски император (518–527), издигнал се от простолюдиецо по пътя на военната кариера. Поставя начало на династия, чийто най-важен представител е император Юстиниан I Велики.

Юстиниан Флавий Петър Саватий или Юстиниан I Велики. Византийски император (527–565), един от най-значимите монарси на късната античност, талантлив военачалник и администратор, църковен строител и борец срещу ересите. Основна цел на управлението му е реставрация на империята. Той за последен път успява да подчини цялото Средиземноморие. При Юстиниан късноантичната Римска империя започва да се трансформира в средновековна Византия.

2. РЕДКИ И ЧУЖДИ ДУМИ

Ава Отец, баща, обръщение към монах. Думата е арамейска и присъства в повечето семитски езици със същото значение. Същият произход има католическата духовна титла „абат“.

Августалий Владетел (управител) на област в късната Римска империя, пряко подчинен на императора.

Ариан Привърженик на ереста на александрийския презвитер Арий (256–336). Според Арий Исус Христос бил сътворен от Бога и следователно не е равен на него и не е безначален.

Архимандрит Букв. началник на мандра. В християнството – посочен от епископа игумен, под чийто надзор са всички манастири в епархията.

Вратник Монах, който е отговорен за отварянето и затварянето на манастирските порти.

Вратница вж. **вратник**

Гноище Място за съхраняване на тор, торище.

Денарий Римска сребърна монета с тегло 4, 55 г. Равнява се на 10 медни аса или на 4 сестерции.

Екскубитор Букв. „този извън леглото“, член на личната гвардия на императора във Византия. Екскубиторите били разквартирувани в двореца и до VI в. били на практика единственият гарнизон на Константинопол.

Елей Осветено маслиново олио, смесено със специални ароматни съставки (миро), с което се извършва второто тайнство на Църквата – миропомазването.

Елински Гръцки, езически.

Епарх Висша титла във византийската държавна администрация. Гръцкото название „епархия“ съответства на латинското „провинция“. Освен управителите на провинции тази титла носят градските префекти и други висши сановници.

Игумен Управител на мъжки манастир.

Игумения Управителка на женски манастир, игуменка.

Иночество Монашество, отшелничество.

Каваларий Конник, член на стражата. От същия произход са думи като „кавалер“ и „кавалерист“.

Кандидат Византийски сановник, член на личната императорска гвардия.

Клирик Църковен служител, свещенослужител.

Козни Коварни замисли и интриги, сплетни.

Комит (комес) Букв. спътник, висша длъжност и впоследствие благородническа титла във Византия. В Римската империя комити са членовете на императорския съвет, а по-късно титлата получават висши

офицери. От тази титла произлизат както френското „конт“ (граф), така и българското „комита“ (войвода).

Магистриан (ангелиафор) Таен императорски агент, член на тайната императорска шпионска и куриерска служба за донасяне на информация за състоянието на провинциите.

Милиарисий Римска сребърна монета. Съществували са „лек“ и „тежък“ милиарисии. Един златен солид се е равнявал на 14 тежки или на 18 леки милиарисия (вж. **Номизма**).

Миля Римска единица за разстояние, равняваща се на 1480 м.

Нищ Много беден.

Номизма Гръцко наименование на римската златна монета солид, около 4,55 г.

Патриций (патрикий) Представител на аристокрацията в Древен Рим. Във Византия титлата патрикий получават висши длъжностни лица и управители на провинции.

Презвитер Старец, старейшина; в християнската традиция – свещенослужител от втората степен на свещеничеството, свещеник.

Преториум Шатрата на главнокомандващия в римски военен лагер; в късноантичната и византийската епоха – голяма административна сграда, резиденция на управителя на провинцията или на префекта на столицата.

Ризник Пазител на църковните одежди и утвар.

Сарацини Название на араби и номади, живеещи на югоизток от Сирия. През Средновековието става общо наименование на мюсюлманите.

Синкел Висша църковна титла, секретар на патриарха.

Скит Монашеска килия; манастир. Названието води началото си от Скитската пустиня в Горен Египет, считана за люлка на християнското монашество.

Софист Философ, мъдрец; във византийската епоха – учен, преподавател.

Стадий Древногръцка и римска единица за разстояние, варираща в различните райони на Средиземноморието и равняваща се приблизително на 180 м.

Таксиот Висш съдебен служител, офицер.

Тетрапил Букв. „четиривратие“, антична римска постройка, най-често с кубична форма, изградена на кръстопътища. Тетрапилът може да е цялостно съоръжение или комплекс от четири отделни елемента.

Тримисий (тремис) Златна монета на стойност 1/3 от солида.

Убог Много беден, мизерен, жалък.

Умивалница Голям най-често меден съд, предназначен за ритуално умиване.

Утвар (църковна утвар) Сборът от различните предмети, които се употребяват в литургията.

Фолис Римска и византийска бронзова монета.

Херувими Крилати небесни същества, втори по ред в ангелския чин след серафимите.

Хламида Мъжка наметка, правоъгълна мантия, която се намята на дясното рамо.

Центенарий Значителна парична сума, която в класическата епоха се равнява на 100 000 римски сестерции.

3. ЗА ПРЕВОДА

Всички творби с идентифициран и достъпен гръцки първообраз са в превод от старогръцки. Този избор е мотивиран от желанието да се избегнат неизбежните отклонения, които възникват при превод от съществуващ превод. Въз основа на старобългарския текст се предават само пет разказа: 10, 14, 16, 26, и 38 – за тях е използвано изданието на Сводния патерик поради недостъпност или неизясненост на гръцките оригинали.

При подбора на разказите се съобразих на първо място с присъствието им в старобългарските преводни патерици и най-вече в Сводния патерик, откъдето се извлечени началните 38 творби. Причина за това решение е фактът, че този сборник представлява изключително сполучлива средновековна българска антология, отразяваща както вкуса на анонимния съставител, така и на съвременната му читателска аудитория.

Останалите дванадесет разказа присъстват само в Синайския патерик и включването им в книгата се дължи както на личния ми избор, така и на тяхната жанрова представителност.

Окончателният подбор може да даде макар и частична представа за различни старобългарски преводни паметници:

– разкази 41, 36, 42, 44, 45, 12, 34, 33, 46, 18, 23 (в посочената последователност) са включени в книга от библиотеката на българския цар Иван Александър (в т.нар. Лаврентиев или Иван-Александров сборник от 1348 г.) и показват на читателя какви сюжети според съставителя Лаврентий са достойни за царското внимание;

– разкази от 1 до 38 вкл. са в състава на Сводния патерик;

– разкази 6, 8, 9, 12, 13, 15, 18, 20, 21, 23, 25, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36 и от 39 до 50 вкл. са част от Синайския патерик;

– разкази 7, 27, 28 и 29 присъстват в Египетския патерик;

– разкази 2, 3, 4, 5 и 11 са в състава на Азбучно-Йерусалимския патерик.

При работата си върху превода се стремих да запазя, доколкото е възможно, подбора на езикови средства и стилистиката на изходните текстове. Позволих си повече свобода единствено при предаването на непряката и полупряката реч, които на места съм заменял с пряка реч, за да доближа повече текстовете до съвременния читател. Оставих без превод ограничен брой реалии (най-вече длъжности, парични и метрични единици) с цел да съхраня атмосферата на творбите, а и на епохата, която ги е породила.

Тези лексикални единици, заедно с кратките описания на споменатите исторически личности и географски наименования, могат да бъдат открити в двата справочника, непосредствено след текста на превода.

Таблицата по-долу представя съответствията и източниците на включените в книгата четива¹:

1. Първа колона – пореден номер на разказа в представения тук превод.
2. Втора колона – пореден номер на разказа в Синайския патерик.
3. Трета колона – пореден номер на разказа в Сводния патерик.
4. Четвърта колона – пореден номер на разказа в Лаврентиевия сборник.
5. Пета колона – източник, по който е осъществен преводът, и пореден номер на разказа в този източник.

Таблица на съответствията и източниците:

№ в превода:	Син.:	СП:	Лавр.:	Източник:
1		1		Nar. Dan. 9
2		11		Apoph. 5, 35
3		12		Apoph. 5, 42
4		13		Apoph. 5, 43
5		14		Apoph. 5, 44
6	56	17		Pratum 56 PG 45
7		18		Egypt. 49
8	47	19		Pratum 47 PG 39
9	270	20		Pratum 270 PG 189
10		21		СП
11		26		Apoph. 762
12	100	35	6	Pratum 100 PG 78
13	131	36		Pratum 131 PG 105
14		38		СП
15	134	40		Pratum 134 PG 107
16		41		СП
17		42		An. Sin. 10
18	166	43	10	Pratum 166 PG 127
19		44		Nar. Dan. 7
20	187	45	11	Pratum 187 PG 143
21	200	52		Pratum 200 PG 147
22		54		An. Sin 40
23	231	56	13	Pratum 231 PG 163
24		62		An. Sin. 5
25	276	68		Pratum 276 PG 195
26		78		СП

¹ За още гръцки съответствия на разказите от Partum spirituale вж. *Зашев, Е.* Λεξιὼν πνευματικῶς (Pratum spirituale). Фототипно издание. С., 2005, 130–138.

27		83		Egypt. 38
28		84		Egypt. 39
29		91		Egypt. 84
30	99	102		Pratum 99 PG 77
31	261	122		Pratum 261 PG 183
32	220	124		Pratum 220 PG 155
33	122	141	8	Pratum 122 PG 97
34	45	151	7	Pratum 45 PG 37
35	266	159		Pratum 266 PG 185
36	76	161	2	Pratum 76 PG 60
37		169		Nar. Dan. 5
38		179		СП
39	18			Pratum 18 PG 14
40	36			Pratum 36 PG 31
41	37		1	Pratum 37 PG 32
42	82		3	Pratum 82 PG 65
43	94			Pratum 94 PG 72
44	95		4	Pratum 95 PG 73
45	98		5	Pratum 98 PG 76
46	148		9	Pratum 148 PG 114
47	219		12	Pratum 219 PG 154
48	221			Pratum 221 PG 156
49	22			Pratum 22 PG 18
50	16			Pratum 16 PG 12

Списък на използваните в таблицата съкращения:

- Лавр.** Куев, К. Иван Александровият сборник от 1348 г. С., 1981.
- Син.** Синайски патерик. Изд. подг. В. С. Голышенко, В. Ф. Дубровина. М., 1967.
- СП** Николова, Св. Патеричните разкази в средновековната българска литература. С., 1980, 147–384.
- An. Sin.** Nau, F. Le texte grec des récits du moine Anastase sur les saints pères du Sinai. – Oriens Christianus, 2, 1902, 58 – 89.
- Арoph.** Guy, J.-C. *Recherches sur la tradition grecque des Apophthegmata Patrum.* Bruxelles, 1962 (Subsidia hagiographica, 36).
- Egypt.** Nau, F. Histoires des solitaires Égyptiens. – Revue de l’Orient Chrétien, II, (XII), 1907, № 2, 171–190²; № 4, 393–413.

² В посоченото по-горе изследване на Св. Николова поради техническа грешка този втори дял от Т. II на бр. 12 от 1907 г. е не е указан. Той обаче е важен за настоящата публикация, тъй като в него са гръцките източници на разкази 7, 27 и 28. Същото се отнася за четвъртия дял, който също не е отбелязан, макар че страниците са правилно посочени.

- Nar. Dan.** *Clugnet, L.* Vie et récits de l'abbé Daniel le Scétiote (VIe siècle) / Texte grec publ. par Léon Clugnet, texte syriaque publ. par F. Nau, texte copte publ. par Ignazio Guidi. Paris, 1901.
- Paul. Mon.** Paulus Monembasiensis. Narrationes. – Thesaurus Linguae Graece. A Digital Library of Greek Literature. CD-ROM #E.
- PG** *Migne, J- P.* Patrologiae cursus completus. Series graeca. T. 87. 1860. Coll. 2847–3116.
- Pratum** *Зашев, Е.* Λειμὼν πνευματικός (Pratum spirituale). Φωτοτιπно издание. С., 2005, 145–352.

ЗА ИЛЮСТРАЦИИТЕ

Специално за настоящото издание художникът Илиан Чавраков, който живее и работи в гр. Хага (Холандия), нарисува седем цветни и десет чернобели илюстрации. Трудът на преводача и на литературния историк, иначе казано – на филолога, говори с думи. Трудът на художника – с образи, зад които също стоят много думи. Те обаче остават скрити. За да добие читателят представа и за този паралелен на превода сюжет, тук помествам едни малък фрагмент от дългата кореспонденция между София и Хага, съпътстваща подготвянето на тази книга:

„...изпращам ти последните две илюстрации с малко закъснение, надявам се, че не е фатално. В петък и събота времето беше хубаво и по цял ден бяхме навън. И добре, че го сторихме. В неделя задуха ураганен вятър, закърши клони и хич не е за разходки...

Първата, която ти пращам, е за отец Елисей, който бил измамен от демона и му се привиждало как учителят му безчинства. Малко мрачна се получи, но то е заради злото, което съм изобразил. Все пак в долния десен ъгъл, в краката на младежа, нарисувах малък кръст, като символ на потъпканата от младежа клетва за послушание и на вечната надежда за възкресение. И все пак това е нищо в сравнение с онова, което преживях, докато рисувах него християнин, който се срещнал с дявола. Честно да ти призная, бях в такова мрачно и тревожно състояние, че място не можех да си намеря. Пентаграмите, драконът, старецът магьосник, въобще цялото излъчване не ми даваше да заспя. И някъде малко преди полунощ станах и нарисувах сияещия кръст в средата под арката. Едва тогава усетих, че съм постигнал необходимия баланс.

Мисля, че с Божията помощ постигнах нещо, на което не съм предпологал, че съм способен. Наистина! Надявам се книгата да бъде успешна. Дори да не е – нали дадохме най-доброто от себе си, за да стигнат тези древни текстове и поуки до съвременният читател? Затова, аз лично, се чувствам удовлетворен...“

(И. Ч.)

БИБЛИОГРАФИЯ

Източници, по които са осъществени преводите

- Зашев, Е.* Λεῖψων πνευματικός (Pratum spirituale). Фототипно издание. София, 2005, 145–352.
- Николова, Св.* Патеричните разкази в българската средновековна литература. София, 1980, 147–384.
- Butler, С.* The Lausiac History of Palladius. Vol. II. Cambridge, 1904.
- Clugnet, L.* Vie et récits de l'abbé Daniel le Scétiote (VIe siècle) / Texte grec publ. par Léon Clugnet, texte syriaque publ. par F. Nau, texte copte publ. par Ignazio Guidi. Paris, 1901.
- Guy, J.-C.* Recherches sur la tradition grecque des Apophthegmata Patrum. – In: Subsida hagiographica, 36. Bruxelles, 1962.
- Migne, J.-P.* Patrologiae cursus completus. Series graeca. T. 87. 1860. Coll. 2847–3116.
- Nau, F.* Histoires des solitaires Égyptiens. – Revue de l'Orient Chrétien, II, (XII), 1907, № 2, 171–190; № 4, 393–413.
- Nau, F.* Le texte grec des récits du moine Anastase sur les saints pères du Sinai. – Oriens Christianus, 2, 1902, 58–89.
- Paulus Monembasiensis.* Narrationes. – In: Thesaurus Linguae Graece. A Digital Library of Greek Literature. CD-ROM #E.

Използвани речници и справочници

- Востоков, А.* Словарь церковно-славянского языка. Т. 1–2. С.-Петербург, 1858–1861.
- Дворецкий, И.* Древнегреческо-русский словарь. Т. 1–2. Москва, 1958.
- История на българската средновековна литература. София, 2008.
- Латинско-български речник. София, 1971.
- Манускриптът: Славянское письменное наследие (<http://manuscripts.ru/>).
- Словарь книжников и книжности Древней Руси. Вып. I. Ленинград, 1987.
- Старобългарска литература. Енциклопедичен речник. София, 1992, 322–324.
- Старобългарски речник. Т. 1–2. София, 1999–2009.
- Старогръцко-български речник. София, 1943.
- Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков). Москва, 1994.

- Христианство. Энциклопедический словарь в 3 томах. Т. 3. Москва, 1995.
- Andriotis, N.* Lexikon der Archaismen in den neugriechischen Dialekten. Wien, 1974.
- Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon. Online Edition, www.bautz.de/bbkl.
- Lampe, G. H. W.* A Patristic Greek Lexicon. Oxford, 1961.
- Liddell, H. G., R. Scott.* A Greek-English Lexicon. With a revised supplement. Oxford, 1996.
- Miklosich, Fr.* Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. Wien, 1862–1865.
- Oxford Latin Dictionary. New York, 1982.
- Slovník jazyka staroslovenského. Hl. red. J. Kurz. T. 1. 1–14; T. 2. 15–24; T. 3. 25–40. Praha, 1958 – 1987.
- Sophokles, E.* Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods. New York, 1900.
- The Catholic Encyclopedia. Vol. 10. Copyright © 1911 by Robert Appleton Company (Online Edition Copyright © 1999 by Kevin Knight).
- Theologische Realenzyklopädie. Berlin, 1993.
- Wartley, J.* A Repertoire of Byzantine beneficial tales (RBBT).
<http://home.cc.umanitoba.ca/~wortley/>

Литература

- Браун, П.* Късната античност. – В: Човекът и Средновековието. История на европейската цивилизация. София, 1994.
- Зашев, Е.* По следите на едно военно подразделение (signa–σίγμα–сигма–вилъкъ). – В: Традиция, приемственост, новаторство. София, 2001, 573–578.
- Зашев, Е.* Названия на съдове в Λεζμών πνευματικός и в Синайския патерик. – В: История 2–3. XIII, София, 2004, 91–100.
- Зашев, Е.* Бит и превод – названия на предмети от всекидневието в Синайския патерик (торби, кошове, сечива). – В: Преславска книжовна школа. Т. 9. Шумен, 2006, 108–119.
- Иванова, Т. А.* Методические указания к анализу Синайского патерика (Указатели личных и географических имен). Ленинград, 1984.
- Кисилиер, М.* Язык Иоанна Мосха. Проблемы интерпретации. – В: Индо-европейское языкознание и классическая филология – VII. Материалы чтений, посвященных памяти профессора Иосифа Моисеевича Тронского. С.-Петербург, 2003, 36–42.
- Луг духовный. Творение блаженного Иоанна Мосха. Перевод с греческого с подробными объяснительными примечаниями протоиерея М. И. Хитрова. М., 2002.
- Пожгаи, И.* Синайский патерик. Лингвистический анализ кодекса Государственного Исторического музея под сигнатурой Син. 551. – In: Studia Paleoslavica, IV. Сегед, 2004.

- Смирнов, И. М. Синайский патерик (Λειμὼν πνευματικός) в древне-славянском переводе. Ч. 1. Греческий оригинал со стороны своего текста. Ч. 2. Обзор рукописей славянского перевода Патерика и сравнительный анализ их текста. Сергиев Посад, 1917.
- Уъртли, Дж. Жанрът на душеполезния разказ. – Scripta & e-scripta, 2010, № 8–9, 71–92.
- Федер, В. Р. Сведения о славянских переводных патериках. – В: Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. Вып. 2. Москва, 1976, 219–221.
- Цейтлин, Р. Лексика древнеболгарских рукописей X–XI вв. С., 1986.
- Chadwich, H. John Moschus and his friend Sophonius the sophist. – Journal of Theological Studies, XXV, 1974, № 1, 41–74.
- Laiou, A. E. The Economic history of Byzantium. Vol. I. Harvard University press, 2002.
- Ozerov, N. Sinajskij paterik: Its orthography, and date and place of origin. Columbia University, Ph.D., 1976.
- Palmer, J. S. El monacato oriental en el Pratum spirituale de Juan Mosco. Madrid, 1993.
- Palmer, J. S. Latinismos en el lexico del ‘Pratum spirituale’ de Juan Mosco. P. Badenas, J. M. Egea (eds.). – In: Oriente y Occidente en la Edad Media. Influjos bizantinos en la cultura occidental. Vitoria – Gasteiz, 1993, 9–21.
- Pattenden, Ph. The Text of ‘Pratum spirituale’. – The Journal of Theological Studies, 26, 1975.
- Von Schönborn, Ch. Sophrone de Jérusalem. Paris, 1972.
- Walters, C. C. Monastic Archeology in Egypt (Modern Egyptology Series). Warminster, 1974.
- Wortley, J. How the Desert Fathers “meditated”. – Greek, Roman and Byzantine Studies, 46, 2006, № 3, 315–328.
- Wortley, J. Death, Judgment, Heaven, and Hell in Byzantine “Beneficial Tales”. – Dumbarton Oaks Papers, 55, 2001, 53–69.
- Wortley, J. Light on Magic and Magicians in Late Antiquity. – Greek, Roman and Byzantine Studies, 42, 2001, 289–307.
- Zashev, E. Monks are discussing women in the work of John Moschus Λειμὼν πνευματικός. – Scripta & e-scripta, 2, 2004, 259–273.

ВМЕСТО ПОСЛЕСЛОВ

Една от дълбинните причини за любопитството към миналото е желанието да се проумее настоящето. Древните патерици, станали посредством преводите част от българската литературна и духовна история, също могат да послужат като източници за разбирането на различни черти на модерната ни идентичност, и то отвъд очевидното в православното ни наследство. Един такъв феномен е специфичната култура на подвига, която се установява през Възраждането и се институционализира в митопоетиката на следосвобожденската епоха. Самата идея за подвига и подвижничеството обаче е доста по-стара.

Гръцкото съществително агон (ἄγων), което в старобългарските текстове се предава като „подвиг“, има интересна и показателна история. През античността то назовава мястото за атлетически състезания и самите състезания. Оттук то развива значенията „борба“, „напрежение“, „мъка“ и „опасност“. Поетиката на старогръцката драма също използва ἄγων като термин, назоваващ спора и състезанието между хоровете. В християнската епоха ἄγων се превръща в наименование на душевната битка с изкушенията на света, която монахът води в името на спасението. Така възрожденският подвиг се оказва генетично свързан с подвига на древния атлет, с надговорянето в древногръцката трагедия и (най-вече) с изпитанията на монаха. В допълнение може да се посочи и особеният пиетет към монаха, към монашеските и „монахоподобните“ образи в българския национален пантеон: като се започне с царя монах – Борис и монаха светец – Иван Рилски, премине се през последния средновековен патриарх – монаха Евтимий, и се стигне до историка монах – Паисий и до революционера монах – Левски.

Казаното тук няма претенции за системност и изчерпателност. То е само една добронамерена провокация към мисълта на търпеливия читател, който е стигнал до края на тази книга, и един опит да се подсказе, че историята никога не свършва окончателно, а продължава да присъства около нас на най-неочаквани места. Та нали и в българския възрожденски идеал звучат имената на три римски провинции: Moesia, Tracia et Macedonia.

ЕВГЕНИ ЗАШЕВ
РАЗКАЗИ ЗА ЧУДЕСА, РАЗБОЙНИЦИ, БЛУДНИЦИ
И ДРУГИ ИСТОРИИ
(ПРЕВОД, КОМЕНТАРИ И БЕЛЕЖКИ)

ИЛЮСТРАЦИИ
ОТ ИЛИАН ЧАВРАКОВ

Българска
Първо издание, 2014

Редактори: доц. д-р Славия Бърлиева,
проф. дин Илия Илиев, доц. д-р Ана Стойкова,
доц. д-р Александър Николов, проф. дфн Валери Стефанов

Издание на КМНЦ при БАН
ISBN 978-954-9787-23-8